

A Zempléni-hegység

Útikalauz

2020.

DRUZSIN JÓZSEF

**A ZEMPLÉNI-HEGYSÉG
ÚTIKALAUZ**

**Budapest
2020.**

*Komoly hegység túl ötven határon,
Rajta erdő, tetejébe várrom,
Idelátszik sejtelmesen, kéken,
Mint egy csipke a kék bársony égen.*

(Zempléni Árpád: Végig az országon)

János és Bea emlékének

Tisztelt Olvasó!

Amikor rövid írásunkat megtisztelő figyelmébe ajánljuk, az a szándék vezet, hogy egy hasznos és érdekes összefoglalást adjunk a Zempléni-hegységről, annak tájairól, élővilágáról és a benne élő emberek évezredes tevékenységéről, emlékeiről. Az általános ismertető után a hegység településeit mutatjuk be, néhány hasznos információt, lehetséges kirándulási célpontot nyújtva, majd rövidebb túra javaslataink sorakoznak a természetjárást kedvelők számára. Természetesen gondoltunk a kerékpáros és vízitúra kedvelőkre is. Szeretnénk hozzájárulni ahhoz, hogy a hegységben töltött pihenés napjai valóban tartalmasan, felüdítően teljenek el. Írásunkban törekedtünk a táj egészére kiterjedő ismereteket adni, melyek három évtizedes személyes tapasztalatainkra és terepbejárásaink eredményeire épülnek. Az adatok pontosságát illetően, az idő előre haladtával mindenképpen célszerű az interneten friss információt szerezni a kiszemelt látványosság felkeresése előtt!

A szerző köszönetet mond mindazoknak, akik ötleteikkel, tanácsaikkal, önzetlen segítségükkel előmozdították a könyv megjelenését.

Jó utat, szerencsés érkezést és szép túranapokat kíván:

Druzsín József
túravezető

1. TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK

1.1.A hegység elnevezése és tájai

Az Északi-középhegység legészakibb láncszemeként tornyosul előttünk a ma Szlovák területen lévő Eperjestől (Prešov) Tokajig húzódó 120 kilométer hosszú, 50 kilométer széles hegység. Elnevezése nem is olyan egyszerű, bár a köznyelvben Zempléni-hegységként ismert, a különböző szaktudományok más-más névvel illetik. A tájat kutató híres geográfus, Cholnoky Jenő¹ Eperjes-Tokaji-hegysornak nevezte és a Kárpát-medencét tárgyaló földtani munkák máig így említik. A trianoni döntés óta a hegységet az elszakított Eperjesi-hegység nélkül – Nagy-Milictől Nagy-Kopaszig – immár Tokaji-hegységnek nevezik számos forrásban. A szlovákok a Darnói-hágótól Nagy-Milicig terjedő hegységet újabban Szalánci-hegységnek írják. A turista irodalomban egyöntetűen a Zempléni-hegység elnevezés terjedt el, mely szintén Cholnokytól származik 1936-ból. Sokan vitatják ennek jogosságát, hiszen a történelmi Zemplén Vármegye területéből csak nagyon kevés maradt meg Trianon után, a terület nagy része Abaúj Vármegyéhez tartozott. Princz Gyula², híres felfedező-geográfusunk azt javasolta, hogy jellegzetes, sátor formájú hegyeiről nevezzék a hegységet Sátor-hegységnek. Számos leírás és atlasz át is vette ezt az elnevezést, azonban mégsem gyökeresedett meg a közbeszédben. Írásunkban mi is a „Zempléni-hegység”, vagy egyszerűen „a Zemplén” kifejezéseket használjuk a terület leírására.

1. A Milic-csoport és a Hegyköz

A hegységet keletről a Hernád-folyó, északról az államhatár, illetve a Szalánci-hegység (Slanské vrchy), északkeletről a Zempléni-dombság (Zemplínské pahorky), délkeletről a Bodrog-folyó, délről pedig az Alföld határolja. A hegység északi hegyeit Milic-csoportnak nevezzük, a Háromhutai hegycsoportot Központi Zemplénnek mondjuk, míg az őket elválasztó hosszúkás medencét Hegyköznek hívjuk (1. kép). A Molyvás-hegycsoport alkotja a Dél Zemplént, míg a hegyvidéket körülölelő hegylábakat délkeleten Hegyaljának, keleten pedig Abaúji Hegyaljának nevezik. A táj önálló csoportja délnyugaton a Szerencsi-dombság és legdélebbi ponton a Tokaj-hegy (Nagy-Kopasz). Geológiaiailag önállónak tekinthető az országhatáron éppen csak átnyúló Vitányi-rög.

A turista térképek gyakorlatát követve, praktikus okokból, többször beszélünk északi és déli Zemplénről, mely természetesen csupán önkényes kettéosztása a hegységnek a Fony – Regéc – Háromhuta – Rudabányácska képzeletbeli vonal mentén.

1.2.Éghajlat

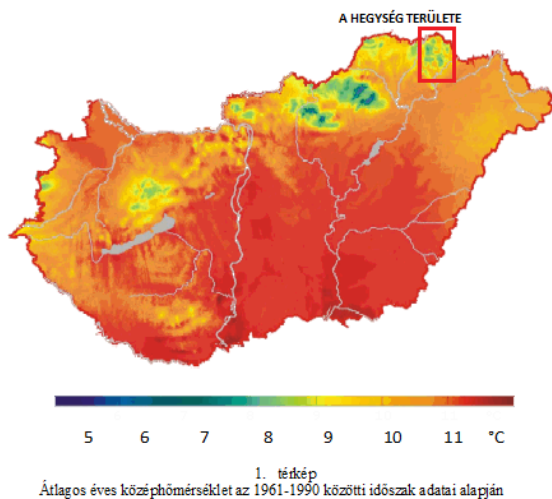
Magyarország éghajlata a szoláris éghajlati felosztás szerint mérsékelt, földrajzi elhelyezkedése miatt mentes a túlzott éghajlati szélsőségektől. Az országon belüli kis szélességkülönbség illetve az elhanyagolható magasságkülönbségek miatt Magyarország éghajlata meglehetősen egyöntetű - természetesen a hegyrajzi tényezők befolyásoló hatással vannak a lokális klíma kialakulására. Hazánk a Trewartha rendszer szerint a hűvös éghajlatok tartományában, azon belül is a "kontinentális éghajlat hosszabb melegebb évszakkal" altípusban

¹ Cholnoky Jenő (1870-1950) magyar földrajztudós, író, egyetemi tanár, az MTA tagja, a magyar geográfia legnagyobb tudósainak egyike.

² Princz Gyula (1882-1973) geológus, geográfus, néprajzkutató.

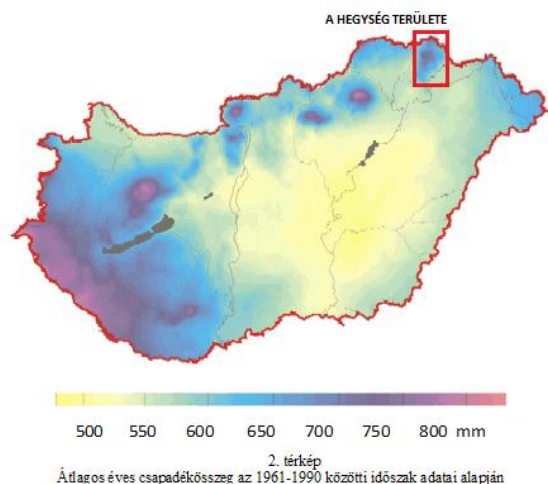
helyezkedik el. Ezt az éghajlati típust nagy évi hőmérséklet-ingadozás, élesen elkülönülő négy évszak és a földi átlagnál alacsonyabb évi középhőmérsékletek jellemzik. (1. térkép)

A klimatikus viszonyok nagyban meghatározzák az adott terület növénytakarójának képét is. A levegő hőmérsékletét tekintve, a januári -2°C -os izoterma a Duna vonalában kettészeli az országot. Ettől a közép-dunai flóráválasztó vonaltól keletre alakult ki a hideg-mérsékelt klímaöv, és benne az Északi-középhegység flóraidéke. Hazánkban a domborzat a legjelentősebb hőmérsékletet befolyásoló tényező.

északi területein 10°C , a Nagy-Milic környékén 1850 óra. A Zempléni-hegységben, az évi középhőmérséklet a hegység hegyeinek északi részén $6-7^{\circ}\text{C}$, míg a védett déli oldalakon meghaladja a 10°C -t is. A Zempléni-hegység legderültebb hónapja az augusztus és a szeptember, a legborultabb pedig a december és a január. Az első fagyos nap átlagos kelte október 10-e, utolsó napja pedig április 25-e. A hegység területén a fagyos napok száma $120-130$, melyből olvadás nélküli $50-60$ nap. A legalacsonyabb hőmérsékletek -20°C alá is süllyedhetnek. Nyáron a nappali maximumok meghaladhatják a 30°C -ot is.

Magyarországon az évi átlagos csapadék $600-650$ mm. (2. térkép) Az éves csapadék nagyobbik része a nyári félévben hullik. A 100 m-es magasságnövekedés nagyjából 35 mm-nyi évi csapadékhözam növekedést eredményez. A csapadék meglehetősen változékony időjárási elemünk, mennyisége évről évre nagyon szeszélyesen ingadozik. Bizonytalanságára jellemző, hogy legcsapadékosabb éveinkben háromszor annyi eshet, mint a legszárazabb éveink során, és minden hónapban előfordulhat teljes csapadékhiány is. A Zempléni-hegységben télen az északi és északkeleti széljárás uralkodik. A Kárpátok erdős gerincein átáramló hideg légtömegek először a Zempléni-hegységet érik el, melynek köszönhetően először az országban itt szokott havazni és a hideg idő is itt tart a legtovább. Ez az észak-keleti hideg széláram az egyik oka annak, hogy a Zempléni-hegység hazánk egyik leghűvösebb területei közé tartozik. Az északi oldalakat összefüggő hótakaró borítja, melynek vastagsága $30-70$ cm is lehet. A hótakarós napok száma a magasság függvényében változik, 150 m-es tengerszint feletti magasságon átlag 25 nap, míg 500 m-en elérheti a 80 napot is évente. Nyáron az óceáni eredetű nyugati szelek az uralkodók, melyek a nedves légtömegeket szállítják. Ennek megfelelően a nyugati hegyoldalak némileg csapadékosabbak, mint a keletiek. 1956 -ban például a keleti fekvésű Tarcalon 403 mm csapadék hullott, míg a nyugati fekvésű Vilmányban 450 mm. A legcsapadékosabb időszak a május-június, a legszárazabb pedig a január és a február. A hegység belsejében a

csapadék éves mennyisége 500—800 mm között változik. A Zempléni hegység éghajlata jelentősen eltér az országban uralkodó Pannon klímától, attól lényegesen hűvösebb, csapadékosabb, már-már valóban a Kárpátok viszonyaira emlékeztet.

1.3.Vízrajz

A hegység a Tisza vízgyűjtő területéhez tartozik, melyet két jelentős folyó, nyugatról a Hernád, keletről pedig a Bodrog szegélyez. A hegység északnyugati oldalán, a Borsó-hegy aljáig a patakok közvetlenül a Hernádba torkollnak, míg Hejcéből délre a Hernád-völgyében futó kis ér, a Szerencs-patak gyűjti össze a vizeket. A Nagy-Milic környéke és a hegyköz vizeit a Bózsapatak gyűjti, hogy azokat a Ronyvába szállítsa. A Ronyva Felsőregmectől Sátoraljaúj helyig határfolyó, mely a Bodrogra ömlik. A hegység délkeletre tartó patakjai mind a Bodrogra tartanak. A Hernád és a Bodrog természeti szépségekben bővelkedő kisfolyók, melyek a víztúrázók számára különösen szép élményeket nyújthatnak. A két vadvíz-jellegű folyót sok éles kanyar, forgó, bukó és sziget teszi változatossá. A vízmélység 1-3 méter körül alakul, de a zátonyok felett és az ívek belső oldalán sokszor csak 5—10 cm. A folyók szélessége átlagosan 60 m körüli, a vízsebesség 1—2 Km/h. A Bodrog magyarországi szakasza 51 Km, míg a 118 Km hosszú Hernád egyetlen mesterséges ága a Hernádszurdoktól induló és Böcsnél visszatérő Bársonyos csatorna. A folyó Abaújnádasd községnél hagyja el Szlovákiát és Abaújtúrnál érkezik Magyarországra, 11 km hosszban határfolyó. Magyarországi szakasza könnyű vadvíz jellegű. Európa egyik legkevésbé szabályozott folyóvize csak kajakkal vagy kenuval járható, mivel medrében sok a sziget, és a bedőlt fa. Kenutúrára főként a felső szakaszán gyakorlott kenusoknak ajánlott. A Bodrog legszebb kanyarulatait és morotváit Szegilong és Bodrogkeresztúr között lehet látni. A holtágak madár és növényvilága páratlan élményeket nyújt a víztúrázók számára. Bár a hegység forrásokban és felszíni vízfolyásokban gazdag, a folyók és patakok vízhozama egyenetlen.

2. A Kőkapui tó

nevez. Ezek felszínén békalencse és alga teszi a víztükröt láthatatlanná, zölddé. Valójában esővíz, vagy kisebb hozamú források hozzák létre ezeket, és meleg hónapokban a bomlási folyamatok miatt érezhető erős mocsárszag környékükön. Ilyen például a fűzérkajatai Bűdös-tó, vagy az erdőbényei Szokolya-tó, a Nádas-tó, és a Setétes-tó.

A termálfürdőzés lehetőségét a hegység lábánál feltörő melegvízforrások biztosítják, melyek gyógyhatásúak is. Korábban számos fürdőt létesítettek ezek áldásos hatásainak kihasználására, de ma már csak a Sárospatak-Végardói és a Szerencsi Termálfürdő említhető, ahol a turizmus ezen ága jelenleg is működik. Telkibánya, Kéked, Erdőbénye-fürdő, Aranyosfürdő már csak a nevükben és a helyiek emlékeztetésében őrzik az egykori fürdőkultúra emlékét.

1.4.Geológia

A Zempléni-hegység a Kárpátok belső vulkáni övének tagja, a Kárpátok előhegysége. Földtani értékei évezredek óta biztosították az itt élők számára szükséges anyagokat: építőkövet,

A területen a Tisza, a Bodrog és a Hernád folyók alkalmasak a vízi turizmus számára, míg a Zempléni-hegység patakjai, kitűnő és még tiszta forrásai a természetjáróknak, kerékpárral, vagy lóval túrázóknak jelentenek élményt és felüdülést. Jelentősebb tó, fürdésre alkalmas víztározó nincs a hegység területén, a kisebb horgásztavak és tározók többnyire zárt területek, látogatásuk engedélyhez kötött (2. kép). Érdekesség azonban a tengerszemek, nagyobb és közel állandósult pocsolyák jelenléte, melyeket a helyi nyelv zöld tónak, vagy bűdös tavaknak

érceket, ásványokat, féldrágaköveket. Már az ősember is gyűjtötte szerszámok készítéséhez az obszidiánt, bizonyítják ezt a Hercegkút környéki leletek. A Tokaji Kopasz-hegyen előforduló kitűnő minőségű obszidián anyaga nem csak az itt lakók számára szolgáltatott nyersanyagot, hanem a cserekereskedelem révén Európa számos részébe eljutott. Hegységszerte horpákban,

3. Hegyikristály, opál, obszidián

ametisztek (3. kép), a komlóscai Szkalka telérbe ágyazott kvarcit-féleségek, a Makkoshotyka fölötti obszidiános és még számos féldrágakő lelőhely gyönyörködteti a figyelmes szemlélőt. A legkülönlegesebb ásványok sokasága az erdőbényei Mulató-hegy bányájából került napvilágra és a múzeumokba. A húspiros jáspisok, fehér tejopálok, a tarka mézopálok, az achátok, kalcedon bevonatok mind-mind megtalálhatók a Zemplén hegyeiben. Sokszor nem várt fordulatként, egy kiadós eső után még az erdei utak keréknyomában is találhatunk értékes ásványokat. Az andezitot, riolitot és tufaikat elsősorban az építőipar számára fejtik ma is, a kvarcitot malomkőfaragásra használták, melynek igen nagy hagyománya volt a hegyalján. Így jött létre például a híres turisztikai látványosság, a Megyer-hegyi tengerszem is. Korunk igényeit elégíti ki az Erdőbényén, Mádon, Tállyán, Pálházán bányászott perlit, zeolit, bentonit, vagy a kovaföld (4. kép). Fontos ásvány az ugyancsak sokfelé előforduló illitkaolin, a porcelángyártás fehér színű alapanyaga, melyre a Telkibányai Kőedénygyár, a Sárospataki Kerámiagyár és a világhírű Hollóházi Porcelángyár is települt.

4. Perlittű sziklák az Ósva-völgyben

Vár-hegy lefutó gerince, Erdőhorvátiban a Tetőcske, az Agáros-hegy biztat leginkább sikerélménnyel. Érdemes az elhagyott szőlők omladozó gátjait átvizsgálni, ezekben néha beépítve csinos achátok helyezkednek el.

A talajok osztályozása szerint Tokaj-Hegyalja **domináns talajtípusai** az anyagbemosódásos barna erdőtalaj és a Ramann-féle barna erdőtalaj, amelynek változatai a nyirok, a közettörmelékes vályog, valamint a vályogos lösztalaj. Legelterjedtebb a vulkáni kőzetek málladékából keletkezett agyagos nyiroktalaj, melyben gyakori a kőzetzárvány.

később aknában, tárnákban bányászták a vasércet, aranyat és ezüstöt. Az utóvulkáni működésnek köszönhetően többfelé előfordulnak aranytelérek. A hajdani arany és ezüstbányák a középkorban annyi nemesfémot adtak, mint Kőrmöcbánya. „Aranygombos” Telkibánya közelében található Közép-Európa legrégebbi - 1000 éves nemesfém bányája is a Jó-hegyen, melyet egy hosszabb és egy rövidebb útvonalat egyaránt felkínáló **Telér-tanösvényen** haladva ismerhetünk meg.

Telkibánya, Nyíri, szántóin eső után a napsütésben felszikkázó hegyikristályok,

ágyazott kvarcit-féleségek, a Makkoshotyka fölötti obszidiános és még számos féldrágakő lelőhely gyönyörködteti a figyelmes szemlélőt. A legkülönlegesebb ásványok sokasága az erdőbényei Mulató-hegy bányájából került napvilágra és a múzeumokba. A húspiros jáspisok, fehér tejopálok, a tarka mézopálok, az achátok, kalcedon bevonatok mind-mind megtalálhatók a Zemplén hegyeiben. Sokszor nem várt fordulatként, egy kiadós eső után még az erdei utak keréknyomában is találhatunk értékes ásványokat. Az andezitot, riolitot és tufaikat elsősorban az építőipar számára fejtik ma is, a kvarcitot malomkőfaragásra használták, melynek igen nagy hagyománya volt a hegyalján. Így jött létre például a híres turisztikai látványosság, a Megyer-hegyi tengerszem is. Korunk igényeit elégíti ki az Erdőbényén, Mádon, Tállyán, Pálházán bányászott perlit, zeolit, bentonit, vagy a kovaföld (4. kép). Fontos ásvány az ugyancsak sokfelé előforduló illitkaolin, a porcelángyártás fehér színű alapanyaga, melyre a Telkibányai Kőedénygyár, a Sárospataki Kerámiagyár és a világhírű Hollóházi Porcelángyár is települt.

A világ legidősebb prekambriumi kőzetei is megtalálhatók az északkeleti országhatárnál, Vilyvitány külterületén. Ez a csillámpala, gneiz, amfibolit kőzetegyüttes egyben hazánk legidősebb felszíni előfordulása is, melyet az **Ősrög tanösvény** mutat be a látogatók számára.

A kalcedonok, jáspisok, achátok "klasszikus" lelőhelye Tolcsva és Erdőhorváti körzete. Itt szüret után a szőlők között sétálva, csipegetve az elhagyott fűrtök nektáros szemeit, változatos színű kőveket szedhetünk össze. Kis szerencsével egy-egy kalcedonon fél centis, de akár centis kalcitkristályt is felfedezhetünk. Tolcsván a

Nedvesen ragadóssá válik és az ásóra tapad, kiszáradva viszont kőkemény. Vörös színét a vas-hidroxid okozza, a növekvő humusztartalomtól egyre sötétebbé válik. A szőlőtermesztés számára meghatározó talaj a Tokaji-hegyen és környékén a löszből képződött "sárga föld". Jó vízgazdálkodású, jó vízáteresztő, alacsony mésztartalmú talajféleség. A jégkorszaki szelek által lerakott lösz elsősorban a hegység déli peremére jellemző, de a Hegyalja szélén, a Hernád felé nyugatra, illetve az Alföld felé délre is található. A fő talajtípusok között szerepel az erősen átkovárosodott kőzetekből és horzsakőből keletkező kőpor, mely mechanikai mállás következtében létrejött váztalaj. A kőpor a fehér riolitnak, a horzsakőnek és a perlitnek finom szemcsés törmeléke. Mivel a hegységben szinte bárhol találhatunk értékes, de legalább szemre tetszetős kőzeteket, kővületeket, fontos tudnunk, hogy a táblával jelzett **védett helyeken a gyűjtés tilos**, sőt természetkárosításnak minősül! Természetesen az utunk során felvett, vagy a hegyoldalban talált kőzet hazavihető, de itt **a bölcs mértékletességre** kell intenünk a kedves látogatókat! Szépen foglalt, ékszernek elkészített és így viselhető ásványokat, kristályokat számos múzeumban, bemutatóhelyen vásárolhatunk.

Érdemes megtekinteni a telkibányai magán Ásványkiállítás és ajándékbolt kínálatát. Szabó Tamás és Erika évtizedek óta gyűjti és árulja a szebbnél szebb ásványokat. Bejelentés alapján kézműves foglalkozásokra is lehetőség nyílik: kínálatukban ékszerkészítés, arany mosás, ásványfa készítés, szappanöntés, lekvár vásár is szerepel. *Cím: Telkibánya, Rákóczi út 3. Tel: 46/388-121; 30/370-60-47*

Jelentősebb védett/védendő geológiai értékek a hegységben:

Arka: Andezit vulkáni magaslatok, hidrokvarcit előfordulás

Baskó: falutól északra gejzirit folt

Boldogkőújfalú: kötenger pleisztocénben feldarabolódott andezittakaró

Boldogkőváraltja: Boldogkői várhegy kovásodott riolitufa, hidrokvarcit előfordulás

Erdőbénye: Barnamáj exhumált lakkolit, Miocén flóra- és fauna-maradványok diatoma-palában,

Aranyosi-völgy hidrokvarcit előfordulás, ősember eszközök

Erdőhorváti: achát, ametiszt, hidrokvarcit-telérek, hegyikristály

Felsőregmec: prekambriumi csillámpala, gneisz, amfibolit

Fony: Andezit vulkáni magaslatok, Agyagos-tető cinnobaritos gejzir

Füzér: Vár-hegy amfibolos piroxéndácit maradványhegy

Füzérradvány: Borai-táró kaolin bánya

Füzérkomlós: riolitufa-bánya

Háromhuta: Óhuta, Mély-patak völgyében achát, ametiszt, hidrokvarcit-telérek, hegyikristály

Hejce: Fekete-tó andezitblokkok sora és tektonikus letörés, hidrokvarcit előfordulás

Hollóháza: a községtől délre paleovulkán, Kaolin-bánya táró

Legyesbénye: Fülő-hegy hidrokvarcit medencécskék, barlangok

Mád: gejzirkúpok, Bomboly-bánya

Monok: Ingvár kovásodott riolit-hegy

Nagybózsva: Béla-szikla

Nagyhuta: Kőkapu, Hemzső, Fenyő-kő kőfolyók,

Nyíri: achát, ametiszt, hidrokvarcit-telérek, hegyikristály

Pányok: Kéked irányában andezitvulkán

Pusztafalu: Tolvaj-hegy, Hárshégy exhumált szubvulkáni tömzs

Rátka: gejzir kúpok

Regéc: Pengőkő andezitblokkjai, Kis- és Nagypétermennykő andezitblokkok sora, Várhegy

riodácit Rudabányácska: Tatárka-hegyi aranytárók

Sárospatak: Botkő, Tengersizem

Sátoraljaújhely: Sátorhegyek, Néma-hegy vulkáni kontaktkőzet

Tállya: Patócs-hegy, Hideg-patak völgye hidrokvarcit előfordulás, ősember eszközök

Telkibánya: Veresvíz vulkáni kaldera, Kipreparálódott riolit-gerincek perlitbe ágyazva, Miagrit (AgSbS₂) ásvány egyedüli magyarországi előfordulása, achát, ametiszt, hidrokvarcit-telérek, hegyikristály, Teréz-, Veresvízi-, Zsófia-tárók aranybányák

Tokaj: Vulkán, parazita kúpokkal (piroxéndácit), Eróziós lösz-völgyek, útbevágások
 Újhuta: a falutól északra Sólyomkő perlitgalléros riolittűje
 Vilyvitány: prekambriumi csillámpala, gneisz, amfibolit
 Vizsoly: kőfejtő falában utóvulkáni gőz-gáz feláramlások (fumarólák) keresztmetszetével

1.5.Növényvilág

A zempléni-hegység úgy földtani, mind tájképi, mind pedig botanikai szempontból egyike hazánk legfigyelemreméltóbb területeinek. Több, mint 1300 virágos növényfaja és legalább ennyi virágtalan növénye alapján a növényföldrajz a Pannóniai Flóratartomány Északi-középhegység Flóraidékének, a Zempléni-hegység és Hegyalja Flórajárását Subcarpathicum

6. Farkasboroszlán

néven átmeneti területnek tekinti a Kárpátok növényvilága és a jellegzetes Pannon flóra között. Míg a hegylábakon, a hegység hegyeinek déli lejtőin a tipikus Pannon flóra melegkedvelő, esetenként szárazságtűrő fajaival találkozhatunk, addig a hegyek északi oldalán, nyirkosabb, csapadékosabb völgyekben a kárpáti flóra nem egy védett ritkasága kerülhet a természetjárók szeme elé. Ez a kettősség jellemző a Zempléni-hegység növény és állatvilágára is. Az északi területeken, hegycsúcsokon, illetve a hűvösebb klímájú völgyekben találjuk meg a magas hegyvidéki fajokat. A Hegyalján, a hegység nyugati peremének délies lejtőin pedig a melegkedvelő fajokat. Köztük sok az ázsiai és mongol sztyeppékkal, illetve a mediterrán területekkel közös faj. A Zempléni-hegység általános jellegzetessége, hogy nagymértékben feldarabolódott, nem egységes tömb, hanem növényzetileg különálló részekből áll. A hegységben 85 %-os az erdőborítás, melyen belül a **bükkösök** a magasabb részeken, 600 m fölött, illetve az északi hegyoldalakon találhatóak. Az ilyen katedráliszerű erdőkben dominálnak a magashegységi fajok, például a ritka, védett farkasboroszlán (6. kép). Ez a cserje lombfakadás előtt virágzik, gyakran még hóban. Virágainak erős az illata, később piros bogyókat érlel. Nevében a farkas szó, mérgező voltára utal. A hegyvidék jellegzetes növénye a lila virágú ikrás fogasír. Kimondottan az Északi-Kárpátok hegyvidékén elterjedt, Magyarországon a Zempléni-hegységben gyakori, máshol csak egy-két előfordulását észlelték. Szintén kora tavasszal nyílnak az ún. geofiton, tehát hagymás, gumós növények. A talajban telelnek át, majd a fák lombosodása előtt kihajtanak, virágot hoznak és gyorsan magot is érlelnek. Mire kilombosodik az erdő, és elzárja a fényt, már visszahúzódnak a hagymába, és ott vészelik át a további időszakot. Tavaszai erdei sétáinkon gyakran találkozhatunk hóvirággal, vagy a lilás-fehéres színű, földi orgonának is nevezett odvas keltikével. Szintén a kárpáti

5. Légyölő galóca

bükkösök jellegzetes növénye a moldvai vagy kárpáti sisakvirág, de ez csak nagy szerencsével kerülhet látóterünkbe. Szintén a magasabb hegyvidékek növénye a mindenfelé gyakori vadrózsához hasonlító a havasalji rózsza. Ez a rózsza megcáfolja a mondást: „Nincsen rózsza tövis nélkül.” (Egyébként a rózsáknak bőrszöveti eredetű tüskéjük van, nem is tövisük.) Ennek a vadrózsafajnak viszont tüskéje sincs. Nagy és sötét színű, nem illatos virágot hoz. A schudich-tarsóka szimbolizálhatná a Zempléni-hegységet, annak ellenére, hogy az előbbiekhöz képest elég jelentéktelen és kevésbé látványos növény. Schudich Nándorról, az egykori erdőtanácsosról kapta a nevét, aki felhívta a botanikusok figyelmét erre a növényre. Az egész világon egyedül a Zempléni-hegységben fordul elő, endemikus, vagyis bennszülött növény. Az erdők jellegzetes típusa a patakokat kísérő **ligeterdő**, amelyben uralkodó fafaj az éger. Szép példája a Hotyka-völgyben Makkoshotyka fölött, az Ósva-völgyben Telkibánya fölött, a Senyő-völgyben, vagy a Kemence-patak völgyében látható. Tavasszal magas itt a geofiton növényfajok száma pl. berki szellőrózsza, bogláros szellőrózsza, erdélyi csillagvirág, stb. A Kemence-patak völgyében Kishutától Rostallóig, a patak menti égerligetben (7. kép) egy igazi hegyvidéki faj, a struccpáfrány jellemző. Ember nagyságú levelei gigantikus fagyitölcsérre emlékeztetnek. Spóráit nem a levelek fonákán hozza, hanem a levelek közt növekvő spóratermő füzéreken, melyek biztos ismertető jegyei a fajnak. Szintén jellegzetes erdőtípus a **mészkerülő erdő**. A Zempléni-hegység vulkáni kőzetekből áll, melyek kémhatása savanyú, tehát kalciumban szegény. A savanyú erdőtalajok kialakulásának oka a mészmintes alapkőzet, az erős kilúgzódás, és a növényzet talajsavanyító hatása (pl. fenyvesek). A mészkerülő erdők jellegzetessége a gazdag mohaszint. Elsősorban a vánkosmoha hatalmas párnái, melyek a legjobb gombázó helyek. A nyári vargányának is a kedvenc termőhelye. Mivel a gombák nem növények, hanem önálló törzset képviselnek, róluk itt csak annyit jegyzünk meg, hogy a gombák 97 nemzetséggel és mintegy 241 fajjal képviselik magukat a hegységben. Számos gombafaj fogyasztható, de jó néhány mérgező is akad köztük, ezért a gombagyűjtés alapszabályait itt is be kell tartani!

7. Struccpáfrány a Kemence-völgyben

1. **Gombát csak személyi fogyasztás céljára szabad gyűjteni.³**
2. **A szedett gombát minden esetben vizsgáltaassuk meg képzett gombavizsgálóval!**
3. **Lehetőleg rövid időn belül fogyasszuk el a gombát, hacsak nem télire szárítjuk.**

A mészkerülő erdők jellegzetes törpecserjéje a fekete (8. kép) és a vörös áfonya (9. kép). A fekete áfonya lombhullató, míg a vörös örökzöld. A fekete a gyakoribb, hűvös völgyekben, sziklákon sokfelé megtalálható faj. A vörös áfonya a ritkább, védett! Termése sokkal kisebb, mint azt a boltban kapható, termesztett változattól megszokhattuk, hazánkban ritkán terem. Mindkét faj a **lúcos erdők** jellegzetes faja. A közép-európai hegyvidékeken, az Alpokban és a Kárpátokban 800-1600 méteres tengerszint feletti magasság között kialakul a tülevelű erdőzóna, mely jellegzetes fafaja a luc és a vörös fenyő. A Zemplénben az északi lejtők jellemző erdőtársulása a mészkerülő

³ Az Erdőtörvény a gomba és vadgyümölcs gyűjtését a nem védett fajok tekintetében, állami erdőterületen, naponta és személyenként 2 kg mennyiségben korlátozza.

8. Fekete áfonya

9. Vörös áfonya terméssel

bükkös-tölgyes, valamint a bükkös termőhelyére telepített lucos. Az ilyen, erősen kilúgzott, savanyú talajú erdőkben a Kárpáti fenyvesekre emlékeztető aljnövényzet él. Így az örökzöld korpafüvek és társnövényeik a körtikék, a fekete áfonya és páfrányok. Az erdőirtások, fakitermelések után megfigyelhető, hogy a nyírfa, amely egy pionír jellegű növény, nagy számban jelenik meg az újulatban. Ilyen a Rostalló fölötti fokozottan védett István-kúti nyíres, amelyet a beerdősülés megelőzésére kaszálták, a nyírfákat viszont meghagyták. Itt is

10. Réti kardvirág a Cicés-réten

11. Szártalan bábakalács a Bohó-réten

megtalálhatóak a korpafüvek, az áfonya mindkét faja, a körtikék több faja, amelyek szintén a mészkerülő erdőkre jellemző. A **sziklás területeknek** is jellegzetes növényzete van, bár rajtuk a talajtakaró vékony. A körülményekhez speciálisan alkalmazkodott növénytársulásokat sziklagyepeknek nevezzük. Ilyen a sárospataki Mandulás jellegzetes andezit világa, ahová a **Malomkő tanösvényen** haladva látogathatunk el. Jellegzetes faja a magyar köhúr, mely endemikus, tehát a Kárpátokban, illetve a magyar középhegységben bennszülött növény. A számos várhegy, sólyombérc közül kiemelkedik a füzéri Várhegy, mely május első napjaiban a törpe nőzirom virágzásakor a legkülönbözőbb színekben pompázik. Már a faluból láthatók a sziklai ternye a sárga foltjai. A teljesen függőleges sziklák legkisebb repedéseiben is képes megkapaszkodni. A Zempléni-hegységben a nagyobb **rétek** irtásos eredetűek, mivel a hegyvidéken kevés szántóföldi művelésre alkalmas terület volt, ezért a lakosság főleg állattartással foglalkozott. Ehhez legelőkre, kaszálókra volt szükség. Ezeken az irtásréteken viszont sok olyan növényfaj is képes megélni, melyek az erdőben nem, mivel fényigényük nagyobb. Az alföldi természetes gyepek fölszántásával az emberi kéz alkotta gyepeink felértékelődtek, hiszen ezek nyújtanak menedéket

az itt honos lágyszárú fajoknak. Például az Újhuta és Komlóska közötti Zsidó-réten nagy számban él a réti kardvirág. (10. kép) Szintén jellegzetes réti növény a kék virágú szibériai nőszirm. Neve is mutatja, a hűvösebb éghajlat növénye. Nyár végén, ősszel virágzanak a tárnicsok. A kornis tárnics a nedvesebb gyeptípusok jellegzetes növénye. A hegyi tárnicska, mint a neve is utal rá, szintén magasabb hegyvidéki faj. A szártalan bábakalács is alpesi rétek növénye, gyakorlatilag a földön elterülő, heverő növény. Ínséges időkben húsos virág fészket fogyasztották is. (11. kép) Kevesen tudják, hogy a trópusokról ismert orchideák fákön csüngő, dekoratív, nagyvirágú, epifiton növények rokonai nálunk is élnek. Termetük alacsony, virágjuk kisebb, de feltűnő szépségű is lehet. Üde réteken tavasszal sokfelé találkozhatunk talajlakó kosborfélékkel vagy orchideákkal. Leggyakoribb fajuk az agárkosbor. A család tagja a kétlevelű sarkvirág is, de egészen más alakú virágokkal rendelkezik. Nagy alaki változatosságukat a rovarmegporzáshoz történő alkalmazkodásuknak köszönhetik. Vannak olyan fajok, amiket csak egy-két rovarfaj tud megporozni.

De szóljunk most a meleg és *szárazságg kedvelő* növényekről, a hegyaljai élőhelyekről is. Délvidéki, ázsiai *sztyeppéken* elterjedt növények honosak itt. A Sátorhegyen, és a környék más

12. Csarab a Kékszűrőben

Jóval ritkább a hegyi kökőrcsin, mely a Zempléni-hegyvidéken illetve a Kárpát-medence keleti részén honos, míg a leánykökőrcsin egész Magyarországon eléggé gyakori. A pázsitos nőszirm szintén elterjedt, különlegessége jellegzetes sárgabarack illata. Az egyik legfeltettebb növényünk a magyar nőszirm, szintén bennszülött faj, mint a neve is mutatja. Ez a fokozottan védett virág látható a 20 forintos pénzermén is. A citrusfélékkel rokon a természetes méretű, rózsaszínes virágú nagy ezerjófű. A népi gyógyászatban volt használatos, olyan erős illóolaja van, hogy ahol sűrű állományban található, ott szélsőséges időben illóolájának kipárolgását meg is lehet gyűjtani. A Tokaj-hegyen, felhagyott szőlőterületeken fehér erdei szellőrózsa tenyészik, mely tarackos növény, így élőhelyén gyorsan el tud terjedni. A Nagy-Kopasz-hegynél az a különlegessége, hogy a Hegyalján egyedülálló módon, a heglábi részeit vastag lősz takarja. Márpedig a lősz mészből épül fel, ezért savanyú talajok találhatók rajta mindenütt, de a Tokaj-hegy kivétel. Sok növény ragaszkodik a meszes alapkőzethez, más talajon nem is él meg. Így a Tokaj-hegyen olyan növények fordulnak elő, amelyek máshol a Zempléni-hegységben nem. Az ezüstös levelű gyapjas őszirózsa és a gyapjas csüdfű fokozottan védett. A gyapjas őszirózsa számára Magyarországon ez az utolsó élőhely.

magaslatain tenyészik a törpemandula, mely a kökénnyel virítva tavasszal igen szép látványt nyújt. A törpemandula egykor alföldi erdőszegélyek jellegzetes cserjéje volt, ma a hegyalján található. A Hegyalja területén évszázadok óta szőlőművelés folyik. A szőlőtermesztés fénykorában sokkal magasabb szintekig fölhatoltak a szőlők, mint manapság, azonban az 1880-as évek gyökértetű pusztítása, a filoxeravész nagyrészt kipusztította az ültetvényeket. A mintegy 1/6-ára visszaeső művelt területeken a gépi művelésre álltak át, ehhez pedig az alacsonyabb, lankásabb terepet keresték. Ma az egykor virágzó szőlőtáblák helyén sokszor áthatolhatatlan bozótost találunk. Ahol kedvezőbb alakultak a körülmények, ott virágokban gazdag sztyepprétek jöttek létre az egykori szőlők helyén, otthont adva számos védett növénynek is. És hogy milyen könnyen alakulnak ki sztyepprétek? A néhány éve felhagyott szőlőterületen máris megjelenik az árvalányhaj, amely sokszor teljes hegyoldalakat borít be. Négy fajuk is honos a Hegyalján, mindegyik védett. Egyik legismertebb kora tavaszi virágunk a tavaszi

hérics, mely szintén a sztyepprétek jellegzetes faja.

1.6.Állatvilág

Az Abaúj Zemplén Értékeiért Közhasznú Egyesület odútelepeket készít és tart fenn annak érdekében, hogy a szegényebb, kevésbé természetközeli területeken is megfelelő élő- és költőhelyet biztosítson madarak és emlősök számára. Erdei környezetben a mesterséges odú leggyakoribb foglálója a **széncinege**. Száraz fűszálakból, gyökerekből épít fészket a mesterséges odúk aljára. Arra vastag moharéteg kerül, a fészekcsészét pedig szőrszálakkal béleli. A 3-4 cm átmérőjű csészébe 10-14 tojást rak. Ugyancsak gyakori odúlakó a **kékcinege** is, melynek a feje teteje kék színű. A fiókákból 15-20 nap alatt kifejtett madarak válnak. Az erdei élőhelyek jellemző faja a **csuszk**. Az odú nyílását sárral olyan szélességűre szűkíti, ami megvédi vetélytársaitól. Az odú aljára faháncsot, kéregdarabkákat gyűjt. Az egyetlen olyan madár, amely fejjel lefelé is tud közlekedni a fák kérgén. Az evolúció menetében „felismerte”, hogy a többi madár letről felfele haladva gyűjti a rovarokat. A fölfelé nyíló repedésekből táplálkozva így nincs konkurens. Az **örvös légykapó** fűszálakból készíti csésze alakú fészket. Vonuló madár, május közepén érkezik erdeinkbe. A zárt erdők nyiladékaiba ül ki, onnan lesi a repülő rovarokat. Odúlakó fajok még a fakopáncsok (harkályok), ők azonban gondoskodnak maguknak odúról. Levelekből, száraz fűszálakból készül a **mogyorós pele** fészke, mely emlős létére odúban lakik. Testmérete akkora, mint egy egér, viszont az egerek farka csupasz, a pelék farka pedig szőrös. Jellegzetes a mindig mogyoróbarna színe, nagy gombszemei árulkodnak éjszakai életmódjáról. A **nagy pele** patkány méretű, szürke színű, farka szintén szőrös. Ne feledjük, nem minden mókus, ami elsőre annak látszik! A madarakra nézve veszélyes, tojásokkal, fiókákkal táplálkozik, ő maga pedig a baglyok fontos zsákmányállata. A pelék nyáron rovarokat, puhatestűeket, csigákat, ősszel magvakat fogyasztanak. A táplálékszegény időszakot téli álomba merülve vészeli át. A nagy pelét a rómaiak idejében hizlalták, és csemegeként fogyasztották. A **denevérek** számára csak alkalmi szállásul szolgálnak az odúk, szaporodásra nem alkalmas számukra. **Valamennyi odúlakó madár és kisemlős faj védett!**

13. Havasi cincér

A rovarok közül a bogarak színes seregletét emeljük ki. A Magyarországon védett 140 bogárfajból a Zempléni Tájvédelmi Körzet területén 42 faj előfordulásáról tudunk, a zempléni futrinka pedig fokozottan védett faj. A bogarak egyik nagy csoportját, a ragadozó életmódú, elsősorban éjszaka mozgó futrinka fajok képezik. A **sokszínű futrinka** a Gyertyán-kúti-rétek nyíreseiben tenyészik, míg a **ragyás futrinka** a folyók árterületén gyakori. A vizek mentén többfelé megtalálható a **szárnyas futrinka**, az erdőkhöz közeli gyepekben pedig a **selymes**

futrinka. A **bőrfutrinka** nagyobb esőzés után nappal is mozog. Gyakran látható a **domború futrinka** is, bükkösökben és a hűvösebb erdős részekben jelentős populációja él. Az **aranypettyes futrinka** égeres ligetekben, a **lapos kékfutrinka** a bükkösök, gyertyános-tölgyesek zónájában található. A **ligeti futrinka** Magyarországon a hegyvidékek lombos erdeiben elterjedt. A **pompás futrinka** a Kárpáti elterjedésű bennszülött fajunk. Táplálkozási célból az imágók (kifejtett rovar) néhány méterre kijárnak a művelt szőlőkbe is. Az **érdes futrinka** a Zempléni-hegység felhagyott legelőin, sztyeppelejtőin került elő, sokszor az erodálódó utak mentén. A tölgyes öv lakója a **rezes futrinka**, de jól alkalmazkodott az emberi településekhez is. A **vízi futrinka** imágója a víz alatt futkos zsákmánya után, a vízbe esett apróbb állatokra vadászik. Jelenleg ismert hazai populációi a Zempléni-hegység központi részének égerligeteiből kerültek elő. A **zempléni futrinka** elterjedése a Kárpátok belső ívének északkeleti részére korlátozódik. Magyarországon

fokozottan védett, röpképtelen faj. Élőhelyei zömmel nedves erdőszélek, ligetek. A széles **tavicsíkbogár** füzerradványi lelőhelye feltételezni engedi, hogy a hegység mesterséges tavaiban tenyészhet kisebb populációja. A nagy **szarvasbogár** elterjedt az alacsonyabb hegyvidék és a síkság erdeiben is. Állományainak megóvása a ZTK területén is egybeesik az idős lomboserdők állományának fenntartásával, különös tekintettel a tölgyek, fűzfák, éger, bükk és gyertyán fájának megóvásával, az irtott területeken a tuskók kihúzásának megakadályozásával. A **kis szarvasbogár** Magyarországon kifejezetten gyakori faj. Számos fafaj korhadékában fejlődik, még a vasúti talpfában is megél. A **tülkös szarvasbogár** a bükk őserdői állományaihoz kötődik, élőhelye mindenképpen hűvös, nedves éghajlatú kell, hogy legyen. A bolygatatlan száraz gyepek őrzik a dél-orsz pusztaikon, balkáni füves területeken elterjedt **ráncos gyászbogarat**. A kirándulók szeme elé leggyakrabban a változatos színű és méretű cincérek kerülnek. Védett fajai közül a Zempléni-hegység területének déli peremén, folyóártéren és lakott területeken kerültek elő a **diófacincér** példányai. A kétszínű **nyárfacincér** Magyarországon kevés helyről ismert. A Zempléni-hegység délebbi részein vadgesztenyes parkokban jelentős populációi élnek. Hazánk tölgyerdeiben sokfelé előfordul a **nagy hőscincér**. Kizárólag idősebb fákban fejlődik, parkok, fáslegelők számítnak tipikus előfordulási helyének. A **havasi cincér** a csapadékosabb klímájú területeken, főként bükkös erdőkben elterjedt kék színű faj. (13. kép)

14. Foltos szalamandra

kételtűek közé tartozik. Ilyenek a szalamandrák és gőté. A kételtűeknek változó a testhőmérsékletük, hallásuk gyenge, a szaglás nem jellemző rájuk, látásuk viszonylag jó. Mindegyik kételtű faj védett! A **foltos szalamandra** könnyen felismerhető, kb. 20 cm hosszúságú, fekete bőrét sárga, egyedi foltok tarkítják. A foltok bőrmirigyek, bennük méreganyag található, melynek neve szalamandrin. (14. kép) A patak völgyekben általánosan elterjedt, éjszaka és esős időben aktív. Rovarokkal, lárvákkal, csigákkal és férgekkel táplálkozik. Az **alpesi gőte** 8-12 cm hosszú hegyvidéki faj, 400-600 m magasságban él szívesen, Magyarországon legnagyobb számban a Zempléni-hegység területén fordul elő. Nászdőszakban vizekben találkozhatunk vele, egyébként éjszakai életmódot folytat. A szárazon férgekkel, csigákkal, rovarokkal táplálkozik, vízben pedig akár ebihalakat és gőtelárvákat is elfogyaszt. A **pettyes gőte** nevét a hím pettyeiről kapta, melynek hátán hullámos háttaraj is található. Az erdei pocolyáktól, a keréknyomokban összegyűlt vizektől a Bodrogig szinte minden vizes élőhelyen megél. Szereti a tiszta, nem túl hideg vizű, buja növényzetű tócsákat. Legnagyobb testű gőténk a **tarajos gőte** eddig csak a Bodrog- és Ronyva-árteréről és a hegylábi tájakról került elő. A **vöröshasú unka** 4-5 cm nagyságú, narancsvörös színű has jellemzi. Szemölcsös bőre barnás, háta élénk zöld. Szinte mindenhol megtalálható, hiszen a kifejlett egyedek is a vízben maradnak. Bőrének mérgező mirigyváladéka van, de veszély esetén inkább hanyatt fordulva holtnak teteti magát, ezt nevezik unkareflexnek. A **sárgahasú unka** inkább hegyvidékeken él, a Zemplénben mindenhol előfordul. (15. kép) A hegylábi vizekben, patak völgyekben a két faj keveredik is egymással (hibridizálódik). A **barna ásóbéka** elsősorban a Bodrogközben bukkan fel. Többnyire laza, homokos, löszös talajokat részesíti előnyben. Napközben 0,5-2 m mély ástott lyukakban

A *kételtűek* vízhez kötődő élőlények, a nagyobb tavaktól az egész kis pocolyáig mindenhol előfordulnak. Egyes fajaik állandóan a vízben tartózkodnak, mások csak bizonyos időszakban. A víz fontosságának oka a szaporodás, amely vízhez kötött. De kiszáradásuk megelőzése miatt is fontos, hiszen bőrlégzéssel egészítik ki légzésüket. A bőruk mirigyváladékoktól nedves. A mirigyek a védekezésnél is fontosak, ezekkel ugyanis méreganyagokat választanak ki. Hazánkban 16 faj fordul elő, ebből 4 faj a farkos

rejtőzik, de párás napokon napközben is előjön. Feltűnően nagy, akár 8-10 cm-t is eléri. A **barna varangy** egyik legnagyobb békafajunk. Barnás szín, szemölcsös, mirigyekben gazdag bőr jellemzi. Mindenhol előfordul, erdőkben, településeken egyaránt. Méretükből és gyors anyagcseréjükéből adódóan nagyon sok rovar, férget, csigát pusztítanak el. Ők kertjeink biológiai védelmezői. A **zöld varangy** kisebb és karcsúbb. Mindenütt előfordul, a városi kertekben is jellemző. (16. kép) Életmódja megegyezik a barna varangyéval. A **zöld levelibéka** kistermetű, kecses béka. Fűzöld színe környezetétől függően változhat szürkés, barnás és feketésbarna színűvé. Általánosan elterjedt fánlakó békánk, mely a lomkoronában él, de bokrokban alacsonyabban is megtalálható. A **gyepi béka** hegyvidéki faj. Robosztus termet, zömök alkat jellemzi. A **mocsári béka** a Bodrog árterületéről ismert. Az **erdei béka** a Zemplénben általánosan jellemző, levélbarna színű, száraz falevélre emlékeztet. Nagy testű, zöldes-tarkás békák a **kecskebéka**, a **tavi béka** és a **kis tavi béka**. Nehezebben elkülöníthető fajok. Inkább síkvidéken jellemzők, de dombvidéken is előfordulnak. Fejlett hangadás jellemzi őket.

A **hüllők** mind a 15 faja védett hazánkban. A Zempléni Tájegység területéről eddig 11 faj került elő. Nekik már szarupikkelyeik vannak, nem száradnak ki és nincs bőrlégzésük. Szárazföldi életmódot folytatnak, tojással szaporodnak, esetleg elevenszülők. A **zöld gyík** 40 cm hosszú is lehet, zöldes szín és kékes színű torok jellemzi. Általánosan elterjedt, hegyoldalak nap

15. Sárgahasú unka

17. Kuszma

sütette szikláin napozó faj, üregeiből áprilisban jön elő. A **fürge gyík** hosszú farka meneküléskor letörhet. Változatos élőhelyeken bukkan fel: nedves rétek, hegyvidékek, alföldi erdők egyaránt kedvelt helyei. Leggyakrabban vele találkozhatunk. Az **elevenszülő** vagy **hegyi gyík** kistermetű, zömök gyíkfaj. Nálunk jégkori reliktum, a hidegebb éghajlatú időszak fajai közül maradt meg napjainkig. Az elevenszülés itt azt jelenti, hogy a tojások lerakása után a fiatalok nagyon gyorsan, fél óra alatt kikelnek. A **fali gyík** karcsú, nyúlánk testű állat. Gyakori köves domb- és hegyvidékek napsütötte oldalain, valamint kedveli a kőfejtőket is, de lakott területeken is felbukkanhat. Nagyon gyors mozgású gyíkfaj. A **látatlan gyíknak (kuszma)** kígyószerű a testalkata, 40-45 cm hosszú, világosbarna színű, a hímeken égszínké pettyek vannak. A Zemplén hegy- és dombvidékein általánosan elterjedt. (17. kép) Sajnos gyakran kígyónak nézik és elpusztítják. Veszély esetén ő is képes a farkát elveszíteni. A kígyók süketek, testükkel érzékelik a talaj rezgéseit. A szaglás a nyelvük segítségével történik. Testhőmérsékletük a

16. Zöld varangy

környezetétől függő. Az **erdei sikló** az egyik legnagyobb hazai siklónk, átlagosan 160 cm hosszú, de elérheti a két métert is. Színe a világos olajzöldtől a sötétbarnáig változhat. Általánosan elterjedt, főleg az erdőkben. Igen ügyesen mozog a fákon is, így gyakran madarak fészkeit is

sikerül kifosztania, de egerek, pockok, cickányok képezik fő táplálékát. A **rézsikló** maximum 70 cm-re nő meg. Szürkésbarna törzsén foltos hűződik. A ritkás növényzetű, napos fekvésű területeket részesíti előnyben. A **vízisikló** maximális hossza 120 cm. Feketés szürke, olívizöld színű, halántéka két oldalán sárga, félhold alakú folt található. Általánosan elterjedt, főleg vizek közelében, de nagy távolságokra is elkóborol. Jól úszik és víz alá is jól bukik, így békákat, apróbb halakat is elfogyaszt, egyébként rágszálókat zsákmányol. Ha megfogjuk, bűzös váladékot bocsát ki végbélnyílásából. Az egyik leggyakoribb európai kígyó. A **kockás sikló** közepes termetű, alapszíne szürkés, sakktábla-szerű barnás, feketés foltok találhatók rajta. Főleg a melegebb állóvizek környékén jellemző, életmódja miatt erősen kötődik a vízhez. A viperák igazi mérgekígyók. E fajokra függőleges állású pupilla jellemző. A siklótól eltérően farkvégük hirtelen vékonyodik el. A Zemplén tájain csak a **keresztis vipera** él. 70 cm nagyságú, zömök testű, szürkés, barnás alapszínű, a hátán sötét sáv húzódik végig. Mérge veszélyes, de az állat mindig menekül, csak kivételes esetben okoz marást. Hazánkban évtizedek óta nem tudunk halálesséttel járó viperamarásról! Egyetlen hazai teknősfajunk a **mocsári teknős**, a tájegységen belül a Bodroghozban találja meg életfeltételeit.

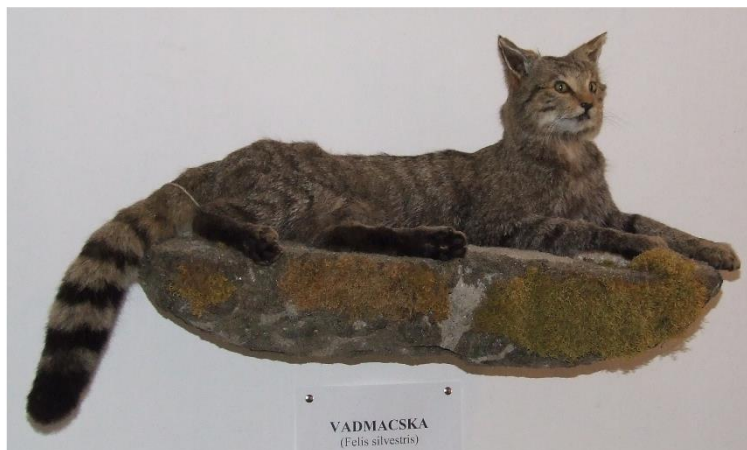
A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület egyik fő programja a ragadozó *madarak* védelme. A Zemplén a ragadozó madarak szempontjából, kiemelt jelentőségű fészkelő és táplálkozó terület, nemcsak magyarországi, hanem európai viszonylatban is. A ragadozó madarakra általánosságban jellemző a nagyon jó látás, olyan, mintha mi tízszeres távcsővel néznénk a világot. Ezek a nagytestű ragadozó madarak egyszer költenek egy évben, fajtól függően egy-három fiókát nevelnek. Fokozottan védett ragadozó madarunk a **keresensólyom**. A 70-es évek közepén állománya mintegy 10 párba apadt, így az élőerős őrzésén túl még fegyveres segítségre is szükség volt a tojáscsempészet megakadályozására. E keleti elterjedésű faj hazai állománya ma már 120-150 pár. Fő tápláléka az ürge, ezért az alföldi részeken költ, de fészket ott sem épít. Állandó madár, télre nem vonul el. Természetvédelmi értéke 1 millió forint. A leggyakrabban látható ragadozó madarunk az **egerészólyv**. Főleg egereket, pockokat zsákmányol, erdőkben, sík vidékeken egyaránt megtalálható. Nagyon jó fészkepítő, elhagyott fészkeket pedig elfoglalhatják a fészket nem építő ragadozó madarak. A **parlagi sas** általában kimagasló erdőszéli magas fákra rakja fészket. A fiatal madár világosbarna, idősebb korára sötétebb barna színű, és fehér fejű lesz. Szárnyfeszttávolsága 2 méter. Fokozottan védett, keleti elterjedésű faj, a Zempléni-hegységben 13 pár található. Nagytestű ragadozó madarunk a **szirti sas**, Magyarországon csak a Zempléni-hegységben fészkel. A pocok mérettől az őzig mindent képes elkapni. Legnagyobb ragadozó madarunk a **réti sas**, szárnyfeszttávolsága kb. 230 cm. Csőre erős, sárga színű. Elsősorban a vizes területeken fészkel, nálunk a Bodroghoz területén, halakkal, vízimadarakkal táplálkozik. Átvonulóként tavasszal bárhol láthatjuk. Vonuló ragadozó madár a **kígyászólyv** is, elsősorban kígyókkal, hüllőkkel táplálkozik. Viszonylag könnyű felismerni, mert egészen világos színezetű, alulról nézve a torka, fejének alsó része barnás. Elsősorban a melegebb erdőkben, délies kitettséű hegyoldalakon költ, ahol fagyöngyös tölgyest vagy fenyőerdőt talál. Ma már csak 5-6 pár él Zemplénben. A **békászósas** esetében a magyarországi állomány nagy része a Zemplénben található. Pockokat zsákmányol, nem békát. Rá jellemző az ún. káinizmus, azaz mindig két tojást rak, de az egyik fióka hamarabb bújik ki a tojásból, így erősebb lesz, mint testvére, amit el is pusztít. A tudósok mai napig nem tudják, miért fektet a madár energiát két tojásba, ha csak egy fiókát nevel fel. Kis ragadozó madarunk a **karvaly**, nagyobb testvére a **héja**, mindkettő szürkés színű, viszonylag gyakori ragadozó madár, más madarakat zsákmányolnak. A baglyok az éjszaka védelmét nyújtó sötétjét használják ki. Barnás tónusú, gyakran fakéreg-mintás laza tollazatuk szerkezete nesztelen repülést biztosít. Hallásuk kitűnő. A baglyok egészben nyelik le a táplálékukat. A meg nem emésztett csontot, szőrt, kitinpáncélt bagolyköpet formájában kiöklendezik. A baglyok nem építenek fészket, nagy faodvakban vagy más ragadozók által elhagyott fészkekben költenek. Mintegy 130 fajukból a Zempléni-hegységben 8 faj költése bizonyított. Hazánk összes bagolyfaja védett! Legtermetesebb bagoly fajunk az **uhu**, mely főleg sziklafalakon keres alkalmas fészkelő helyet. Hazánkban mindössze 20 pár fészkel, melyek nagyobb része a Zempléni-hegység peremterületein találja meg életfeltételeit. Tápláléka hörcsög, patkány, sün, vakond lehet.

Szárnyfeszítávolsága 140-170 cm. Az **uráli bagoly** eurázsiai elterjedésű, az uhunál alig kisebb, főleg zárt erdőben élő faj, költési időszakban az emberre is veszélyes lehet. A Zempléni-hegység erdeiben eddig felkutatott közel 150 pár költési kedvét és sikerességét az erdei rágsálók száma erősen befolyásolja. Nappal is gyakran vadászik, nem törekszik elrejtőzni, így legnagyobb eséllyel találkozhatunk vele. A **macskabagoly** szárnyfeszítávolsága alig éri el az 1 métert. Barnás és vöröses példányai is előfordulnak. Zempléni állománya 250-300 párra tehető. Egér és pocok alkotja fő táplálékát, ám sok madarat is zsákmányol. Hangja gyereksírássra emlékeztet. Főként irtások és hegyi legelők közelében találjuk fészkeiket az **erdei fülesbagolynak**, ami szinte kizárólag rágsálókat fogyaszt. A **gyöngybagoly** elülső teste sokszor fehér, gyakrabban narancssárgás. Tollazata finom gyöngyözéssel díszített. A hegység peremterületein él. A **kuvikok** kistermetű baglyok. A közönséges **kuvik** épületek lakója, tápláléka rágsálók és verebek, ám sok rovar és gilisztát is fogyaszt. A **füleskuvik** a gyümölcsösök tipikus fészkelője.

A denevérek az *emlősök* egyetlen ténylegesen repülő, és nem vitorlázó tagjai. Az egyik legősibb emlőscsoport, mindenhol jelen van a szárazföldeken. Az európai szemlélet szerint a sötétség, az ördög birodalma az otthonuk, ezért veszélyesek. Mai napig sok helyen üldözik őket, míg Kínában éppen szerencsét hoznak. A Földön közel 1000, Európában kb. 30, Magyarországon pedig 29 denevérfaj él. A Zempléni-hegység és a Bodroghöz területén 21 fajt sikerült eddig azonosítani. A fokozottan védett hazai fajok (patkóorrú, csonkafülű, pisze, nagyfülű és tavi denevér) populációi a zempléni tájak kiemelkedő értékei. A denevérek faodvakban, vagy barlangokban élnek. Az összes magyarországi denevérfaj kizárólag rovarokkal táplálkozik. A táplálékszegény időszakot a mérsékelt övi denevérek téli álom alvásával, hibernációban vészelik át. Ilyenkor percenként egyet dobban a szívük, 5 percenként egyszer vesznek levegőt. Éber állapotban pulzusuk 120/perc, testhőmérsékletük 38-40 °C fok. A hibernáció teszi lehetővé, hogy pl. a törpe denevér a felhalmozott 1 gramm zsírsúly feleslegesen kibírja a telet. A Zemplénben legáltalánosabban elterjedt fajok a **szürke hosszúfülű denevér** és a **kései denevér**. A Zempléni-hegység erdeivel, odvaival, az egykori bányákkal, a Hegyalja, Hegyköz, Hernád-völgy pincéivel számos olyan élőhelyet biztosít, ahol a denevérek még jelentős állománnyal vannak jelen. Hogy ez így is maradjon, ne féljünk a denevértől! Ne bántsuk őket, hagyjuk őket nyugodtan telelni! Ne feledjük: amíg sok a denevér, kevesebb a rovar!

A **farkasok** csúcsragadozók, húst esznek, de az embert nem támadják meg. Európában a kipusztulás szélére került faj, ezért Magyarországon fokozottan védett. A farkas a kutyafélékhez tartozik, de testtartása más, hosszabbak a lábai, erőteljesebb a testalkata, mellkasa szélesebb. Farka mindig lefelé lóg, enyhén zászlós. Testtömege 55-70 kg között változik. A farkas lépéshossza kb. 70 cm ügetve nagyon nagy távolságokat, akár több 10 km-t megtesz egy éjszaka alatt. A nőstény gondos anya, sziklaüregekbe, kotorékba hozza világra 2-5 kölykét. A farkas teljesen monogám, szoros párkapcsolatban él. Ha az egyik elpusztul, a másik nem választ új párt, egész életét magányosan éli le, vagy a szülőkhöz tér vissza, esetleg valamelyik kölykének segít az utódgondozásban. Szociális életük rendkívül fejlett. A párválasztástól a kölykök felneveléséig párban élnek, azt követően falkákba verődnek. Magyarországon falkák alakítása nem jellemző. Csapatba verődve tervszerűen vadásznak, figyelnek társaikra, magas intelligenciával rendelkeznek. Nyomai nagyobbak, jellegzetesebbek a kutyákénál. Magyarországról, a szakirodalom szerint 1920-70 között kipusztult a faj, de az 1970-es éveket követően visszatelepült és a jelenlegi határokon belül is megtalálható.

A **hiúz** macskaféle ragadozó, Európában a legnagyobb méretű. Hazánkban a nyolcvanas évek közepéig külön engedéllyel elejthető volt, de 1988-tól fokozottan védett. Láthatatlan ragadozó,

18. Vadmacska

rejtett, magányos életet él. Nagyon kíváncsi, ezért jól csapdázható. Testhossza 80-105 cm közötti, testalkatára jellemző a hosszú láb. A végtagok erős mancsokban végződnek. A hóban úgy halad, mintha csak hótalpakon járna. Fülének hegyén 4 cm-es szőrpamacs található, mely fontos megkülönböztető jegye. Többnyire 2-3 kölyköt hoz világra. Egy éjszaka alatt 20 km-t is be tud barangolni. A hiúz megfojtja zsákmányát, de nem eszi meg a belsősegeket, mint a farkas, hanem a tiszta színhúshoz

próbál hozzájutni. A hiúz jelenléte sokkal egyenletesebb, míg a farkasé, egyedszáma viszont ingadozó.

2. EMBER ÉS TERMÉSZET

2.1. Vadgazdálkodás

A vadgazdálkodás magába foglalja a vadállomány szerkezetének (fajösszetétel, mennyiség, minőség, kor- és ivararány) megtervezését, kialakítását, a vad védelmét, takarmányozását, egészségvédelmét, a vadkár megelőzését, a vadállomány hasznosítását. A vadászat a vadgazdálkodásnak részben célja, részben pedig eszköze is. A maximálisan eltartható, illetve a minimálisan fenntartandó vad mennyiségét az erdő- és mezőgazdaság illetve a természetvédelem érdekeinek figyelembevételével állapítják meg. Fő feladat a keretszámokon belül a vadállomány minőségének javítása. A vadállomány a megújuló erőforrások közé tartozik, tartósan fenntartható, megújítható. Magyarországon 6 nagyvad és 26 apróvad vadászható.

Legjelentősebb nagyvad fajtánk a **gímszarvas**. Őshonos, sőt Magyarországon él a legjobb minőségű populáció. Az ártéri ligeterdők, tölgyesek, mezőgazdasági területekre ékelődő elegyes szálerdők felelnek meg leginkább számára, ahol takarmányt, vizet, takarást és nyugalmat talál. A bika legfontosabb értékmérője az agancs, mely 120-150 nap alatt épül fel februártól júliusig. Szeptemberben van a szaporodási időszak, a szarvasbögés, februárban pedig lehullatja agancsát. A szarvasbika korának előrehaladtával egyre erősebb, nagyobb tömegű agancsot fejleszt, mely

19. Vaddisznó

20. Vadmalac

elérheti a 15 kg-ot is. A Zemplén gímszarvas állománya a legjobb az Északi-középhegységben.

Az átlagostól magasabb állománysűrűség a dél-zempléni tályai, erdőbényei részen, valamint Telkibánya-Kéked térségében található. Füžerradvány körzetében élnek a legértékesebb, hosszú szárú, sokágú agancsot viselő bikák. Az Aranyos-völgy körzetében található a középhosszú, vastagszárú, többágú, összetett, impozáns koronával rendelkező törzs. A gímszarvas vadgazdálkodási és vadászati jelentősége a többi vadfajhoz képest kimagasló.

A **vaddisznó** is őshonos, mocsaras területek, erdők vadja. Zárt, családi kötelékben él, a kondát mindig tapasztalt nőtény, a vezérkoca vezeti. A kondában a rangsorrend alapja az életkor. A kanokat süldőkoruk végén (16-18 hó) elverik a kondából, ezek azután laza közösséget alkotva kóborolnak, később magányossá válnak, csak télen, bűgás idején csatlakoznak a kondához. A kocákért sokszor véres harcot folytatnak, melyben borotvaéles agyarfoguk veszélyes fegyver. A koca jó anya. A vaddisznó szívesen dagonyázik, dörgölődzik, rendszeresen turkál csigák, giliszták, makk után, vagy egyszerűen csak szórakozásból. Mezőgazdasági kártétele jelentős, helyenként milliós értéket is elérhet. Létszámának szintentartásához a tavaszi törzssállomány felét terítékre kell hozni. A kapitális kanok agyara megbecsült vadásztrófea. (19,20. képek)

Az **őz** Európa legerjedtebb párosujjú patása. Télen szürke, tömött bundát visel, nyáron vörös csuhát ölt. Október-november hónapban veti el agancsát, majd azonnal növeszteni kezdi az újat. Áprilisra készül el az új agancs, melyről az elszáradt hancsot ágakon dörzsöli le. A mesterséges takarmányozásnak nagy szerepe van az agancsminőség kialakulásában. Válogatós, kényes a táplálék minőségére, elsősorban a rotszegény növényi részeket kedveli. A hegyi őz kisebb testsúlyú, kisebb agancsú, télen is csak családi kötelékben él, míg a síkvidéki télen nagyobb rudlikba verődik. Július-augusztus a párzási időszaka. Ekkor a nap bármely szakában lehet találkozni velük. Közkedvelt vadászati módja a csalsíppal való őzhívás.

Egyetlen túlkös szarvú vadfajunk, a **muflon**, mintegy 100 éve került betelepítésre Szardínia és Korzika szigetéről. Nyájban él, nappali életmódot folytat, így muflonos területen könnyű összefutni vele. A nyájat egy bárányos anyajuh vezeti. A kosok külön csapatokat alkotnak, csak novemberben, párzási időben (berregés) csatlakoznak a nyájhoz. Szaruból álló csigájuk évről évre nő, amely kivételes esetben elérheti az egy méteres hosszt is. A nőtény áprilisban ellik egy-két bárányt, melyek fürgék, élénkek, azonnal követik a nyájat. Táplálkozásában nem válogatós, szinte bármilyen növényi részt képes megenni. Kedveli a sziklakibúvásos hegyoldalakat, jól alkalmazkodott a hazai körülményekhez. A visszatelepülő farkasnak is kedvelt zsákmányállata. A zempléni muflon érdekessége, hogy Magyarországon először 1901-ben Gróf Károlyi László jóvoltából Füžerradvány térségében egy 1200 hektáros vadaskertbe került betelepítésre. Az ország jelenlegi muflonállományának jelentős része a füžerradványi 24 egyed leszármazottjának tekinthető. Jelenleg az 1984-ben, az Aranyos-völgybe betelepített állomány a legjobb minőségű. Az itt élő kosok csigája rendkívül nagy növekedési erélyt mutat, szabályos, nagy ívű, nagy terpesztésű.

A **fácán** Európába már időszámításunk előtt betelepítették, majd a középkortól újabb telepítések történtek, melyek során a különböző alfajok egymással keveredtek. Mezőgazdasági területek, erdők, nádasok, bokros területek lakója. Sok rovar és gyommagvat elpusztít. Éjszakára előszeretettel száll fel faágakra, "felgallyaz". Március végén kezdi násztáncát, a dörgést. Ekkorra kiszínesedik, arcrózsája megnő, vörös színű lesz, fülpamacsokat növeszt. A győztes kakas általában 4-7 tyúkot gyűjt maga köré. A tyúk kevésbé színpompás, rejtőszínű madár. A megváltozott környezeti feltételek miatt a fácán természetes reprodukciója már nem képes kielégíteni a jelentkező vadászati igényeket. Ebből adódóan jelentős mennyiségben nevelik mesterségesen és helyezik ki a vadászterületekre részben vadászati, részben törzssállomány-növelő céllal.

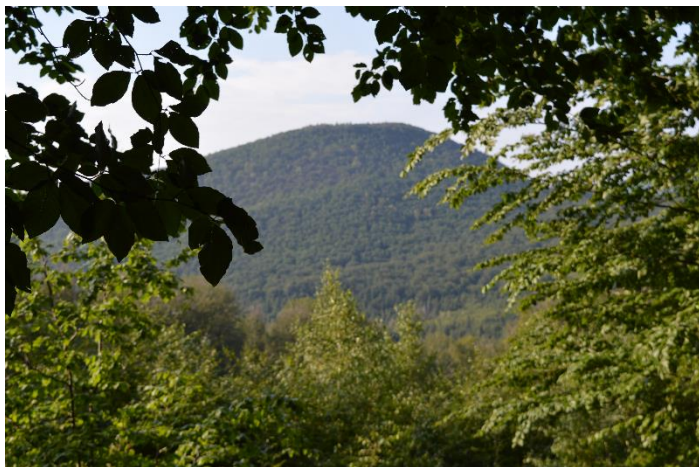
A **mezei nyúl** egész Európában elterjedt vad. Kedveli a vetéseket, pillangósokat, kisebb erdőfoltokat, fasorokat, nádasokat. Több érdekességet is tapasztalhatunk a mezei nyúlnál, például az indukált ovulációt, mely a tavasszal látható kergetőzés a vetéseken. Ilyen különleges jelenség a kettős vemhesség is. Ez azt jelenti, hogy a nőtény vemhesen is felveszi a kannyulat, egyszerre két vemhet is hord, így bár 42 nap a vemhességi ideje, ennél kisebb különbség is lehet két alom

kora között. Egy évben akár 4-5 alkalommal is vethet 1-4 fiat. Mivel az otthonterületéhez rendkívül ragaszkodik, attól nem távolodik el messzire, a nagy táblák betakarítása után nem vándorol el, gyakorlatilag éhen hal. Területhűsége miatt „oda kell vinni” hozzá a takarmányt. Mivel vízigényét a nyúl elsősorban a táplálékból elégíti ki, így étrend kiegészítőként elsősorban a répafélék, nedvdús takarmányok felelnek meg számára. Fiatal gyümölcsösökben, erdősítésekben télen komoly rágáskárt okozhat.

A **tőkés réce** házikacsánk őse. Fészket nemcsak vízpartokon, hanem gabonátáblákon, fűzfák odvaiban, elhagyott szarkafészkekben is megtalálhatjuk. 12-15 tojását 28 nap alatt költi ki. Állandó madarunk, de a táplálékhiányos téli időszakban délebbre húzódhat. Augusztus 15-től vadászható, de augusztus hónapban csak húzáson lőhető. A nemzetközi jelentőségű vízimadár-pihenőhelyeken, az ún. Ramsari-területeken további vadászati korlátozások vannak érvényben. Ilyen terület a Bodrogzug is.

2.2. Természetvédelmi helyzetkép

Nagy és összefüggő területeken elterjedt fajok kevésbé veszélyeztetettek, mint a ritka, lokális előfordulásúak. Ritkaságuk általában szűk tűrőképességükkel, illetve korlátozott szaporodó

21. Kilátás a Cser-hegyre

képességükkel magyarázható. A fajok nagy egyedszáma biztosíthatja a genetikai változatosságot, mely a faj alkalmazkodó képességét, és így hosszú távú fennmaradását alapvetően meghatározza. Egyértelmű tehát, ha egy faj egyedszáma drasztikusan lecsökken, úgy a megmaradt egyedek nem fogják hordozni a kellő mértékű genetikai változatosságot, mely a korábbi populációra jellemző volt. Adott faj annál inkább veszélyeztetett, minél meghatározottabb az élőhellyel, annak klímájával, talajviszonyaival szemben támasztott követelménye.

A növényi populációkat veszélyeztető tényező lehet a túlszaporodó vadállomány okozta taposási, túrási és legelési veszteség, valamint az eutrofizáció, a trágyázás okozta tápanyag feldúsulás is, mivel a Zemplén rengetegében nagy számban fordul elő a gímszarvas, az őz, a vaddisznó és a muflon. A védett területeken, legtöbbször a természetvédelmi hatóság tudta és engedélye nélkül történnek komoly veszélyt jelentő emberi tevékenységek. Ehhez társulnak az okatlan virágszedésből, a természetgyógyászati, virágkötészeti célból történő gyűjtések is. A Zempléni Tájvédelmi Körzet 6-8 óre semmi esetre sem elegendő ahhoz, hogy minden kihívásnak eleget tegyenek. Legyünk mi a természet örei, ne okozzunk kárt, környezetszennyezést, vigyünk haza a kirándulás során keletkező szemetet, és **érezzük magunkat vendégnek az erdőben!** Az erdőben élő közösségek számára mi csupán alkalmi vendégek vagyunk, ne éljünk hát vissza a vendégjoggal!

A Zempléni-hegység hazánk egyik legnagyobb összefüggő erdőségeivel Magyarország legváltozatosabb középhegységi élővilágát mutatja fel. Éppen ezért kézenfekvő, hogy a természetvédelem legmagasabb fokát jelentő nemzeti park jöjjön itt létre, melynek érdekében tíz éve alakult meg a Zempléni Nemzeti Parkért Szövetség. Célja, hogy felkutassa, megőrizze és bemutassa a vidék értékeit. Az évtizedek óta szorgalmazott nemzeti parki védelem hosszútávon biztosítaná a természeti értékek kellő védelmét.

A természetvédelem alá vont és így törvényileg védett területek valamely Nemzeti Park felügyelete alá tartoznak. Az akár több tízezer hektár területű védett élőhelyeket tájvédelmi körzeteknek, míg a néhány száz hektár területűeket természetvédelmi területeknek nevezzük. Egyes objektumok, fák, sziklák, sőt építmények is kaphatnak törvényi védelmet, mint védett természeti, vagy ipartörténeti értékek. A Zempléni tájegység tájvédelmi körzetei az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósága alá tartoznak.

22. A Nagy-patak völgye

- A Zempléni Tájvédelmi Körzet (ZTK)

1984-ben alakult a Milic-hegycsoport és a központi Zemplén 26500 hektáros területén, melyből 2400 hektár fokozottan védett.

- A Tokaj-Bodrogszegi Tájvédelmi Körzet (TBTK) 1986-ban alakult a Bodrog és Tisza összefolyásánál található Bodrogszeg és a Tokaj fölé magasodó Nagy-Kopasz 4250 hektárnyi területén, melyből 665 hektár fokozottan védett. Míg a ZTK-nak a hegyvidéki erdőterületeket, az erdőhöz kötődő növény és állatvilágot kell megővnia, addig a TBTK a vizes élőhelyeket, a vízhez kötődő növényeket és állatokat védi. Ez a terület a vizes élőhelyek védelméről szóló Ramsari nemzetközi egyezmény hatálya alá esik.

- A Long-erdő Természetvédelmi Terület 1996-ban jött létre 1123 hektáron Sátoraljaújhely és Sárospatak között. Célja a Bodrog folyó mentén, a holtágakkal határolt területen, a már csak itt élő, természetszerű ártéri erdőtársulások, a gazdag növény- és állatvilág megőrzése, bemutatása.

- Az Erdőbényei fás legelő Természetvédelmi Terület 1990-ben létesült 195 hektáron, Erdőbénye Aranyos-völgy területén. Két nagyon fontos jellemzője az opál-előfordulás és maga a fás legelő. A fás legelők valamikor zárt erdők voltak, de irtás után csak néhány magányosan álló fa maradt meg, ami alatt legeltettek. A hegylábi területeken korábban oly jellemző gazdálkodás emlékeként országosan csak kevés fáslegelő maradt fenn. A zempléni térségben ez az egyetlen ilyen pagony, ráadásul különleges állatvilága miatt fontos feladat a védelme.

- A Tállyai Patócs-hegy Természetvédelmi Terület 3,2 hektáron 1987-től védett. A csak a magyar területekre jellemző magyar nőszirmos egyik stabil populációjával rendelkezik.

- A Megyaszói Tátorjános Természetvédelmi Terület 35,3 hektáron 1987-ben alakult. A tátorján Magyarországról majdnem teljesen kipusztult, itt a Hernád folyó partján megtelepedését az ember is segíti.

- A Megyer-hegyi Tengersizem Természetvédelmi Terület 1997-től védett ipartörténeti emlékhely, függőleges sziklafalaival lenyűgöző látványt nyújt minden évszakban.

- 1994-ben alakult a Sóstó-legelő Természetvédelmi Terület 69,7 hektáron. Maradványlegelő a Hernád magas partján, mely az ott élő és vonuló ragadozó madarak számára fontos táplálkozó hely.

- A Füzérradványi kastélypark Természetvédelmi Terület 1975-től védett, tájképi kert, területe 140 ha.

- A Bodrogszegi Várhegy Természetvédelmi Terület 1990-ben alakult, 1,6 hektár területen. Hasonló növénytársulásokkal büszkélkedik, mint a Tállyai Patócs-hegy.

- További helyi jelentőségű, egészen kis kiterjedésű természetvédelmi területeket jelentenek a kastélyparkok, várkertek, kötengerek, sziklakibúvások, várhegyek...

NATURA 2000 élőhelyvédelmi és madárvédelmi területek kijelölésével összekötötték a Zempléni-hegység és a Hernád-völgy védett területeit, valamint a Szerencsi-dombság, a Kassi-medence és a Szalánci-hegység NATURA 2000-es területeit is.

2.3. Néhány szó a Pro Silva szemléletről

A PRO SILVA szemlélet egyik legfontosabb célkitűzése az erdő összes lehetséges értékének és élő közösségének megőrzése beleértve mind a társadalom számára nyújtott értékeket, mind az

23. A Gyertyánkúti rétek

erdő belső saját értékeit. Ezek a változatos életformák az erdők különböző fejlődési fázisaihoz kötődnek, beleértve a pusztulási fázisokat, a nyílt területeket, az álló- és folyóvizeket. Egy erdei ökoszisztémában élő szervezetek sokfélesége az adott terület biodiverzitását tükrözi. A biológiai sokféleség a bonyolultabb és primitívebb élőlényeket egyaránt magába foglalja még akkor is, ha azoknak nincs közvetlen hasznuk, kereskedelmi értékük a társadalom számára. A faji változatosság megőrzésének lényeges szerepe van az erdő emberi társadalom általi

használatában is. A faanyag és más erdei termékek hagyományos használata mellett nem szabad elfelejtkeznünk azokról a potenciális termékekről, amelyeknek a jövőben lehet majd piaci értékük. Az erdő védelme, az erdőgazdálkodás és az erdőhasználat hozzájárulhat az erdő felújításához és megőrzéséhez. Egy 1954 és 2002 között folytatott szálalóvágásos gazdálkodás kísérlet bizonyította, hogy mire képes az erdő, ha 100-120 évente nem vágják tarra. 50 év alatt az anyafákat tovább gondozva az értékes egyedeken felhalmozódott ritkítási növedék megháromszorozta az átlagfa térfogatát. Az egy hektárra eső élőfakészlet megkétszereződött, és így az induló élőfakészlet 90 %-ának megfelelő mennyiségű értékes fatömeget termeltek ki. Emellett az erdőterület közel fele természetes úton újult fel. A PRO SILVA által támogatott erdőgazdálkodás piaci és nem-piaci célokat egyaránt szolgál, és a teljes erdei ökoszisztémát figyelembe veszi. A PRO SILVA szerint az erdők négy rendeltetés betöltésével szolgálják a társadalmat: az ökoszisztémák megőrzése; a talaj és a klíma védelme; a faanyag és más termékek termelése; a rekreációs, közjóléti, kulturális lehetőségek nyújtása.

2.4. Erdőgazdálkodás

Természetvédelmi szempontból meghatározó az a szemléletváltás, melyet az új évezredben a terület erdészeti kezelője, az Északerdő ZRt. képvisel. A részvénytársaság az erdővel való gazdálkodást a törvény által meghatározott "fenntartható" módon gyakorolja a mintegy 9650 hektáros területén. A tájon az erdősültség 65%-os, az erdőterületek 20%-a gazdasági célú erdő, 77%-a pedig védelmi rendeltetésű. Legfontosabb őshonos fafajok a bükk és a kocsánytalan tölgy. Hosszabbtávú erdőtervek szerint egyenletesen termeli ki a vágásérett fákat, s a levágott állomány helyett folyamatosan újat hoz létre. A fiatal erdőt a vágásfordulóig

24. Kilátás a Koprínáról

előre meghatározott célok érdekében neveli. Ennek az ismétlődő körfolyamatnak a rendszeres és egyenletes eredményessége érdekében az ÉSZAKERDŐ ZRt. a természet közeli erdőgazdálkodásra törekszik, ezért szorgalmazza az erdők természetes felújítását. A mesterséges erdőfelújítás estén is tájazonos szaporítóanyag előállítására törekszik, erdősítéseiben előnyben részesíti az őshonos fő- és elegyfa fajokat. Erdeiben a felújítási, nevelési és fakitermelési munka szakaszban egyaránt a természetest megközelítő változatosság létrehozására törekszik. Kíméletes technológiák alkalmazásával évente 300 ha mesterséges erdősítést végez, 600 ha új erdőt ad át, és 6000 ha területen végez ápolási munkát. Az ÉSZAKERDŐ Erdőgazdasági ZRt. által kezelt terület természeti értékekben igen gazdag. Ezek megóvását különböző fokú védettség szolgálja. Az utóbbi évtizedben kialakítottak számos tájvédelmi körzetet, és természetvédelmi területet, így a táj védettségi aránya kimagasló. Mondható, hogy az erdészet erdeiben hosszú távú, előre tekintő, megtervezett és tartamos erdőgazdálkodás folyik. A Pro Silva szemléletű gazdálkodás az erdőterületek több mint felén alárendeli a védelemnek a fatermesztési-gazdálkodási célokat. A természet és az emberi környezet védelme érdekében annak megszerettetését, megismertetését is céljának tekinti az Erdőgazdaság. Ezért gyermekek és felnőttek számára egyaránt tanulságos erdei tanösvényeket hozott létre, ahol szakszerű vezetés segítségével bővíthetik a természettel kapcsolatos ismereteiket. Bekapcsolódott az országos erdei iskola-programba is, amelynek kiépítését és folyamatos fejlesztését az ifjúság természetszeretetének és a jövő generációk életminőségének növelése érdekében végzi.

2.5. Tájörténet, tájhasználat

Hegyalja már az ősidőktől fogva lakott volt. Az őskor végén beköszöntő utolsó jégkorszak idejében a Kárpátok védelmet nyújtó bérceinek köszönhetően erre nem alakult ki jégtakaró, ezért ide szorultak a mind a vadak, mind az emberek. Erre utal például a Tarcalon feltárt és a Tokaji Múzeumban látható mamut lelet is. Az ember iparral összefüggő tevékenysége az obszidián felfedezésével kezdődött. Arka, Hercegkút és más települések közelében 20 ezer éves szerszámkészítő-telepek kerültek feltárássra. A Vonaldíszes Kerámia kultúrájának nevezett népesség – akik az edényeiket egyszerű vonaldíszekkel ékesítették – Kr. e. 5500 körül vette művelés alá a Tokaj környékén található földeket. Ők kezdték el bányászni Erdőbénye és Tokaj környékén a Zemplén nagy kincsét, az obszidiánt. Ebből a könnyen pattintható, szépen hasadó, a vulkáni üvegek közé tartozó kőzetből készítették a korszak legtekélyesebb kőpengéit, melyeket az élet minden területén használtak. A Zemplénben igen jó minőségű obszidián található, így a neolitikumban már virágzó cserekereskedelem révén a Tokaji obszidián Athén környékéig is eljutott. A boldogkőváráljai raktárlelet tanúsága szerint- több tíz centis magköveket bányásztak, melyekből hosszú pengéket voltak képesek pattintani.

A késő bronzkor és kora vaskor időszaka, kevésbé képviselt Tokaj környékén, bár erre a korra datálható sírok is kerültek már elő a Dereszla-tetőn, ahogy Tokajban, a Bem utcában is találtak ide sorolható leleteket. A Kr.u. 400-as évekig meghatározó szarmaták Tokaj környékén

25. Karacsony-Sasarát ház Tokajban

gyepűsávot alakítottak ki a hegyvidéki területeken élő germánokkal folytatott küzdelem miatt. Tokaj fontos stratégiai szereppel bírt már ebben a korban is, hiszen erre haladt az ország egyik legfontosabb, rómaiak által is használt kereskedőútja észak felé és itt volt a kelet felé tartó út tiszai átkelőhelye is. Erre a kereskedelmi tevékenységre utalnak a Tokaj környékén szóróványként előkerült római

pénzleletek, de legfőképpen egy római súlyokból, ruhatűző kapocsból (fibula) és piperecsipeszből álló leletegyüttes.

A hunok uralma alatt élő gepidák hagyatékából maradt ránk Mádon egy gazdag tartalmú női sír. A gepidákat 567-ben uralmuk alá hajtó avarok nyomát jelzi egy lassúkorongon készült, hullámvonaldíszes, szürke edény, a tokaji Király-dűlőből. A honfoglaló magyarok Hegyaljai hagyatékára teljes joggal lehetünk büszkéek. Tarcalon, a TV-toronyhoz vezető út mentén, már a 19. század végén feltárták egy vezéri rangú honfoglaló magyar lovas sírját, melyben több száz ezüst öv és lószerszámdísz, valamint aranyozott ezüst tarsolylemezt találtak. Hasonlóan gazdag temetkezési leletek kerültek elő Rakamaz területéről is, ahonnan aranyveretes szablyát, aranyozott ezüst tarsolylemezt és egy női sírból származó, turulmadarat ábrázoló mellkorongpárt is ismerünk. A „tokaji kincs” néven számon tartott, régiségkereskedőtől visszavásárolt leletegyüttes szépsége szinte páratlan, a férfi övdíszek kidolgozása magas színvonalú. Alig 150 évvel azután, hogy honfoglaló őseink birtokba vették hazánk területét, már kialakult a hegyaljai települések többsége, Tokajt és Tarcalt már a 11. században említik oklevelek. Ezek a korai települések később, a tokaji bornak köszönhetően híres Hegyaljai mezővárosokká, máig élő kulturális és idegenforgalmi központokká váltak. Számos kultúra keveredett e tájon. Sok szlovák élt itt, de sváb (Rátka, Hercegekút) és ruszin (Komlóska, Mogyoróska) falvakat is találunk a területen, melyek a mai napig őrzik kultúrájukat, folklóriumukat. Tokaj-hegyalja településein görög, orosz, olasz, zsidó kereskedő lakosság is élt. (25. kép egy görög borkereskedő háza)

26. Teréz-táró Telkibánya fölött

Az Árpád-kortól számos nemesfém bánya működött a hegység területén, melynek aknáit, tárnáit, feldolgozó egységei máig láthatóak (26. kép). A témát a gazdag ipartörténeti emlékek bemutatásával a Telkibányai Múzeum és a közeli Telér tanösvény mutatja be. A középkortól jelentős malomkő bányászat folyt a 20. század közepéig. Az 1700-as években honosodott meg az üveggyártás – erről tanúskodnak a Huta nevű helységek – ahol öblösüvegeket gyártottak. A hegyvidék mindig is jelentős tölgyfaállományával hívta fel magára a figyelmet, melyből az erdőbényei és a

gönci-hordó is készült. Itt működik hazánk egyik legrégebbi fűrészlévele Pálházán, melynek őse a kisbózsai fűrészmalom volt. A fűrészmalommal összefüggésben épült hazánk egyik legrégebbi gazdasági keskenynyomtávú kisvasútja (1888), ma 9 Km hosszú Pálházai Állami Erdei Vasút. A Bimbó becenevű, 760 mm nyomközű erdei vasúton 3 db C50-es dieselmotordízel végzi a vontatást. (27. kép)

A táj kultúrtörténetének kiemelkedő eseménye, hogy a gönci lelkész Károli Gáspár fordításában itt nyomtatták az első magyar nyelvű Bibliát, Vízsolymán (1590). Évszázadokig a Sárospataki Kollégium képezte hazánkban a református lelkészeket, így

27. PÁEV Bimbó szerelvénye Kőkapun

történelmi könyvtára kultúránk ősi bástyája. Itt született meg a magyar irodalmi nyelv Kazincynak köszönhetően, akinek mauzóleuma Széphalmon áll. Itt élt Bencédi Székely István az első magyar nyelvű világtörténelem (1559) írója, Szepsi Csombor Márton az első magyar nyelvű útleírás írója (1620). Itt született Márai Sándor a 20. század írófejedelme. E föld szülöttei Árpád-házi Szent Erzsébet, Anonymus, Kinizsi Pál, Mészáros Lőrinc, a Rákócziak, Kossuth Lajos, Szemere Bertalan és az Andrássyak.

Rendkívül értékesek és szépek a térség kertjei és temetői is. Néhány romos állapotban van ugyan, de rekonstruálható, mint például a hejcei volt püspöki-nyaraló kertje, a vilmányi kúriakert, vagy a cekeházi Patay-kastély kertje, a kékedi Melczer kastély kertje, a füzérradványi Károlyi-kastély kertje (rekonstrukciója 2016-ban megtörtént), a boldogkőváraljai Zichy-Péchy kastély parkja. Különös hangulatúak a telkibányai, pányoki, füzérkajatai kopjafás temetők, vagy az egyedülálló szépségű tokaji temető. Számos zsidó temető is van a térségben, melyek múltunk szép kultúrtörténeti emlékei (Fony, Korlát, Göncruszka, Mád, Tokaj).

A Hernád és a Bodrog köze igazi hegyaljai vidék, a települések zártak, a külterületen nem

28. Tájház Erdőbényén

találunk sem gazdasági, sem lakóépületeket. A tájhasználat (szőlőtermesztés) miatt jellemző kőgátak, kőbástyák a határ jellegadó építményei a kőkeresztek és a boltozott, támpilléres kőhidak mellett. A völgyi falvak tipikusak errefelé, amelyek jellemzően patak mentén kezdtek kialakulni, majd párhuzamos utcákkal terjeszkedtek a domboldalban. Ezeket a rétegvonalon ülő utcákat gyakran keskeny közökkel, ún. futókkal (pl. Mád) kötötték össze. Az utcák, az egykori legeltetési állattartás lenyomataként tölcseresednek (a falu szélé felé megnyílnak), a központban pedig több helyütt orsós teresedést képeznek (az állatok itatása, illetve vásárok tartása érdekében). A települések legősibb részén az utcák esetleges vonalvezetésében és a kis telekméretekből még érződik a szeres telekosztás. A településmag meghatározó épületei a templomok, az iskola és a községháza. Szinte az egész régióban a kisebb, ún. egyutcás falvak telekhasználatára egységes képet mutat. A területre jellemző sok kőbányából gyakran faragott tömbkő oszlopok kerültek a fákazatok két oldalára (pl. Erdőbényén), rangos fedkövek a falak peremére. (Képünkön) A hegyre futó telek aljában, az utcától egy kis virágos kerttel elválasztva áll a déli oldalon a nyári konyha, az északi oldalon a lakóház – e mögött található a gazdasági udvar (az állattartó helyiségekkel, épületekkel, néhol megmaradt keresztcsúrral). A gazdasági udvar felett gyümölcsös (esetleg kukoricás) következik, legfelül szőlővel. A nadrágszíj telket többnyire erdő szegélyezi.

A pincék a települések belterületén találhatók, telkeken belül, szórványosan, illetve önálló településrészként, mint pincesor, pincefalu. (Tolcsva, Mikóháza, Hercegkút 29. kép). Kevés kivétellel a földfelszín felett csak pincegádorokat találunk, a szőlőfeldolgozás a lakóházakhoz csatlakozó borházban

találunk sem gazdasági, sem lakóépületeket. A tájhasználat (szőlőtermesztés) miatt jellemző kőgátak, kőbástyák a határ jellegadó építményei a kőkeresztek és a boltozott, támpilléres kőhidak mellett. A völgyi falvak tipikusak errefelé, amelyek jellemzően patak mentén kezdtek kialakulni, majd párhuzamos utcákkal terjeszkedtek a domboldalban. Ezeket a rétegvonalon ülő utcákat gyakran keskeny közökkel, ún. futókkal (pl. Mád) kötötték össze. Az utcák, az egykori legeltetési állattartás lenyomataként tölcseresednek (a falu szélé felé megnyílnak), a központban pedig több helyütt orsós teresedést képeznek (az állatok itatása, illetve vásárok tartása érdekében). A települések legősibb részén az utcák esetleges vonalvezetésében és a kis telekméretekből még érződik a szeres telekosztás. A településmag meghatározó épületei a templomok, az iskola és a községháza. Szinte az egész régióban a kisebb, ún.

29. Kőporosi Pincefalu Hercegkúton

történt. A táj kiemelkedő értéke a pincék sokasága. Sátoraljaújhelyen található hazánk leghosszabb, 24 km-es pincerendszere. Tokaj-hegyalja kilométeres pincéi a nemespenész borította járataikkal, gönci hordóban érlelt aszúkkal a Világörökség részét képezik. Az épületek formálásába is beleszóltak a domborzati viszonyok, a lejtőirányú tetőgerinccel épülő lakóházak a legtöbbször három osztatúak és alapincézettek a lejtésviszonyok, valamint a szőlő- és borkultúra igényei miatt. A háromosztatú lakórész (az utca felől sorakozó szoba, konyha, kamra) mögött istálló és borház található. A lakórész tetőidoma magába foglal egy déli tornácot is. Az előlő tisztaszobának az utca felé kettő, a tornác felé egy ablaka néz. A ház bejárata a konyhába nyílik. Az ajtó felett félkör alakú füstlik, két oldalán két keskeny ablak van. A ház közepe a belépő mögött meghúzódó boltozatos konyha, amelynek tüzelőberendezése már csak elvétve lelhető fel. A tető leggyakrabban kontyolt, néha füstlikas, vagy oromfalas (Rátka). Az anyaghasználat tekintetében az építészet arculatát a vakolt, vagy kőporos falak, a látszó fa födém és tetőszerkezet, a pallótokos ajtók, ablakok, az égetett agyag cserép héjalás és a nyerstégla kémények határozzák meg. A sárba rakott, faragott terméskő falazatot az időjárási hatások elleni betapasztották. Az épületek nemes arányúak, egyszerű anyaghasználatúak. Mérsékelt díszítettségük ellenére méltóságot sugároznak. Ugyanez igaz a fejlett szőlő- és borkultúrával rendelkező települések kúriaépületeire és udvarházaira is, amelyek szintén nem túldíszítettségükkel, hanem a boltíves tornácok mögötti vastag falaikkal, tágas térsoraikkal, súlyosságukkal hívják fel magukra a figyelmet.

A terület építészeti értékei a középkorig nyúlnak vissza. A hegyaljai valamikori mezővárosok polgári házait a 18-19. században építette a helyi nemesség, a zsidók és más kereskedő népek. Számtalan csodálatos katolikus és református műemlék templomban, zsinagógában gyönyörködhetünk. A hegyek ormán várak sokasága vigyázta a tájat (Szerencs, Tállya, Boldogkő, Regéc, Amadé, Füzér, Sárospatak, Szegi, Tokaj). Erődtemplomok sora (Vizsoly, Hejce, Szerencs) mind-mind féltett értékeink. A kastélyok is épített kincsei a tájnak, a reneszánsz Kékedi, a Monoki, a Golopi, Taktabáji, Újhutai, az Ybl Miklós tervezte Füzérradványi kastély, a tarcali Rákóczi-kastély és a Lászlótanyai- valamint Kőkapui vadászkastélyok.

A magyar alapítású pálos szerzetesrendnek valaha egész sor kolostora állt a hegyekben (gönci, darnói), melyek romos állapotukban is figyelemre méltóak.

2.6. A Tokaji aszú

A Hegyalja elnevezést már a 16. században használták latin *Districtus Submontaneus*, azaz „Hegyaljai Kerület” fordításaként. Tokaj várát a 16-17. században Európa-szerte ismerték, ezért a külföldi borkereskedők a „tokaji bort” keresték az egész Hegyalján, így az egész terület Európa-szerte, mint „Tokaj hegyvidéke” latinul: *Montium vitiferorum Tokaiensis*, németül: *Tokayer Gebürg* néven vált ismertté. Az első szőlőtelepítőkről nem maradt fenn ismeret, de a régészeti leletek tanúsága szerint már a honfoglalás előtt is volt itt szőlőművelés. A tatárjárás után IV. Béla király hívott be országba olasz szőlőműveseket, akik *Olaszi* (Bodrogolaszi), *Sárospatak* és *Liszka* (Olaszliszka) községekben telepedtek le. Az olasz vincellérek hozták magukkal hazájuk szőlőfajtáit, és a fejlett borkultúrát. Elterjedt nézet szerint az aszúbor készítését a 17. században *Szepsi Laczkó Máté*, Lorántffy Zsuzsanna udvari papja, később Erdőbényei prédikátor találta fel, aki a fejedelemszony újhelyi *Oremus* szőlőjének terméséből készítette az első nektárt, s azzal mint húsvéti borral, lepte meg úrnőjét. Bár az adat hitelességét Kazinczy Ferenc is megerősítette, valószínűbb, hogy a tudós lelkész „csak” lejegyezte az aszúkészítés technológiáját. Zelenák István, Tokaj történésze bizonyítja is, hogy Szepsi Laczkó Máté előtt is ismerték az aszú bort. Garai Máté 1571-ben kelt levelében említést tesz több hordónyi „Asszú Szőlő Bor”-ról. Így az eddigi források szerint feltehető, hogy a Garaiak készítették az első ismert aszú bort. Amikor XIV. Lajos megkóstolta tokaji bort, a „le vin des rois et le roi des vins” elnevezéssel illette, ami latinul vált ismertté: „vinum regum, rex vinorum” azaz „királyok bora, borok királya”.

A Tokaji borvidék 87 km hosszúságban és 4 km szélességben, mintegy 6000 hektárnyi területen, fekszik, az abaújszántói és a sátoraljaújhelyi Sátor-hegyek, valamint a tokaji Kopasz-hegy közötti háromszögben, 28 település határában. A kontinentális éghajlatnak, a folyók okozta speciális mikroklimának, a vulkanikus alapkőzeten kialakult, ásványi anyagokban gazdag nyiroktalajoknak köszönhetően testes, erős savgerincű, minerális jellegű borok teremnek itt. A trachyt kőzetekből képződött talajok nagyfokú hőelnyelő képességüknél fogva hamar felmelegsznek, ám a szőlő érési időszakában naplemente után is sokáig megtartják a meleget. A löszösebb talajú részeken az alacsonyabb savtartalmú, lágyabb karakterű borok is teremnek. Az őszi nappalok kánikulaszerű hősége, a deres hajnalokat követő verőfényes nappalok, a kellő időben érkező esőzések miatt beáll az aszúképződés. Az aszúsodás, vagyis a Botrytis cinerea penészgomba okozta nemes rothadás más termőhelyekről is ismert. A termőhelyi mikroklima, és a termesztett szőlőfajták miatt itt ez évről évre rendre bekövetkezik. Fő fajták a furmint, a hárslevelű, és az édesmuskotály; kiegészítő fajták a zéta, és a kabar. A borvidék riolittufába vájt pincerendszerének jellegzetes sajátossága a pincék falát vastagon borító nemes pincepenész, a Cladosporium cellare, ami viszont (a Botrytis cinerea-val ellentétben) a világon csak itt, és a Rajnai borpincékben fordul elő. Ez a gomba a tokaji borok minőségének biztosításában fontos szerepet játszik, a tevékenysége révén alakul ki az aszúbor sajátos, friss kenyérre emlékeztető íze, illata, zamata, sötét aranyárga színe és viszonylag magas, 14 térfogatszázalék körüli alkoholtartalma. Megkülönböztetünk szamorodnit, mely az aszúszemekkel kevert „élő” fűtők együttes feldolgozásával készül és aszút, melyet az érés, töppedés ütemében, szemenként szüretelnek. A tokaji borok a nemespenésszel borított falú, több száz méteres pincelabirintusokban elhelyezett tölgyfahordókban érlelődnek, és 8-10 éves korukban érik el palackképességüket.

3. LÁTNIVALÓK:

3.1. Sárospatak: Keletpataknak hívták, mert Árpád apánk a Sátor-hegyétől a Tolcsva vizéig Kelet vezérnek adományozta. Öt falut foglalt magába, melyből Sáros-Nagypatak volt a mai város névadója. 1201. környékén II. András feleségének, a Bánk Bán történetéből ismert Gertrudisnak adományozta a várost. Leányuk, a későbbi Árpádházi Szt. Erzsébet is itt született 1207-ben. A mai Sárospatak 1883-ban jött létre a két Bodrog-parti mezőváros, a vár körül kialakult jobb parti Sáros-Nagy-Patak és a túlsparti Sáros-Kis-Patak egyesülésével. 1911-ben csatolták hozzá Újpatakot (az egykori

30. Sárospataki vár, Vörös torony

31. Sárospataki vár, Sub Rosa terem kívülről

Józseffalvát), 1950-ben Bodroghalász-t, 1968-ban pedig Végárdót. A vár a tatárjárás után épült, híres gazdái voltak a Dobó, Lórántffy, Rákóczi családok. Mohács után, Perényi Péter koronaőr ide menekült, de a Szent Koronát Füzéren rejtette el. A török elleni védekezésépp erősítette a várat, ekkor épült a róla elnevezett Perényi loggia is a bábos korláttal. A Váradi békét (1538.) megelőzve itt tárgyalta Zápolyai János és Ferdinánd király. Itt kötött házasságot 1580 körül Balassi Bálint és Dobó István lánya, Krisztina. Itt élt és dolgozott Rákóczi György és felesége

Lórántffy Zsuzsanna 1640 körül. A Wesselényi-féle összeesküvés titkos megbeszéléseit itt tartották, a mennyezetén ma is látható körözsa alatt (SUB ROSA 31. kép). Később a vár Thököli Imre és felesége, Zrínyi Ilona tulajdona lett. Ezért sokat járt itt az ifjú II. Rákóczi Ferenc, sőt ide hozta feleségét, Hesseni Amáliát is. 1708-ban a 22 m magas Vörös Toronyban tartották az országgyűlést, ekkor végezték ki az áruló Bezerédy Imrét is. A szabadságharc leverése után osztrák főnemesi családok birtokolták a várat, például a Windischgratzek is.

A várban a Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma, néprajzi, földrajzi, numizmatikai, történeti kiállítás, kőtár látható. A belépés díjmentes, csak regisztrációs jegyet kell váltani, fizetni csak a Vörös torony (30. kép) látogatásáért kell. Figyelemre méltó az ajándék bolt, és a kávézó (szép környezet, szolid árak).

Cím: Szt. Erzsébet u. 19. Nyitva: K-V 10-18-ig Tel:47/311-083; www.rakoczimuzeum.hu

A Vártemplom: XIV. századi gótikus épület, barokk főoltára a budavári karmelita templomból került ide, miután abból Várszínház lett. A templomban nyugszanak: Lórántffy Zsuzsanna és Mihály, II. Rákóczi György, Perényi Péter csontjai... A templom melletti kerek keresztelő kápolna (rotunda) alapja jelzi, hol keresztelték meg azt a kislányt, aki később Szt. Erzsébetként fejezte be életét a türingiai Wartburg várában. A bazilika rangú templomban (a főoltártól jobbra) a falon a keresztelést ábrázoló bronz dombormű és Szent Erzsébet ereklyéje látható díszes tartóban. *Cím: Szent Erzsébet út 15. Tel: 47/311-183 www.sarospatak.plebania.hu E-mail: plebania@pr.hu Plébános: Bereczkei Miklós A plébánia nyitva: H-P: 9-12 óráig A Bazilikába idegenvezetés kérhető a Szent Erzsébet Házban*

Szent Erzsébet Ház

Cím: Szent Erzsébet út 13.

Tel:47/314-107 www.szenterzsebetut.hu E-mail: info@szenterzsebetut.hu

Teljes körű információ kapható a Szent Erzsébet Úttal kapcsolatban

A Várkert: Lórántffy Zsuzsanna tudósasszony híres kertje, ahová Hollandiából hozatott tulipán, többfajta rózsája, tárkony, izsó, gyógynövények, egzotikumok virágoztak. A kertben készülő díszburkolat munkálatai előtt végzett feltárás során ágyúöntő műhely romjaira bukkantak, melynek leletanyaga hamarosan kiállításra is került. A külső várfal ÉK-i bástyájánál új öntésű ágyú látható. Érdekes felkeresni II. Rákóczi Ferenc lovasszobrát és a kertben álló történelmi játszóteret is! A kert kapujában áll a **Trinitáriusok hajdani kolostora**, akik a Szentháromságról nyerték nevüket, feladatuk pedig a fogolykiváltás volt. Magukat adták mások helyett fogságba! Az épület jelenleg *Múzsák temploma* néven működik, benne Farkas Ferenc zeneszerző emlékszobája látható. A kolostor pincéje a Rákóczi Pince néven ismert és látogatható műemlék. A kolostor alatti, 900 hordó befogadására alkalmas Rákóczi Pince csak előzetes bejelentkezéssel látogatható. *Cím: Szent Erzsébet u.26. Tel:47/311-083; 47/311-902, 47/313-566*

Református Kollégium: 1531-ben alapította Perényi Péter. Jelentős épületei a "Trója", a Perényi Gábor építette "Huta", mint a tudományok kohója, a Dobó Ferenc építette Fazekas-sor, a habán fazekasokról elnevezve, a Cigány-sor és a Katona-sor. Lórántffy Zsuzsanna hívta meg igazgató tanárnak a kor pedagógus-zsenijét, Jan Amos Komenszký (Comenius), aki itt írta a világ első tankönyvét: *Orbis sensualium pictus* (A látható világ képekben) címmel. A kollégium udvarán áll a hajdani Berna-sor is, melyet Physicum Musaeum céljára építettek 1772-ben.

A Kollégium könyvtárát Pollack Mihály tervezte, 150 egyetlenpéldányos könyvet őriznek benne. Olyan tanárok tanítottak itt a történelem során, mint: Bessenyei György, Kazinczy Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály, Diószegi Sámuel, Kossuth Lajos, Szemere Bertalan, Fáy András, Teleki László, Tompa Mihály, Gárdonyi Géza, Móricz Zsigmond... *Web:patakarhiv.hu Cím: Rákóczi u.1. Tel:47/311-057 Ny: 9-17-ig V: 9-13-ig, vezetés egész órákor indul! Ősztől tavaszig csak munkanapokon látogatható! A líceummal szemközti Iskola kertben számos híresség remekbe szabott bronzszobrát tekinthetjük meg. Innen indul a Malomkő tanösvény is (PT).*

Sárospataki Képtár: Andrásy Kurta András szobrászművész és Domján József festőművész kiállítása. *Címe: Szt. Erzsébet u.14. Ny: 10-18-ig Tel:20/477-0086*

Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény: A Jezsuita Rend gótikus kolostora reneszánsz majd barokk stílusban átépítve, 1967-től a Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény befogadó helye. Ma Szent Erzsébet Ház néven említik.

Címe: Szt. Erzsébet u. 15. Ny: 10-12-ig [Tel:06-20/477-00-86](tel:06-20/477-00-86)

Domján-ház: Domján József festőművész festményekből és metszetekből álló gyűjteménye a Kazinczy út 23. alatt tekinthető meg.

Református templom

Cím: Lorántffy u. 2.

Tel: 47/311-213

www.patakirefegyhaz.hu

Szent Péter és Szent Pál Görögkatolikus templom

Cím: Szent József u. 6.

Tel: 47/311-648

Parókus: id. Mosolygó Tamás

Sárospatak Város Termálfürdő és Camping: A Termálfürdő 38 °C-os gyógyhatású termálvizével várja vendégeit. A víz jelentős ásványi anyag tartalmú, kalcium-magnézium, nátrium-szulfátos, hidrogén karbonátos jellegű, fluoridos hévíz. Ízületi és érrendszeri megbetegedések utókezelésére javasolt.

Címe: Végardó, Határ út 2/B. Tel: 47/889-227; 47/655-317; 47/655-322 www.vegardofurdo.hu

3.2. Sátoraljaújhely: Nevét a tatárjárás után kapta, mivel a lakosság új helyre, a Sátor-hegy alá költözött. Későbbi korokban itt érte el első politikai sikereit Kossuth Lajos, a mai Kossuth téri városháza erkélyéről mondta első, nyilvános beszédét az ifjú jogász; itt élt és munkálkodott nyelvújítóként és főlevéltárnokként Kazinczy Ferenc és innen vezette nyelvreformatori mozgalmát. Pálháza felől érkezve a Kazinczy Ferenc utcán haladunk. A város közepén a főút sétáló utca, ezért érdemes a református templom és iskola felé a Petőfi utcába kanyarodni és autónkat az ingyenes parkolást biztosító Esze Tamás utcában hagyni! A későbarokk stílusú Szent István király római katolikus főplébániatemplom Czigler Győző tervei szerint épült. (32. kép) Waltherr Gida színes ólombetétes díszüvegablakaival, főoltárán Szent István király szobrával (Széchenyi tér). A sétáló utcában természetesen találkozunk Kossuth Lajos szobrával, látható a Nimfás

32. Sátoraljaújhely
Szt. István templom

33. Kazinczy munkája, a Levéltárban

kút, melyet egy közeli forrás táplál, majd a katolikus templom és szép környezete vonzza tekintetünket. Itt áll Rákóczi fejedelem szobra is, a templom mögött pedig a fél óránként zenélő szökőkút található. A szökőkutas tavacska mellett Árpád apánk szobra figyel az arra járókat és Kossuth Lajos házának hűlt helyét. A város híres börtöne a fő (Kazinczy Ferenc) utcában látható. Fogvatartás történeti múzeuma várja a bátrakat. A Sátoraljaújhelyi Törvényszéki Palota és Fogház 1905-ben készült el Czigler Győző műépítész tervei alapján. Szemre való a sassal viaskodó fiú szobra és a Szent Flórián szobor a templom mögött. Sok szép

régi lakóház és kapuzat hívogat, nem is szólva a fagyizókról... Számos emléktábla közül (kisvasút, helyi hírességek, stb.) Szepsi Laczkó Máté tábláját emeljük ki, aki a hagyomány szerint először készített aszú bort 1631-ben a közeli Orémusz birtokon. Erdőbényén megtudhatjuk ennek ellenkezőjét is, meg azt, hogy Anonimus Gesta Hungarorumában már 400 évvel korábban is emlegette az aszút! Sátoraljaújhely kulturális szempontból az ország és a megye jelentős települései közé tartozik. A régi Vármegyeházán működik a Magyar Nemzeti Levéltár Zemplén Vármegyei történeti Levéltára, ahová be kell csöngetni és bárkit beengednek! Sőt, kedvesen kalauzolnak is Kazinczy Ferenc birodalmában, hiszen 16 évig itt dolgozott és ő tette rendbe a mai formában is látható szakanyagot (33. kép). Sok személyes tárgya mellett meg lehet tekinteni az 1500-as évekből származó iratokat, és még kézbe is foghatjuk azokat! *Városháza Tel: 47/525-100, Levéltár Tel: 47/321-353. Ny: H,K 8-16, P 8-12. Belépő: felnőtt 400 Ft, diák 200 Ft*
A vasútállomással szembeni „bortemplom” már nem működik, romlásnak indult falán a tokaji bort termelő falvak majolika címerei láthatók.

A mai Kazinczy Múzeum a reformkorban a Zempléni Casino Társaságnak is otthont adó régi megyeházában tekinthető meg. Kiállításai: Kazinczy család történeti kiállítás, Helytörténeti tárlat, A Zemplén természetrajza, Honos és átvonuló madárvilág kitömött madarakkal, Ásványkiállítás óriás mamut agyarral, időszak kiállítások. *Tel: 47/322-351 Ny: H-Szo: 8-16. Címe: Dózsa Gy. út 11.*

34. A Magyar Kálvária egyik stációja a Szár-hegyen

Ha túrázunk, vagy legalább erős sétára vállalkozunk, keressük fel a Kis-Szár-hegyi **Magyar Kálvária** (34. kép) 14 stációját. A hegytetőn álló 100. ország zászlót és a Szentkorona alakú Szent István kápolnát, valamint Wass Albert emléktábláját. Érdekes a Zsolyomka utcán felhajtani, ameddig csak lehet (az utca nagyon keskeny!), majd kiszállva autónkból a (KΔ) jelzésen, kövezett úton haladni. Csodás fentről a kilátás, belátható a Csolnoky Jenő által vulkáni kalderának gondolt hegység (Sátoros-hegység). A másik oldalon a Ronyva-patak völgyére, a város felé nyílik kilátás. Innen indul az a sárga kabinos felvonó, mely a Magas-hegyre visz fel, hogy a vállalkozó kedvűek vissza csúszhassanak a Solyom drótkötél siklón.

3.3. Széphalom: A Ronyva-patak mellett haladva jutunk ide a 37-es főúton, ahol Kazinczy Ferenc töltötte végnapjait. A jakobinus mozgalomban betöltött szerepéért 2387 napos gyógyüdülésben részesítették Brno, Kufstein, Munkács kazamatáiban. Szabadulása után Bányácskára vonult vissza, melynek ő adta a Széphalom nevet. 1831-ben kolerában halt meg, Ybl Miklós tervezett emlékének neoklasszicista-ion stílusú mauzóleumot. (35. kép) Kazinczy sírja természetvédelem alatt álló kertben található, ahol a még általa ültetett hét nyárfa és egy fűz ma is él. *Nyitva: K-V 09-17-ig Tel: 47/321-028*

Itt érdemes étkezni a Mauzóleum parkolójában létesített étteremben. Nagyon finoman és jó áron főznek! Egy esős nap alkalmával érdemes felkeresni a Mauzóleum szomszédságában, 2008-ban

35. Kazinczy mauzóleum

36. A Magyar Nyelv Múzeuma

létrehozott Magyar Nyelv Múzeumát, mely igazi szellemi kalandra hívja látogatóit (36. kép). Tel:47/521-236
Rudabányácska felé haladva érhetjük el a Zempléni Kalandparkot, ahol bobpályák, mászófalak, kalandtúra-park, sí és hófánk pályák, ülőszékes és kabinos „Dongó” drótkötélpályák, valamint a „Sólyom” átsikló drótkötélpálya várja a szórakozni vágyókat. Tel: 21/345-7070; 30/466-8559, zemlenkalandpark.hu

3.4. Füzérradvány: Védett, 140 éves erdeifenyő allé sorai között jutunk fel a 250-300 éves faritkaságokat tartalmazó parkhoz, és az annak mélyén megbúvó Károlyi kastélyhoz. Az utóbbi években részlegesen felújított és múzeumként berendezett épület további rekonstrukcióra szorul. A múzeum a kastély és a táj történetét, eredeti bútorokkal helyreállított szobákat és vadászati gyűjteményt mutat be 7 helységben, a tárlatvezetés 40 perc. A kastélyt Ybl Miklós tervezte, romantikus-eklektikus stílusban. (37. kép) Hatalmas, növényritkaságokat rejtő tájképi parkját 2015-ben felújították. Az óriási, természetvédelem alatt álló parkban egész napot eltölthetünk a mesterséges tó körül sétálva, vagy a park különböző pontjairól szemlélve az ember alkotta táj és a természet harmóniáját...(38. kép) Parkolójában 200 Ft ellenében parkolhatunk, a környéken máshol megállni tilos! Cím: Kossuth L. u. 2. Tel:06-47/370-078, Tel:06-47/370-036 Ny: 05.01-10-31. Sze-V 10-18 egyéb időben előzetes bejelentkezéssel. Családi belépő ára 2200 Ft.

37. A Károlyi kastély főépülete

38. A kastélypark térképe

3.5. Pálháza: Szépen fejlődő városka, közepén a PÁEV kisvasút 2019-ben megújult végállomásánál Szarvas-kút, és a Polgár Mesteri Hivatal épületében korábban hibás trófeákat bemutató erdészeti-vadászati gyűjtemény volt látható (39. kép). Manapság „Perlit és egyéb ásványok múzeuma” néven várja látogatóit előzetes bejelentkezés alapján. *Nyitva: 04.15-10.23.*

39. Pálháza, Szarvas kút, Polgármesteri Hivatal

40. Kőkapu Hotel

*között H-P: 10-12 és 13.30-16 Szo-V: előzetes bejelentkezés alapján Cím: Dózsa Gy. u. 151. Tel:0630/907-53-71 47/370-001; 47/570-026 Belépő: 300 Ft, Diák: 200 Ft A Pálházai Állami Erdei Vasút végállomásánál kitűnő fagyizó található. Az első, „Ipartelep állomáson” gazdag anyagú kiállítás dolgozza fel a hegység élővilágát, erdészetét, és a kisvasút történetét. Nyitvatartása a kisvasúti menetrendhez igazodik. A vonatból balra tekintve látható hazánk legnagyobb perlit-bányája és feldolgozó üze a Som-hegy alatt. Kisvonatunk a Kemence-patak hangulatos völgyében kanyarogva, majd a kastély sziklája alatt 15 m hosszú alagúton átbújva érkezik **KŐKAPU**ra. A Károlyi vadászkastély ma elegáns szálloda, mellette hangulatos „Háromforrás” erdei étterem várja vendégeit, a szikla alatt pedig csónakázó tó nyújt pihenésre lehetőséget. Érdeemes megtekinteni a kastélyhoz felvezető, fedett Horthy-lépcsőt is, mely a kormányzó úr emlékét őrzi. Az állomásnál farönkből faragott királyszobrok, honfoglaló vezéreket mintázó szobrok emelik a páratlanul szép környezet értékét (40. kép). A vonat tovább Rostallóig közlekedik a Kemence-patak romantikus völgyében. Pálháza főterén (kisvasút végállomásán) *parkolási díjat kell fizetni ápr.01-okt.15-ig 8.00-12.00 és 12.00-17.00 félnapos jegy váltható az erdészeti-vadászati gyűjtemény portáján. Díjak: 300.-Ft, egész napos 500.- Ft. Autóbusznak 800.-Ft.* Pálházán a Tölgyfa Vendéglő és Fogadó várja vendégeit 7 kétágyas és 2 négyágyas szobával, házas ételekkel. Étterme figyelemre méltó. Érdeemes felkeresni a 2016-ban felújított vízimalmot, mely ma étteremként is működik. *Cím: Perlit utca 2. Tel: 47/370-082 Ny: P-V 10-20, H-Cs: előzetes egyeztetés alapján. www.palhazivizimalom.hu* Közeliében működik a Moravszky Pékség *Ny: H-Cs: délelőtt, P-V: 10-22**

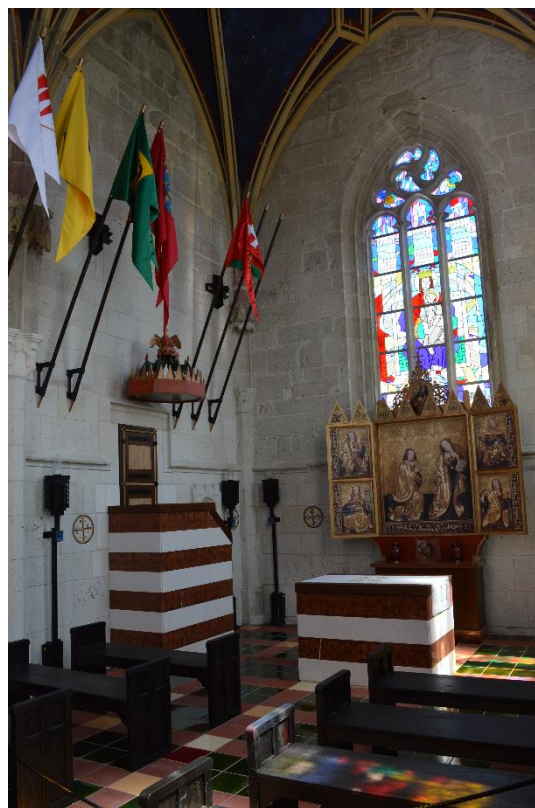

41. A Füzeri vár

3.6. Füzér: A vár a 370 m magas vulkáni kúpon épült, tengerszint feletti magassága 552 m. A falu felől, a vár alól jól látszanak a bazalt orgonák (41. kép). Szikláin különleges kárpáti flóra tenyészik. Az 1262-es első okleveles említése után sokszor cserélt gazdát, az Abáké, majd a Perényieké volt...1526-ban Perényi Péter egy évig itt rejtegette a Szt. Koronát, melynek márványtábla állít emléket a várban, a falu főterén pedig a koronaőr bronz mellszobra látható. A Rákóczi-szabadságharc után az osztrákok a várat felrobbantották, az utóbbi

tíz évben fokozatosan építik újjá. A korábban felújított kaputoronyban kiállítás látható, csakúgy, mint a sütőmester házában, a konyhában, kápolnában. 2016-ban a vár $\frac{3}{4}$ része megújult, falait felépítették, termeit interaktív kiállítással rendezték be. Középkori ruhákba lehet felöltözni, a kiállított tárgyakat fogdosni, kipróbálni. Érdekes filmanimáció mutatja be a vár fejlődését, egykori méreteit. Csodálatosan megújult a vár kápolnája is, melyben történelmi zászlókat is láthatunk (42. kép). **A vár nem akadálymentesített**, kerekesszéssel, babakocsival, kerékpárral csak nehezen megközelíthető! Bővebb kiállítás a várgondnokság és látogató központban látható. *Nyitva: H-V 9-18 (Szept-Márc: 10-15) Vár Belépő: felnőtt 1500.- diák 800.- Parkoló díj autó: 500.- Busz: 800.-*

42. A várkápolna

Füzer Község Önkormányzata határon átnyúló program keretében, Szalánc községgel együttműködve valósította meg a **Nagy-Milic Natúrpark Látogató Központ és Várgondnokság** épületét. A Látogató Központ állandó és időszakos kiállítások helyszínéül szolgál, valamint feladata turisztikai programok összefogása, egységes bemutatása, megőrizve a vidéki hagyományokat; közös turisztikai szolgáltatások, programok szervezéséhez infrastrukturális háttér biztosítása; információnyújtás a környező településekről, turisztikai szolgáltatókról, látnivalókról. **Ajándékbolt** is működik az épületben. Állandó kiállítások: Felső-magyarországi Várak Egyesületének megismerése, Füzeri Vár és a Szalánci vár története, Füzer épített, természeti és kulturális értékei "Megőrzött értékek világa" címmel.

Cím: 3996 Füzer, Petőfi Sándor u. 3/A

Tel.: +36-47/540013; +36-30/8206388

Web: fuzervar.hu

E-mail: vargondnoksag.info@gmail.com

Ny: K-V: 10:00 - 18:00

Belépő díj: Felnőtt: 500 Ft, Diák, Nyugdíjas: 300 Ft

A vár alatt 1879-ből származó tájház áll. *Nyitva: P-V 10-17 (Szabadság u. 11.) Gondnok: Vida Sándorné (Szabadság u.3.) Tel.: 30/66-38-811, 47/340-121 Belépő: felnőtt 300.- diák 200.-*

Fizetni a legtöbb helyen csak forintban és készpénzben lehet!

Az üdülőfaluban több vendégház, fogadó, étkezési lehetőség várja vendégeit! Ajánljuk a Koronaőr Éttermet, melyet a falu közepén, a katolikus templom mellett találunk. A füzeri Hidegkút és a Bodó-rét között ProSilva tanösvény mutatja be a modern felfogású erdőgazdálkodást.

3.7. Hollóháza: 1777-ben létesítettek üveghutát, majd kőedény gyárat itt a közeli kaolinbányák termelésére építve. Végül a telkibányai üzem gépeit és technológiáját átvéve indult meg a méltán

43. A Kéktúra végpontját jelképező emlékmű
Országos Kéktúra keleti végpontját jelképező új emlékmű (43. kép).

híressé vált porcelán gyártás. Az 1980-as évek megújulását Szász Endre festőművész alkotásainak gyártása hozta. Kiállítás és márkabolt : *Károlyi M. u. 11. Ny.: 9-17-ig. Tel: 47/305-201; 47/505-400/155*

Modern templomát Csaba László tervezte, két vasbeton lap borul össze hajóként, másik kettő toronyként. Szobrait Somogyi Miklós és Kovács Margit alkották.

László-tanya: Svájci stílusú Károlyi kastély, Hubertus vadászház, ma magántulajdon, nem látogatható, körötte fa-ritkaságok állnak.

A faluban található az 1100 Km hosszú

3.8. Kéked: Az ország legészakibb fekvésű települése Felső-Kéked. Kékeden a Mátyás-forrás

44. Kéked, Melczér kastély

vizével táplált 22°C-os gyógyfürdő üzemelt, melynek felújítása időről-időre napirendre kerül, de megvalósítására még várunk kell. 1613-ban Kékedi György kastélyt emeltetett birtokán. Az évszázadok során új szárnyakkal, tornyokkal, palánkkal bővült a létesítmény, végül a Melczér család birtokába került. A kastély 20 éve felújításra került, de tulajdonviszonya miatt jelenleg nem látogatható! (44. kép) A kastély és parkaja kívülről is gyönyörű.

3.9. Gönc: Gönc a Nyugat-Zemplén "fővárosa", itt van ugyanis állandó orvos, komolyabb cukrászda, iparcikk bolt.... Látnivalók: a tájháznak berendezett **Huszita ház**, mely az 1400-as évek hangulatát idézi, valójában sokkal ifjabb építésű. (Kossuth L. u. 85. Tel: 70/77-54-370; 46/588-355) A Károli Gáspár utcában álló ref. templom előtt áll a névadó szobra, mellette pedig a **bibliatörténeti kiállítás**. A híres Vizsolyi Bibliából 800 db-ot nyomtattak, ma 53 példánya ismert, ebből 22 található Magyarországon. Érdekeség, hogy a katolikus templomot a Katolikus és Református Egyház összefogásával restaurálták, annak reményében, hogy a nagy Bibliafordító Károly maradványait hátha a templomban megtalálják. Sajnos a kutatások eddig nem jártak eredménnyel.

3.10. Vizsoly: A falu közepén található parkolótól pár lépésre megtaláljuk a katolikus és a református templomot egymás szomszédságában. *Cím: Szent János u. 123.* A lenyűgöző árpád-kori református templomban részletes Bibliatörténeti kiállítás, és egy valódi Vizsolyi Biblia látható. Figyelemre méltóak a XIII. századi freskók is. A templomban Bibliák, kiadványok, emléktárgyak kaphatók, kertjében Károly Gáspár és Szenci Molnár Albert szobrai tekinthetők meg. *Nyitva: H-Szo: 9.30-12, 12.45-17 V: 9.30-10.30, 12.30-17 Idegenvezető: Molnár Imréné Tel.: 30/99-79-610, Lelkész tel.: 30/749-8568, 46/587-512 Vasárnaponként 11.00-kor Istentisztelet! Web: vizsolyibiblia.hu* A templom kertjében található Mantskovit Bálint biblianyomdász munkásságát őrző Nyomtatástörténeti Múzeum és bibliás Könyvesház. A

templomokkal szemközt az Öreg Nyomdász Fogadó udvarán szakszerű idegenvezetéssel ismerkedhetünk meg a papírmerítés, készítés, nyomtatás középkori módszereivel. Még a Vizsolyi Biblia címlapját is kinyomtathatjuk az eredetit hűen rekonstruáló nyomdagépen. A falu déli szélén szabadtéri geológiai bemutatóhely tekinthető meg, ahol a miocén kori forróvízes járatok (fumarolák) kipreparált állapotban láthatók.

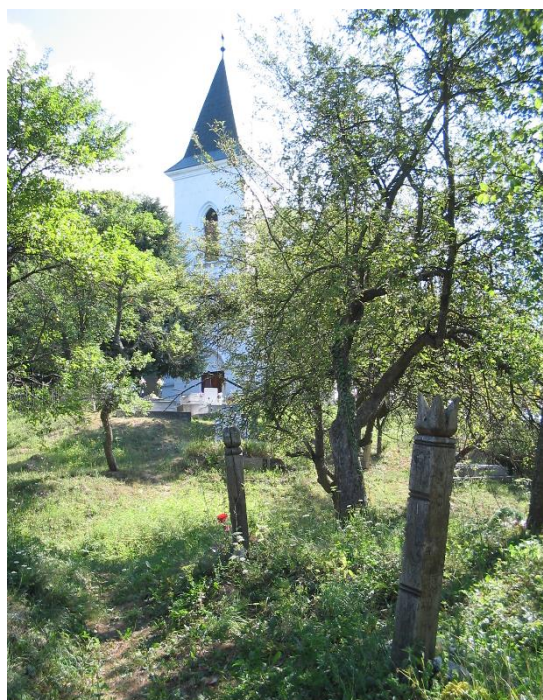
3.11. Abaújvár: 1046-ban a Vata-féle lázadók itt fogadták a Kijevi fejedelemségből hazatérő Vazul fiakat: Endre, Béla, Levente hercegeket. A földvár maradványai ma alig láthatók már, de nyaranta várjátékokat, rendezvényeket tartanak a településen. Gyönyörű, erődfallal körített, árpád-kori templomát több fázisban, gótikus stílusban átépítették. Értékes, részben restaurált freskói és a megtalált Perényi sírkő miatt érdemes felkeresni. *Nyitva: K-Szo 10-17; V 14-17 Tel.: 46/388-650, 46/588-221* Az Abaújvári Múzeum a földvárban feltárt leletek egy részét mutatja be. *Nyitva: K-P 8-12, 13-17 Szo-V 8-12 Cím: Béke u.6.* Kulcs a szemközti házban, a gondnoknál található. Várható a gyűjtemény elköltöztetése a vár közelébe!

3.12. Bózsza: Jellegzetes sziklájához (Béla-szikla) sok monda fűződik, rajta különös patkó alakú bemélyedések figyelhetők meg. A néphit szerint a tatárok elől menekülő IV. Béla király lovának nyomát láthatjuk a védett sziklaalakzatban. Tövében Etelka nevű csónakázó tó létesült. Az innen induló Dózsa Gy. u. körüli falurészt Csehországának nevezik, mert hajdanán, a 17-18 században husziták lakták. Kisbózsza településrészen az I. Miklós cár udvarhölgyének építtetett Lónyai kastély kínálna látványosságot, ám hosszú romos korszaka után magánkézbe került épület felújítása folyamatban van, nem látogatható.

3.13. Telkibánya: 1270-ben említik először írásos formában, mint Teluky falut és bányatelepet, mint a Füzéri vár tartozékát. A telkibányai aranybányászatról szóló legkorábbi írásos adat 1341-ből származik. A hét bányatelepből álló Telkibányát Nagy Lajos 1341-ben bányavárossá emelte (Telki, Vámház, Nagygyümölcs, Rátka, Mindszent, Konczfalva, Csöcsönc). 1367 előtt Telkibánya déli részén egy fából készült kápolna állt. 1367-ben a telkibányai bányaispán engedélyt kért Nagy Lajostól a kápolna elbontásához, annak érdekében, hogy ispotályt építhessenek, mely 1395-ben fallal és bástyákkal volt övezve. Telkibánya a felső-magyarországi bányavárosok (Gölnicbánya, Szomolnok, Rudabánya, Jászó, Rozsnyó, Igló) szövetségének a tagja volt. 1447-ben Hunyadi János kormányzó Telkibányát a Rozgonyiaknak adományozta. A felszín közeli aranytelérek kimerülése után a bányászat hanyatlásnak indult. Az arany- és ezüsbányák újbóli megnyitását Mária Terézia rendelte el, melyek a 19. század elején még működtek. Thurzó János (1437-1508) a gazdag polgári családból származott, rendkívüli jelentőségű, szellemes találmány fűződik nevéhez. Vállalkozott a felhagyott bányák mélyebb szintjeinek víztelenítésére és továbbfejlesztésére. A hatalmas tőkeigény miatt szövetkezett a Fuggerekkel, így

45. Szt. Katalin kápolna és ispotály

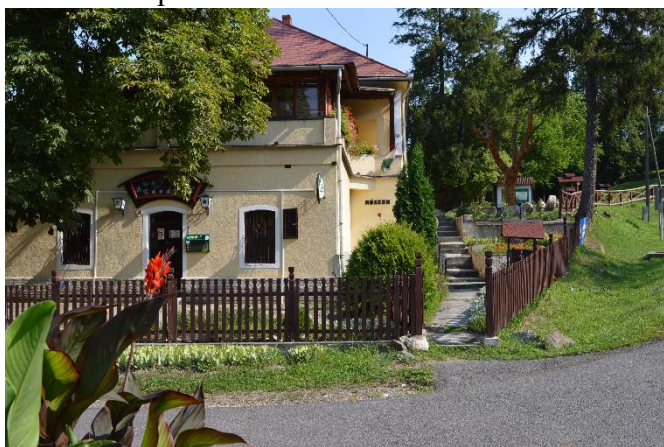

46. Kopjafás temető és erődtemplom

megalapítva a korszak legkorszerűbb bányavállalkozását. Ő kezdeményezte az első "társláda", a bányászok önszervező szerveződésének működését is. Az Ósva-völgyben a 14. század elejéről származó vízduzzasztó gát maradványai láthatóak, melyek az ország legidősebb ilyen műemlékei. A víz erejét az ércelőkészítésben, kőzúzásra használták, a völgyben több nyilasúzó malom is állt. Az ércőrlésre használt malomkövek is helyben készültek, a Kánya-hegy oldalában bukkanhatunk malomkő-készítő manufaktúra nyomaira.

A település előbb a Lórántffy, Thököly, majd Rákóczi-család birtoka volt, később a kincstár kezébe is került. 1825-ben a regéci uradalom tulajdonosa, Bretzenheim Ferdinánd herceg porcelángyárat alapított Telkibányán, a környékbeli kaolin-lelőhelyekre alapozva. Ez volt az első porcelángyár Magyarországon. A falut gyakran emlegetik **Aranygombos Telkibányaként**, úgy tartják hogy a templom keresztjét tartó gomb lehetett arany, amit akkoriban csak a gazdagabb települések engedhettek meg maguknak. Más források szerint a bányászok egyenruháján a felső gomb volt aranyból. A falu közepén húzódik a Kapcsai-, Vörös-, és az Ósva-patakok által határolt Templom-hegy. Feljáró sétány a Rákóczi és Kossuth utcák torkolatától, a Pitvaros Fogadótól indul, gyalog és autóval is megközelíthető. Felérve a Templom-hegyre, először a **Református Parochia** tűnik elénk, melynek kertjében a Kárpát-medencében régtől termesztett gyümölcsfajták bemutatója és egyben génbankja látható. Tovább sétálva a Hegyi úton, jutunk el az 1997-ben feltárt **Szt. Katalin kápolna és középkori ispotály** romjaihoz (45. kép). A romkert maradandó emléket hagy a látogatókban a kápolna pedig meghitt egyszerűségével nyugtázza le a vándort! A romkert szélén, oszlopon álló, faragott, fa **Turul emlékmű** tövéből csodás kilátás nyílik a falu központjára. Ha vissza kívánunk térni a központba, innen romantikus sétány indul lefelé a hegyről. Út közben láthatjuk a rég felhagyott barlanglakásokat is. A hegytetőn áll a világhírű rovasoszlopos **kopjafás temető** és erődtemplom (46. kép).

Vártemplom: a református erődtemplom az 1300-as években épült, a ma is látható sáncrendszer és a már elpusztult falak alkotta vár része volt. A husziták az 1400-as években erődként

47. Telkibánya, Múzeum

használták, a Perényiek támogatásával az 1600-as években a reformáció szellemében építették újjá. Állagmegóvása 2017-ben fejeződött be. A falak mesélnek! Csak le kell ülni a kopjafás temetőben, elcsendesedni és figyelni! A táj kinyílik, a történelem feltárl, az utas pedig enyhet lel! A kopjafás temetkezés ősi, a Himalájába szakadt magaroknál is fellelhető magyar szokás. Kialakítása jelentést hordoz az alatta fekvőről, jelkules a múzeumban és a temető szélén felállított táblán található! Figyeljük meg az elmaradhatatlan Nap-szimbólumot is! A temető mellett csodás környezetben látható a **Hősök emlékparkja**. A Hegyi út 6/a alatt a

Zempléni-hegység gazdag vadállományáról csodás magánkiállítás tekinthető meg. A Templom-hegyről a Hegyi úton tovább haladva, majd kis közön lesétálva, érdemes megpihenni az **Ipartörténeti Gyűjtemény** (47. kép) megtekintése előtt a Múzeum Kávézóban (bár bizonyos években nem nyit ki). A régi porcelángyár épületében kapott helyet a közelmúltban felújított, akadálymentesített Múzeum, mely 2017 óta ismét az Önkormányzat kezelésében áll. A bányatörténeti, helytörténeti, érc és ásvány, természetrajzi... kiállítás a táj életének teljes keresztmetszetét bemutatja. Működő modellek, diorámák, kitömött állatok, ásványok, tárgyi emlékek, fotók gazdag tárháza! Értékes szabadtéri kiállítás látható a múzeum kertjében is, mely feleleveníti a középkori bányászat emlékét: ércőrlő malomkövek, a hegység kőzetei tömbökben, bemutató-táró és akna. (Múzeum u. 34. Ny.: ápr.1-okt.31 9-17-ig) A múzeum Benke István

bányamérnök szellemi gyermeke, melyről a telkibanya.hu címen olvashatunk bővebben. Tel.: 46/388-502, e-mail: 3896thk@gmail.com A múzeumban ismertető füzetek kaphatók és ásványvásárt is rendszeresen tartanak!

A faluközpontban a Polgármesteri Hivatal, az Aba Turisztikai Egyesület irodája, modern vegyesbolt, Arany Csemege ABC, zöldségbolt és a szépen felújított katolikus templom található. Utolsó útjainak egyikén e templom lépcsőjéről intette a jelenlévőket Mindszenty József hercegprímás: „Tartsatok ki, és legyetek jó magyarok!” Az ásványboltban érdemes a szép ékszerre foglalt helyi féldrágakövekből vásárolni! A katolikus templom mögött **családi kalandpark** és csónakázó tó működik.

Ajánlott étkezési lehetőségek: Ezüstfenyő Hotel Gold, Pitvaros Pihenő, Aranybánya Hotel és Panzió, Aranygombos Fogadó (a szálláshelyek étterme mind kifogástalan).

Potács-ház: Régen fahamuból szappanfőzésre, fehérítésre, kékfestéshez és üveggyártáshoz használatos anyagot készítettek itt, erre utal a hely neve is (Pottasche = Szénsavas Kálium, Lúgkő, Hamuzsír, Szalaj). Sok helyen használják a szalajka, potács szavakat. A ház történetét csak vázlatosan ismerjük. Eredetileg is erdészeti célokat szolgált. 1934-35 között családotól ott lakott Farkas János erdész, gyermekei onnan jártak elemi iskolába Telkibányára. Később, az 1960-70 években Parragh Pista bácsi – Telkibánya nevezetes személyisége - lakott ott, a közeli Juliska-forrást is feleségéről nevezte el. A ház melletti almáskertet is ő telepítette és gondozta. A forrást a 2011-es nagy áradás teljesen elmosta. Az ezt követő években az Erdészet használta őrháznak, erdészháznak. 1996-tól Kiss Jenő gönci villamosmérnök és Venczel György erdész megvásárolták, felújították és halálukig kulcsosházként működtették. Jelenleg a Szállás pont hu oldalon foglalható villany és folyóvíz nélküli menedékházként üzemel.

A Pálháza felé vezető műút mellett, mintegy 6 km-re Telkibányáról található az európai jelentőségű **jegesbarlang**, mely a 375 m magas Király-hegy északi lejtőjének lábánál fekszik 290 m tengerszint feletti magasságban. Igazából nem is a barlangról beszélhetünk, hanem egy mesterségesen kialakított járatról. Eredetileg kutatótárónak vájták a XVIII. században, de ércet itt nem találtak. A táró mai formáját és méretét többszöri bővítették: a főágat kiszélesítették, 23 méter hosszúra növelték, és egy 5 méteres mellékágat vágtak hozzá. A nagyobb bejárat kialakításával a barlang eredeti mikroklímája megváltozott, így a mennyezetet és az oldalfalakat borító nagyméretű jégcsapok helyett csupán néhány centiméteres jégkristályok képződnek. Kisebb jégcsapokat leginkább a barlang alján találunk a januártól május végéig terjedő időszakban. Geológiai és domborzati tényezők speciális összhatásának eredményeképpen jön létre ez a különleges természeti jelenség, mely ilyen alacsony tengerszint feletti magasságban, egész Európában egyedülálló. A Király-hegyet alkotó riodácit nevű vulkanikus alapkőzet fagy hatására könnyen aprózódó tulajdonságával járul hozzá a jegesedés kialakulásához. A töredezetté vált kőzetréteg repedéshálózatán keresztül a tavasszal elolvadt hó és a lehulló csapadékvíz befolyik a hegy belsejébe és a téli hideg hatására megfagy. Az így keletkezett jégréteg a fölötté levő repedéshálózatot kitöltő levegőtömeget alulról folyamatosan hűti, emiatt a felszínen a hegyoldal átlaghőmérséklete 10-15 °C-kal alacsonyabb a völgytalpban mérhető léghőmérséklettől. Az alacsony felszíni hőmérséklet kialakulásában az északi kitettségű meredek hegyoldal és a hegy lábánál kanyargó szűk patak völgy is jelentős szerepet játszik. A jegesbarlang hőmérsékleti viszonyai kiegyenlítettek: télen a legnagyobb hidegben sem süllyed -7°C alá, a nyári kánikula idején viszont ritkán mérhető 6°C-nál magasabb hőmérséklet. A napi hőingás sem jelentős, nyáron 1°C, télen 4°C körüli értéket mutat. Az intenzív jegesedés márciusban kezdődik el, és általában április elejéig tart, amikor a külső levegő felmelegedése és az erős olvadás miatt a levegő relatív páratartalma magas. Április második felétől már az olvadás jelei kezdenek mutatkozni; a barlangban lévő jég általában június közepére olvad el teljesen. A folyamatos jegesedés a terület vegetációjára is hatással van: a forrás és a jégbarlang környékén számos olyan védett virágos növényfaj él, melyek eredeti termőhelye a Kárpátok jóval magasabb régióiban helyezkedik el. Ilyenek az ikrás fogasír (*Dentaria glandulosa*), karcsú sisakvirág (*Aconitum variegatum* subsp. *gracile*), havasi ribiszke (*Ribes alpinum*), havasalji rózsza (*Rosa pendulina*). Így a Király-kút környéke magashegyvidéki-alhavasai növényfajai révén egyike a Tokaj-Eperjesi

hegység kiemelt figyelmet és védelmet érdemlő reliktum jellegű területeinek. A barlang klímájának védelme érdekében nem látogatható, az erdészet kezelésében, csemete és magtárolóként működik. A barlangbejárat alatt fakad a jéghideg vizű, 2008-ban felújított Mátyás király kút. Közeliében található egy más hegységekből is ismert Mátyás-legenda emléke: Szép Ilonka jelképes sírja. A szerelmi történetet Tompa Mihály verse örökíti meg (mellékletben).

3.14. Boldogkőváralja: A várat 1295-től említik az oklevelek, eredetileg Bodó-vár néven. Itt élt Dévai Bíró Mátyás, a Lutheri tanok első magyar terjesztője, itt írta az első magyar helyesírási szabályzatot is. A vár falai között számos Balassi vers született... Egy mesés történet szerint a várat Bodó aszalómaster építtette, akinek hét tündérszép leánya is segítette a munkát. IV. Béla király adományozta szolgálataiért Aszalót és környékét Bodónak, azzal a feladattal, hogy erősséget építsen. Az elkészült várat először Bodóvárnak nevezték, de a király azt Boldogkőnek nevezte át. A helyi mesékben máig él a hét tündér vára elnevezés is. A várban régészeti, hadtörténeti, pénztörténeti, zászló-címer, ólomkatona, kovácsműhelyé börtön kiállítás várja az érdeklődőket. Áprilistól októberig, hétfőig (10-17 óra között két óránként) jelmezes túrlatvezetésre is alkalom nyílik, ahol Anjou kori udvarhölgyek kalauzolják a vendégeket a várban. 11, 13, és 16 órakor pedig lovagi tornát tekinthetünk meg. Augusztus első hétfőjén középkori várjátékokat is rendeznek, melyen hagyományörző lovagi csoportok, lovasíjászok, népzenezők, tűzokádók és egyéb hagyományörzők mutatják be tudományukat.

A vár nyitva: 05.01-09.31. között 08.00-20.00 és a téli hónapokban 09.00-16.00 között látogatható. Tel:46/387-720 Web: boldogkovara. hu A vár kazamatájában IV. Béla korabeli berendezéssel és ételkülönlegességekkel szolid áru középkori étterem várja az éhes vándorokat. *Ny: szezonban H-V ebédől vacsoráig, szezonon kívül Cs-V Tel:70/410 6115 castrumboldua.hu* A vár parkolójából hétfőig vezetett SEGWAY túrák indulnak a környék felfedezésére. *Tel.: 06-70/359-2455 Web: segwayprogram .hu* A vár alatti 12 ágú borospince is látogatható, sőt borkóstolóban is résztetetik a vendégeket. *Cím: 3885 Boldogkőváralja Arany J. u. 2. Tel.: 06-20/325-8455 Web: terraboldogko. hu*

3.15. Regéc: Az Abák tulajdona volt kezdetben, később itt élt öt éves koráig II. Rákóczi Ferenc anyjával, Zrínyi Ilonával. Innen költöztek Munkácsra. A várat császári parancsra robbantották fel, azóta romos, de állagmegóvása folyamatos. Látogatása biztonságos, korlátok, lépcsők és jó eligazító táblák kerültek kialakításra. A várba Regéc és Mogyoróska felől gyalogosan, Regéc felől autóval is feljuthatunk. A vár alatt parkoló és illemhely található, a várban szerény büfé és ajándékbolt üzemel. A Regéci Vár és Látogatóközpont 560 millió Ft támogatásból 2015-re valósult meg. A beruházás során a Felsővárban 500 m² alapterületű, a vár történetét bemutató interaktív kiállításnak otthont adó kiállítótér létesült. A rekonstrukciós munkák folytatásával egy 1.100 m² területű rendezvényter kialakítására is sor kerül, ahol tematikus programok, lovagi tornák teszik majd teljessé a látogatói élményt. A programokról, rendezvényekről új információs épületben kaphatunk eligazítást. Regéc falu központjában egy új, várat mintázó turisztikai fogadóépület és látogatóközpont is felépült. Benne 3D vetítő, interaktív és multimédiás tartalmak a várról, kilátó, ajándékbolt, mini ABC működik. Látogatóközpont *Ny: H-Szo 9-17, V 9-14 Belépők: Diák, nyugdíjas 300 Ft, Felnőtt 500 Ft. Tel:20-231-9562, 46/387-533, regec.hu* Vár: *Ny: H-V júni-aug 9-19, szept 9-18, okt 9-17, nov 9-16 Belépő: felnőtt 350.- diák 200.-*

3.16. Tokaj: A Felvidék és az Alföld között zajló szekérforgalom legfontosabb kapuja, valamint fontos tiszai átkelőhely volt. A Tokaj név először 1067-ben került említésre, mint szőlőtermesztő vidék. Magát a települést 1353-ban említik először Tokaj néven. A borvidék bevételének köszönhetően a település mezővárossá fejlődött. A város híres szülötte Paulay Ede, színész-igazgató, akiről a város új színházát is elnevezték. Nikolaus Lenau osztrák költő 1815–1816 között Tokajban élt, mely két év kitörülhetetlen nyomokat hagyott életén és költészetén. Tarc

48. Tokaj főtere a Rákóczi Pincével

felől érkezve közúton, vagy a vonatról leszállva a Szerelmi dűlő alatt épített Szerelmi pincesorhoz jutunk, ahol hangulatos, új építésű présházakban borozhatunk viszonylag olcsón. Innen indul a „Borostyán Tanösvény” is egy monumentális dácit sziklakibúvás tövéből. A Tisza-Bodrog összefolyásánál híd visz át Rakamaz felé (Erzsébet királyné hídja). Feltekintve a Tokaj-hegyet láthatjuk, rajta TV torony áll. A hídlábi körforgalomtól hangulatos lépcsősoron felsétálhatunk a Fináncdombi kilátóba. A város hosszában a körforgalomtól kezdődő sétáló utcán haladhatunk. Ódon házak, műemlékek, köztéri szobrok, népművészeti boltok, vinotékák, pincék szegélyezik utunkat. A főtéren (48. kép) Jézus Szíve róm. kat. templom magasodik, mellette a **Rákóczi Pince** és a Rákóczi-kút, előtte a Szt. István emlékmű. A Rákóczi Pincében választotta királlyá 1526-ban Szapolyai Jánost az ide összehívott országgyűlés. Tel: 47/352-408 A központban álló, Karácsony-Sasarát görög kereskedő család házában működő **Tokaj Múzeum** felejthetetlen élményt nyújt helytörténeti, szőlészeti-borászati kiállításai

a pincétől a padlásig. Tel: 47/352-636. Tovább haladva, a régi ortodox templomban a **Tokaji Galériát** láthatjuk. A párhuzamos Serház utcában hatalmas, teljesen felújított zsinagóga áll, mely ma Kulturális és Konferencia Központ, mögötte az új Paulay Ede Színház magasodik. Itt találjuk a Világörökségi **Bormúzeumot** is Tel: 47/552-050 www.boemuzeum.eu Nem messze, a Vasvári utcában áll a Szent Miklós püspök görög katolikus templom. Az 1700 körül épült Rákóczi-**Dessewffy-kastélyt** a Bajcsy-Zsilinszky utca elején, a hídtól nem messze találjuk. A TV toronyhoz a katolikus templomtól induló hangulatos ösvényen, (P) piros jelzésen mászhatunk fel, vagy Tarcal felől jó minőségű aszfaltúton autóval hajthatunk fel. Itt esik útba a **Turzul emlékmű**, mely az 1849-es ásatásokkor talált honfoglalás kori leletek helyén magasodik. Maga az emlékmű csak gyalog közelíthető meg, de autóval a közelébe juthatunk!

Tokaj látképe madártávlatból (forrás: helyi információs tábla)

3.17. Tarcál: A Kopasz-hegy nyugati oldalán terül el, takaros település számtalan pincészettel.

1110-ben országgyűlést is tartottak Tarcalon. 1440-ben Hunyadi János birtokába került, majd halála után ismét királyi birtok lett. 1599-ben II. Rudolf elzálogosította Tarcál mezővárosát a hadviselésre adott 80 ezer Ft kölcsönért. 1701-ben egy tarcali szőlőgazdaságról írják: „szemenszedett aszú szőlőt szedettünk közel egy hordóval”. 1894-ben a tarcali vincellériskola igazgatója Kasinczky Viktor személyes példával és tudományos

49. Áldó Krisztus szobor Tarcalon

munkásságával segítette a filoxérától sújtott Hegyalja újbóli betelepítését. A királyi udvartartás birtokában lévő tarcali Szarvas és Terézia szőlők ekkor kerültek korszerű módszerekkel betelepítésre. 1951-ben megalakult az egykori királyi uradalom szőlőit is magába foglaló Kertészeti és Szőlészeti Kutató Intézet kísérleti telepe. Ez a kutatóintézet dolgozta ki azokat a metszési módokat, amelyek különböző időjárási viszonyok mellett is jól alkalmazhatóak. A Tarcali Állami Gazdaság rendezte be az első szőlőöntöző telepet. A Disznókőn telepített 300 holdas tábláját mesterséges tóból, forradalmi újtásként 15 km hosszú gravitációs csővezetékkel öntözték. Tarcál látványossága a katolikus és református templomok, a közöttük vezető hangulatos, támfalas utcák, és a templomok fölötti dombon magasodó áldó Krisztus szobra (49. kép). A 8,5 méteres Jézus-szobrot Petró Attila vállalkozó ajándékozta a falunak, melyet Szabó Sándor, szerencsi szobrász készített el. 2015-ben létesült fejlesztés nyomán kényelmessé tett meredek ösvény vezet fel a szoborhoz, ahonnan pompás a kilátás. A szobor mögül letekinthetünk az egykori bányaudvar medrében keletkezett tóra, melyben a hírek szerint édesvízi medúzák (is) élnek. 2016-ban a Fő utca és a Klapka utca kereszteződésénél avatták fel Tarcál Vezér szobrát. Makoldi Sándor művén látható a Vinnai dűlőben talált honfoglalás kori lelet szinte valamennyi eleme. Tarcál földesura, Gróf Degenfeld Imre alapító tagja volt az 1857-ben alakult Tokaj-Hegyalja Bormívelő Egyesületnek. A család 1994-ben visszavásárolta a Terézia-dombi szőlőbirtokot, vele együtt a kastélyt is, melyet felújítva kastélyszállóként nyitottak

meg 1996-ban. A Terézia kert lett a szőlő birtok középpontja, melyben **Degenfeld-kastélyszálló** is elhelyezkedik. Az **Andrássy-kúria** barokk udvarház, a 18. században épült, az Andrássyak tulajdonába a 19. században került, akik azon klasszicista átalakítást végeztek. 2008-ban ötszoboros szálloda nyílt meg az épületben. A **Szent Teréz-kápolna** 18. századi, barokk stílusú, felújított épület a Terézia-dombon, a Dégenfeld birtok fölött található. Turisztikai szolgáltatások terén fontos szolgáltató a Basiliscus Borkultúra Központ, melyet a Tokaji Borvidék megismertetéséért hoztak létre. *Tel: 30/967-55-20, basiliscus.hu*

3.18. Erdőbénye: A hegyekkel körülvett, öslénytani érdekességekben és ásványokban gazdag területen elhelyezkedő hajdani mezőváros, ma község első írásos említése 1404-ből származik. A középkorban még két különálló részből, Mező- és Egyházas-Bényéből állt. A Rákócziak gazdasági központot alakítottak itt ki. Nagy kúriát építettek, amely alól indul a Hegyalja egyik legnagyobb, egybefüggő, több szintes, 22 ágú pincerendszere. Egy helyi legenda szerint a szerencsi vártól Erdőbénye érintésével a föld alatt el lehetett jutni a sárospataki várba. Erdőbénye borkereskedelemmel összefüggő jelentőségét mutatja, hogy volt idő, amikor a település egyszerre több mint száz bodnárnak adott munkát. A község híres kádárai látták el hordóval egész Tokaj-Hegyalját. Mai napig Erdőbényén a legnagyobb Európában az egy főre jutó kádárok száma, akik zempléni kocsányos tölgyből készítenek boroshordókat. Jellegetes Kádártáncuk 2018-ban a világörökség részévé válik. A 18. század végén nyílt posta első

50. Szepsi Laczkó Máté emlékház

postamestere Kossuth Lajos nagyapja, Wéber András volt. A faluban két, nem látogatható, de szép kúria áll. Az 1650-ben, kora barokk stílusban épült **Budaházy-Fekete kúria** magántulajdon, még nem látogatható, a **Szirmay kastély** pedig szeretetotthonként működik. A kastély melletti épületben töltötte élete utolsó éveit Lucich Károly⁴ ellentengernagy, a Fiumei Tengerkerület parancsnoka, később a Hadtörténeti Múzeum igazgatója. A legtöbb látványosság a falu főutcáján található, így a Budaházy kúria előtti kanyarban, a patakparton **kovácműhely** tekinthető

meg, a benzinkútnál szép **emlékpark** Égerházy László érdekes fafaragásaival a hely szülötteinek állít emléket. A főutcában erdei fatörzseket bemutató szabadtéri kiállítás, köztéri szobrok, régi prés, pincék láthatók. Erdőbénye jelentős műemlékei az 1548-ban épült támpilléres római katolikus, Szent György-templom, és az 1787-ben épült református templom. A két templom között vezető utcán juthatunk el a **kolera oszlophoz**, mely az 1831-es járvány áldozatainak állít emléket. Tovább haladva a **Mulató-hegyre** juthatunk. A főutcán tekinthető meg a **Tájház** és kissé följebb a **Szepsi Laczkó Máté emlékház**. (50. kép) Az ő nevéhez fűződik a tokaji aszú első tudományos igényű leírása. A hagyomány szerint ő készített először aszút Lórántffy Zsuzsanna menyegzőjére, de a hírt kutatók cáfolják. Ami fennmaradt, az szakszerű leírása az aszúborral kapcsolatban. A mai emlékháztól nem messze, mint református paróchus lakott, de a ma látható emlékház berendezési tárgyai már nem eredetiek. Az épület hangulatos első helyiségében dugóhúzó kiállítás tekinthető meg, míg a hátsó helyiségekben ásványtani és természetrajzi kiállítás került bemutatásra. A tájház és az emlékház a kifüggesztett nyitvatartási idő ellenére csak telefonos bejelentkezésre látogatható! *Tel: 47/336-334 Vezető a Műv. Házban tartózkodik: Kossuth u. 38.* Érdekesség még a Sima irányába eső **fáslegelő** pihenőparkja is. Óriási tölgyek ligetszerűen állnak a füves domboldalon, közöttük bátran sétálhatunk, pihenhetünk,

⁴ Lucich Károly (1868-1952) Sírja az erdőbényei katolikus temetőben található.

töltekezhethünk. Abaújszántó felé autózva a lenyűgöző **Aranyos-völgyben** haladhatunk és számos kiépített pihenőnél, forrásnál megállhatunk. Számtalan, látogatható pincészet közül a Kossuth u. 1. alatti Illés Pincét ajánljuk, mely a 6-8 m mély Rákóczi Pince 7 ágát birtokolja. Tel.: 30/239-10-18

Erdőbénye dülői közül többhöz érdekes hagyomány fűződik. A legnevezetesebb a Margitasor nevű dülő. Az ottani sás között 1604-ben Sólyom Istvánnak, a törökök elől menekült csoda szép leánya, Magita rejtőzött hosszabb időn át.

3.19. Erdőbénye fürdő 1828-ban épült az első fürdőház egy timsós forrás vizére. Szirmay Ödön 1830-ban, Erdőbényétől 5 km-re, mélyen a hegyek között, egy fürdőtelepet épített ki,

51. Erdő Fénye Kastélyszálló főépülete

ahol nem csak a korának legnépszerűbb báljait tartották, hanem teret adott a szabadelvű köznemeseeknek is, melynek köszönhetően a reformkor egyik jelentős közéleti-szellemi helye is lett. Az országban sokáig Balatonfüred mellett csak itt tartottak Anna-bálokat! Ma a Magyar Honvédség kezelésében álló üdülő Erdő Fénye Kastélyszálló néven várja a Honvédségi dolgozókat (51. kép). 20 hektáros parkjában kültéri medence, finn szauna, tenispályák, fedett bowling pálya, játszótér, szalonna sütő szolgálja a vendégek kényelmét, míg az épületekben élményfürdő, szauna, sóbarlang, szolárium, jól felszerelt sport-kondicionáló terem és könyvtár fogadja a pihenni vágyókat. Tel.: 47-336-016

pavilonokkal, kastélyszerű fürdő- és vendégházzal. Később báró Waldbott Frigyes a gyógyfürdőt díszesen újraépíttette. Az egykori aranybánya tárnájából kifolyó vizet már a helyi szegények is gyógyítási célból keresték fel, később a mai kastély épületében létesített medencékben fogták fel. A 260 m-es tengerszint feletti magasságban lévő, magas hegyek által védett ásványos fürdő hamarosan rendkívül népszerűvé vált, újabb fellendülést hozva a település életében. Erdőbénye-fürdő országosan ismert és látogatott gyógyfürdővé vált,

3.20. Tolcsva: A *Várhegyen* IV. Béla korabeli vár állott, melynek nyomai még a múlt század közepén láthatók voltak. Az oklevelek 1255-ben említették először az egykor arany és ezüst bányászat települést. A Tolcsva környéki hegyeken jáspist, obszidiánt és kalcedont is találhatunk. Legrégebbi műemlék épülete a Bajcsy-Zsilinszky u. 67. sz. alatt lévő gótikus **plébániatemplom**, mely a 14. században épült. A Kisbologasszony tiszteletére szentelt templomban őrizték 1806. március 14-20. között a Szent Koronát. Az 1700-as évek második felében Tolcsva a gróf Szirmay, utána a báró Waldbott családok tulajdonába került. A Kossuth utcában ma áll a **Szirmay-Waldbott kastély**, melyben Örökségturisztikai és Kulturális Látogatóközpont működik. Eklektikus átalakításokkal módosított épület mai alakját a 19. század végén br. Waldbott Frigyes átépíttetésével nyerte. Az eredeti állapotban fennmaradt faburkolatos szalonok a 19. század klasszicista stílusát tükrözik, benne Kastélytörténeti és nemesi életmód kiállítás tekinthető meg. Tel: 47/384-125, 06-30/953-4438 Kossuth L. u. 37. tolcsvaikastely.hu A 18. század végén a faluban gyógyfürdő is működött. A **Dessewffy-kastélyt** 1659-ben valószínűleg Bónis Ferenc építtette. Többszöri tulajdonosváltás után a 19. században került a Dessewffy család birtokába, akik szintén átalakításokat végeztek rajta. A Szt. Imre u. 4. sz. alatti kúriát majorsági épület és nagyméretű kert veszi körül. 2016-os felújítása óta gyógynövény és szépségközpont működik benne. Tel: 47/584-032 herbakastely.hu A **Rákóczi-kastély** kora barokk stílusban épült, 1972-től a kastélyban szőlészeti és borászati múzeum működik, ma **Bormúzeum és Borászati Kultúra Háza**, mely a tolcsvai szőlészet, borászat tárgyi és szellemi emlékeit őrzi. Kossuth u. 32. Tel: 47/384-232 A Kossuth u. 64. sz. alatt található az ún. **Stépán**

kúria, a 19. századi klasszicista nemesi házak egyik jellegzetes emléke, feltehetően az 1820-as években épült. Tolcsván két másik klasszicista kúria is áll, az 1820 körül épített **Szemere-kúria**, a Jókai u. 5. sz. alatt és a régi **Szirmay kuria**, mely később dr. Bekény József családjáé volt, a Bajcsy-Zsilinszky u. 29. sz. alatt látható. A filoxéra járvány 1886-ban érte el Tolcsvát, és a hegyaljai települések közül itt volt a legnagyobb a szőlő pusztulása. Az újratelepítés után 1895-re majdnem visszaállt a vész előtti állapot. A nagyobb szőlőbirtokosok nemcsak pincészettel, hanem feldolgozó és palackozó üzemekkel, önálló kereskedelmi, értékesítési joggal, az üvegeken saját címerrel ellátott címkékkel is rendelkeztek. 1974-ben kezdte meg működését a tolcsvai palackozó üzem. Itt palackozott fajták: Tokaji Muskotályos, Tokaji Ó Furmint, Tolcsvai Édes Furmint, Tolcsvai Édes Hárslevelű, Tokaji Száraz Szamorodni, Tokaji Édes Szamorodni, Tokaji 3-6 puttányos Aszú, Tokaji 6 puttányos Muskotályos Aszú, melyek hazai és nemzetközi borversenyeken sok aranyérmet nyertek. A Borkombinát megalakulásától a Rákóczi-család történelmi címerének felhasználásával készítette el emblémáját, borcímekjét. A 1990-es évek óta Tolcsva területén az Oremus Kft. kezeli a helyi pincéket. A községben működik az Északerdő ZRt. Hegyaljai Erdészeti Igazgatósága is. Itt született 1879-ben Zsidó származású William Fox (szül. *Fried Vilmos*) magyar származású amerikai filmgyáros, producer. Kilenc hónapos korában a család az Amerikai Egyesült Államokba emigrált, és a gyerek nevét édesanyja után Foxra változtatták. Az ő ötlete volt, hogy egyetlen óriási láncba fűzze a filmipart a forgatástól a vetítésig. Filmkészítési alapelve a cselekmény, fordulatosság, érzelmesség, humor, látvány és izgalom ötvözése volt. Számos magyar színészt, filmírót és ötletembert alkalmazott. Kiváló üzletember volt. Ő találta ki a „sztár” fogalmát, amely világszerte nagy hatással volt az emberek gondolkodására, viselkedésére, öltözködésére. Fox vezette be először az új találmányt, a hangosfilmet, amelyet versenytársai sokáig nem mertek átvenni. Sikerei ellenére 1936-ban cége csődbe jutott, ő pedig börtönbe került. Visszavonult a filmiparból, és szegényen élt 1952-es haláláig. Neve tovább él a Fox Television Network és a 20th Century Fox cégekben.

3.21. Erdőhorváti: Az első írott adat 1353-ból való, hiszen a pálosok ekkor építettek itt zárdát, melynek romjai még a 15. században is látható volt. Több birtokos váltotta egymást: herceg Bretzenheim, herceg Trautson, báró Beust, majd báró Beust Hedviga révén báró Waldbot Frigyes birtoka lett. Erdőhorváti hajdani üveghutáinak nevét Óhuta és Középhuta nevű dűlői tartják fenn. A településen turisztikai információs pont és Szt. Erzsébet zarándokút pihenő állomása található.

3.22. Komlóska: A Rákóczi uradalom irtványtelepülése volt, melyet ruszin lakosokkal népesítettek be. A görögkatolikus vallású lakók máig őrzik hagyományaikat. Házaikat eredetileg fából készítették, majd betapasztották. A Rákóczi u. 50. sz. alatt álló tájház is ilyen. *Tel:47/338-127* A falu fölött magasodik a Tolcsva nemzetség birtokközpontját képező Súlyom-vár, mely hamar elnéptelenedett, így hétszáz éve Pusztavárként emlegetik. Túraleírásunkat követve érdemes felkeresni. A Falu fölötti Szalka-Bolhás oldalába vezet a Telér tanösvény, melyen csodás kalcit telért csodálhatunk meg.

3.23. Hercegekút: A falu a Rákócziak uradalmához tartozott. 1750-ben, a Rákóczi-szabadságharc után elnéptelenedett területre földesura, Trautson herceg német telepeseket hozatott, akik szőlőtermesztéssel foglalkoztak. A település eredetileg az ő nevét viselte, *Trautsondorf*nak hívták. Sváb tájháza (Kossuth utca) mellett fő látványosság a két világörökségi pincesor (Gombos-hegyi, Kőporosi). A szépen felújított és karbantartott, több sorban, egymás fölött elhelyezkedő, egységesen háromszögletű portikusszal ellátott pincék megkapó látványt nyújtanak. Gombos-

52. Gombos-hegyi kálvária

hegyi kálvária 2004-ben készült plastikus ábrázolású stációi a hegy tetejére 2009-ben épített feltámadás kápolnájával és tetején az áldó Krisztus szobrával egészült ki. (52. kép) A kápolna tetejéről az élmény csodás kilátással egészül ki. Pogány-kút és környékére külön túrajavaslatunk alapján érdemes ellátogatni. Látnivalók még: Götz Pincészet www.gotzpincesz.hu, Tradicionális Kádárüzem www.traditionalbarrels.com

3.24. Makkoshotyka: A település a 12. század második felében jött létre Makramál néven, lakosai várjobbágyok voltak. A tatárjárás idején már szőlőtermesztő vidék volt, mert feljegyzések szerint a tatárok elől a borospincékben kerestek menedéket a lakosok. 1262-ben V. István adományozta egy Hugka nevű vitéznek, az ő nevéből ered a „Hotyka” név. Meczner Rudolf építtette a település felső részén található 12 szobás, klasszicista stílusú kastélyt és a kápolnát is. A felújított kastélyban általános iskola működik, mellette pedig Ökoturisztikai Látogatóközpont épült, mely otthont ad Nagy György erdész, lokálpatrióta trófeagyűjteményének is. A falu másik kastélyát Meczner Tibor építtette, miután elveszítette Kassa környéki birtokait a trianoni békeszerződés miatt. A kastélyban ma kultúrház, orvosi rendelő és posta működik. A település lakosságának 51%-a magyar, 49%-a cigány nemzetiségűnek vallja magát. Érdemes megtekinteni a Kossuth utcában található tájházat is. *Tel: 47/307-023*

3.25. Abaújszántó városában született 1520 körül Ilosvai Selymes Péter epikus énekszerző és 1904-ben Farkas Mihály kommunista politikus, honvédelmi miniszter. A település nevezetességei közé tartozik egykori Termálvizes fürdőtelepe, melyet 1933-ban létesítettek és most felújítását tervezik. Pincesorai a világörökség részét képezik, de római katolikus, görög katolikus, református és evangélikus templommal, sőt zsinagógával is büszkélkedhet. A Cekeházán álló, ma romos épületet a Patay család építtette 1820 körül, klasszicista stílusban. Helytörténeti Gyűjteménye a 18. századi **Rákóczi, vagy Ulánus-ház** termeiben látható. A község történetét, szőlőtermesztését, a mezőváros híres kisiparát bemutató kiállítás tekinthető meg. Az L alaprajzú, földszintes épületet 1820–30 között, klasszicista stílusban átépítették. Udvari homlokzata oszloptornácos. *Cím: Béke u. 42. Tel: 47/330-847 Ny: K-P 10.30-18.00 Szombat 14.00-18.00 E-mail: rakoczhaz2015@gmail.com* A település kiemelt természeti értéke az Aranyos-völgy, ahol számos védett növényfaj él, pl. a farkasboroszlán, a hegyi árvalányhaj és turbánliliom. A környéken élő emlősfajok közül 15 védett, 1 pedig fokozottan védett. Megtalálható itt a hazánkban csak elvétve előforduló hiúz, a farkas és a vadmacska is. A hüllők közül alpesi götével és keresztes viperával találkozhatunk. Madártani szempontból a völgy hazai és európai viszonylatban is egyedülálló, 19 fokozottan védett fajából 10 fészkel is a területen. A természeti értékek interaktív kiállítás keretében tekinthetők meg az Ökoturisztikai Látogatóközpontban és a „Köszvényeskút” tanösvény bejárásával.

3.26. Rátka: A települést először a 15. században említik Rathka néven. A törökök korban elnéptelenedett, majd 1750-ben telepítette be német lakókkal Trautson herceg, Károlyfalva (Karlsdorf) és Herceggút (Trautsondorf) falvakkal együtt. A falu a mai napig őrzi sváb nemzetiségi hagyományait. Érdemes megtekinteni az 1824-ben épült Német Nemzetiségi Tájházat. *Cím: Iskola tér 16. Tel: 47/374-019*

3.27. Tállya: A környék már az őskorban is lakott volt. A 15. szd-ban már városként említik. Nevét feltehetőleg francia nyelvű bevándorlóktól kapta, akiket a tatárjárás után telepítettek a környékre. A név a francia „taille” (vágás, irtás) szóból ered, utalva arra, hogy a szőlőtelepítés előtt a domboldal bozótosát kiirtották. A középkori várának köveit széthordták. Egy anekdota szerint IV. Piusz pápa a tridenti zsinat idején megkóstolta a tállyai bort, és ezt a kijelentést tette: „Summum Pontificem talia vina decent!”, azaz: „Öszentségének ilyen (tállyai) bor dukál.” Helyi legenda szerint 1802-ben Tállyán keresztelték meg Kossuth Lajost, mivel Monokon nem volt evangélikus templom. (Valójában nem igaz, Kossuth anyakönyvi bejegyzése azonban a tállyai evangélikus templomban történt, mely egy tűzvészben elpusztult.) A község központjában szobrot állítottak azt jelezve, hogy egyes vélekedések szerint

Tállya Európa földrajzi középpontja. Ezt a kitüntetést több település is magáénak vallja, mivel elég szubjektív, hol is húzódnak Európa határai. Itt nyugszik Lavotta János zeneszerző, a verbunkoskirály. Itt született Zempléni Árpád (1865–1919) költő, mottóknk szerzője. Látnivaló a település kiemelkedő turisztikai attrakciója, a 17. századi **Rákóczi-kúria** a Rákóczi u. 12-ben és a magántulajdonban lévő, copf stílusú **Balogh-kúria** a 18. század végéről. A **Maillot-kastély** (1720) Közép-európai Művészeti Gyűjteménynek ad otthont (Rákóczi u. 10.), a 18. századi a **Postaház** pedig arról tanúskodik, hogy a településen 1567 óta működik postahivatal. A **Szirmay kúriában** Oroszlános Borvendéglő és Borhotel létesült. *Tel:47/598-888*

3.28. Mád: A község területe az őskor óta lakott, Kr.u. 400. környékéről már szőlőtermesztésre utaló leletek kerültek elő. Már a 13. században is mezővárosként említik. II. Rákóczi Ferenc és nővére, Rákóczi Julianna 1700-ban megvásárolta a települést. Maga a fejedelem is gyakran járt Mádon, különösen szüret idején. Mád ekkor már híres bortermelő helynek számított, még Thököly Imre is hazaengedte katonáit a szüretre. A mádi zsidó borkereskedők gazdag hagyományából érdemes megtekinteni az 1795-ben épített barokk stílusú **zsinagógát**, mely Magyarország egyik legszebb ilyen épülete. 2004-ben befejeződött teljes restaurálása, melyet Europa Nostra-díjjal ismertek el. A zsinagógához szintén felújított rabbiház is kapcsolódik, mely ma Zsidó Kulturális Központ és Zarándokház. Megtekintésre érdemes még a 18. századi copf stílusú **Máriássy-ház** (Rákóczi u. 7.) és a közeli Rákóczi-Aspremont herceg 1755-ben épített kastélya. **Disznókőn**, a **Sárga Borházban** (37-es út Mádi elágazása után) étterem üzemlátogatás várja az érdeklődőket. Díjtalan idegenvezetés, akár személyre szabottan is, szőlőfeldolgozó üzem és pincelátogatás, borkóstolási lehetőséggel. A szőlősorok között fel lehet menni a hegytetőre, a szép kilátást biztosító filagóriához is. *Info: 47-569-410 www.disznoko.hu* Érdekes látogatást tehetünk a **Leskő Botanikus Kertben** (Batthyány u. 29.) ahol a gyógynövények gyűjtésével és feldolgozásával is megismerkedhetünk. *Tel.: 06-47/348-050; 06-20/376-6944 Web: lesko-tokaji.hu*

3.29. Monok: A Szerencsi-dombság települése, neve a szerzetest jelentő szláv *monoh* szóból származhat. Az azonban bizonytalan, hogy a település honfoglaláskori alapítású vagy csak a tatárjárás után hozták-e létre. A 13. század végén Monok már biztosan létezett, birtokosai fontos nemesi családnak számítottak. A török pusztítása után a 16. század végére a falu újra benépesült a Monakyak pedig a felemelkedés útjára léptek. Házasság révén a település az Andrassy család tulajdonába került, akik felújították a **kiskastélyt** is, de a szomszédos domboldalon egy nagyobb méretű kastélyt építettek. A barokk stílusban emelt palota a későbbi klasszicista átalakítás során nyerte el napjainkban is látható formáját. Az **Andrassy-kastély** napjainkban kulturális célokat szolgál. Monokon született 1802. szeptember 19-én Kossuth Lajos, Magyarország kormányzója, és 1948. január 24-én Németh Miklós miniszterelnök. Érdemes megtekinteni: **Kossuth Lajos szülőházát** *Kossuth L.u.18. Tel: 47/356-039, 06-30/626-1977*, az Andrassy-kastély (Kossuth u. 15.), a Monaky-kastély, és a Reneszansz kiskastélyt (Széchenyi u. 12.). A Kossuth Emléktúra (P) útvonala: Szerencs – Monok – Golop – Tállya – Erdőbénye – Olszliszka – Vámosújfalú érintésével vezet.

3.30. Szerencs: A monda szerint a Szerencs nevet Árpád fejedelem adta a városnak, amikor az Árpád-hegyen ezt mondta: „Ma ád (ebből származik Mád neve) Isten szerencsét (Szerencs) e tájon (Tállya) Ond (Ond) és Tarcal (Tarcal) vezéreknek.” Anonymus krónikája szerint Árpád fejedelem és vezérei Hung várából jövet a Takta mellett, a Szerencse hegyéig elterülő mezőn táboroztak le. A 12. században a johannita lovagrend alapított itt kolostort. 1490-ben már mezőváros, a Rákóczi-család birtoka volt. A 18. században a település fejlődésnek indult, 1889-ben felépült a cukorgyár, amely az akkori Európa legnagyobb cukorgyára volt, majd 1923-ban mellette a csokoládégyár is létesült. Az EU szabályozás reformjának következtében bezárt cukorgyár területén 2009. március 10-én emlékparkot avattak és az önkormányzat emléknappá nyilvánította e napot. A különösen tetszetős városka közepén áll a **Huszárvár** (Rákóczi-vár), melyben a **Zempléni Múzeum** is működik. Vártörténeti, helytörténeti kiállításai mellett leghíresebb a 800 ezer darabos képeslap gyűjteménye. *Tel:47/777-770, zemplenimuzeum.hu* A

lebontott cukorgyár területén állt egykor a **Cukor Múzeum**, mely az egykori Szerencsi Cukorgyár felújított raktáépületében éledt újjá, mint turisztikai centrum. A cukorgyártásról és a csokoládégyártásról, azok történetéről láthatunk emlékeket, valamint 50 országból származó 800 cukormintát is bemutatnak. Az augusztus utolsó hétvégéjén tartott Csokoládé Fesztiválok során készült óriási csokiszobrok is itt nyertek elhelyezést, csakúgy, mint a csokoládé panoptikum. Állandó kiállítások: Régi játékok, Csokoládészobrok, Veterán motorok és fényképezőgépek, Szerencsi csokoládépapír, Retro műszaki cikkek és berendezési tárgyak, Kis Roóz Ilona kerámiák *Szerencs Turisztikai Központ Cím: Rákóczi út 121. Tel.: +36/47/ 777-333 +36/20/280-6653 E-mail: turisztika.szerencs@ gmail.com Ny: K-V 09.00-16.00*

Szerencs neve szorosan összefonódott a csokoládéval is! A Szerencsi csokoládé története 1923-ra nyúlik vissza. Ekkor nyitotta meg kapuit a csokoládégyár a cukorgyár szomszédságában. A gyár termékei a kiváló minőségüknek köszönhetően hamar népszerűek lettek országhatáron innen és túl. Néhány klasszikus termék a mai napig kapható úgy, mint a Szerencsi Retró szelet, a Macskanyelv, az Állat ABC és Vár csokoládék, a kézzel készített konyakmeggy. A Szerencsi klasszikus termékek kakaótartalma a tejszokoládében 40%, az étcsokoládében 70%. Ezen termékek gyártója 1996-tól a Szerencsi Bonbon Kft. A cég családi vállalkozás keretein belül működik, három telephelyen, 150 főt foglalkoztatva. 2015. októberétől a Szerencsi Csokoládé Kiemelkedő Nemzeti Érték címet viseli és ezzel bekerült a Magyar Értéktárba. 2015-ben nyitott meg a turisztikai látványossággá fejlesztett üzem és interaktív csokoládéműhely, melyben az érdeklődők aktívan részt vehetnek csokoládék saját kezű gyártásában is.

Szerencsi Bonbon Kft. Csokoládé mintaboltok

3900 Szerencs, Gyár út 22.

Tel.: 06-70/456-9724, + 36-70/866-7620

Web: szerencsibonbon.hu

Email: info kukac szerencsibonbon.hu

Ny: H-P: 8-16, Szo:8-12 V:0

Csokoládékóstolás, egyedi csokoládék rendelése

3900 Szerencs, Rákóczi út 112. Tel.: 70-456-9725

Ny: H-P:8-17, Szo:8-12, V:0

Szerencs gótikus stílusú **református templomában** esküdött I. Rákóczi György és Lórántffy Zsuzsanna 1616-ban. 1605-ben itt választották erdélyi fejedelemmé Bocskai Istvánt. A szecessziós **Községi Fürdő** épületét 2007-ben újították fel, azóta Szerencsi Fürdő és Wellnessházként fogadja vendégeit Tel:47/560-250, szerencsifurdo.hu Szerencs igazi város, éttermekkel, templomokkal, és mindenféle szolgáltatással.

3.31. Mikóháza: A falu névadója Kun Erzsébet királyné hű embere, Mikó volt. A név 1273-óta használatos erre a szalagtelkes, egy utcás falura, mely mára szépen fejlődik, rendezett parkja, temploma görög kat. templom ikonosztázzal, lenyűgöző pincésora 95 pincével, és híres Pálinkaháza megtekintésre méltó. A több, mint 170 éve épült Interaktív Faluházban az eredeti kemencében készült helyi étele kóstolhatók meg. Ny: K-V 10-17 Tel: 0670/389-71-67 mikohaza.hu Helytörténeti kiállítás Cím: Gábor Á. u. 48. Tel.: 20/490-83-44

3.32. A részletes település ismertetőből kihagyott, kisebb jelentőségű látnivalók:

Abaújalpár: gótikus református templom és Kapy-kúria a fő utcában.
 Abaújkér: barokk Bárczay-kastély és Simándy József emlékház aranyospusztán
 Bodrogkisfalud: Tájház a Sallai u. 14. alatt
 Bodrogolaszi: Lónyay-kastély, román rk. templom, Szt. Erzsébet zárandokút pihenőhely
 Bodrogkeresztúr: késő gót rk. templom, görög kat. templom ikonosztázzal, Rákóczi-ház (Kossuth u. 57.) és Motormúzeum (Kossuth u. 96. Tel.:47/369-123, 06-30/983-3322), Ecetmúzeum (30/525-40-49), a Községháza alatti felújított pincerendszer és interaktív kiállítás Bodrogkeresztúr: Kossuth u. 85. (47/396-002)
 Boldogköűfalu: Kötenger TVT, tájház
 Felsőregmec: Ősrög tanösvény, román kori pálos templom
 Füzérkajata: Kovásodott fatörzsek („megkövült erdő”)
 Fony: Tájház
 Füzérkomlós: Falumúzeum (Felszabadulás u. 20. Tel.:47/540-010 Ny: K-Szo: 8.30-16.30), Fehérszika Vadászhaus és Bölénykert, régi vasút végállomásnál kiállított mozdony
 Golop: Vay-kastélyok, 2000 darabos címertár és zászló kiállítás (70/948-58-00)
 Göncruszka: Barczay-Patay kúria, Kornis-Kazinczy kúria
 Hejce: Püspöki kastély és védett parkja, tájház, légikatasztrófa áldozatainak emlékműve
 Kishuta: Édesanyánk Öröksége Népművészeti Kiállítás (Kossuth u. 53. Tel.: 47/370-072)
 Kovácsvágás: Tájház és Csontkép kiállítás (Fő u. Tel.: 47/370-043), Jánosvára kilátó, fa szobrok a faluban
 Mogyoróska: Görög kat. templom ikonosztázzal, Agrármúzeum (Rákóczi u.), II. Rákóczi Ferenc emlékház
 Olaszliszka: Kossuth Emlékház, Zsinagóga, Gótikus templom, Szt. Erzsébet zárandokút pihenőhely
 Pusztafalu: Falumúzeum (Fő u. 105. Tel.:47/340-030), néhány kopjafa a temetőben
 Sima: 300 éves tölgyfa
 Szegi: Vízi Turisztikai Bázis és Kiállítóhely
 Szegilong: Borház és kemenceház, Ökoturisztikai Látogatóközpont, zárandok pihenőhely
 Vágáshuta: Tájház Tel: 47/370-110, újjáépített üvegkúta
 Vámosújfalud: Ökoturisztikai Látogatóközpont
 Vilyvitány: Ősrög tanösvény kezdőpontja. Tájház Tel.: 20/314-67-42

3.33. Kilátók:

Sárospatak: Megyer-hegy 303 m (átadás 2020-ban)
 Kovácsvágás: Jánosvára 283 m
 Mikóháza: Fekete-hegy 577 m Készült 2001-ben, két szintes, 13 m magas. Elérhető Mikóházáról a piros sáv jelzésen
 Sátorajaujhely: Magas-hegy 514 m
 Sima: Hímváró 418 m Elérhető Simáról a zöld háromszög jelzésen
 Füzér: Károlyi-kilátó Kis-Milic 890 m Készült 2015-ben, Magas-hegy 650 m
 Arka: Magoska 734 m
 Herceghút: Gombos-hegyi Kápolna-kilátó 170 m egy szintes kő kápolna teteje
 Erdőbénye: Vár-hegy 345 m egy szintes fa négyláb, 3 m magas
 Tokaj: Fináncdombi kilátó 150 m

4. TÚRA JAVASLATOK

Északi-Zemplén

4.1. Ósva-völgyi túra: Telkibánya központjából indulva végig a (S) sárga jelzést követve, az Ósva (Cserenkő) patak völgyében haladunk. Az út folyamatosan, de kényelmesen emelkedik, így a szintkülönbség nem, csak az általunk választott távolság lehet fárasztó. Telkibányán, a pálházai útról jobbra letérve, a Kossuth utcán haladunk végig. Még látható néhány régi, bélyeges ablakkeretű ház, és megvannak azok a fedeles kutak is, melyek a falu vízellátását szolgálták az 1990-es évekig. Az első ilyen kút egy hatalmas szikla alól fakad, mely igazából egy gejzír maradványa. A forrás vize, ha melegnek nem is mondható, de nem fagy be a legnagyobb téli hidegben sem! Balról a Cser-hegy magasodik fölénk, melynek perlit kibúvását látogathatóvá tették. A perlitet korábban cementpótló építőanyagként használták. A falu végét az erdész (Fajger István) háza és a Törői csemetekert zárja le, ahol egykor kötő malom állt. A középkori aranybányákból a bővizű Ósva törőmalmaihoz, nyilas zúzóikhoz szállították le feldolgozásra az ércet. A csemetekert is innen kapta nevét. Balról két köfjött is láthatunk, mely a törőmalom őrlőköveit szolgáltatta. Jobbra a Farkas-hegy, Bíró-hegy magasodnak és völgyek futnak le a patakhoz: a Korlát-vgy, a Farkas-vgy és a Bíró-vgy. Ugyancsak jobbról látható a hajdani Hét-forrás helyére épült vízmű, mely ma a falut ivóvízzel látja el. Utunk során hamarosan belépünk a szigorúan védett övezetbe, erről tábla is tájékoztat. Innentől még lepkeritkaságok is elének kerülhetnek: főleg gyöngyház-, nappali pávaszem-, gyász-, citrom-, c-betűs-, szerecsen- és csüngő lepkék fordulnak elő errefelé. A völgy nedves részein szalamandrával, kék és vörös meztelen csigával, a pocsolyákban sárga és vörös hasú unkával, a forrásokban gőtékel találkozhatunk. Ha csendes haladunk a nagyvadak is mutathatják magukat, főleg a sűrű csalikban gyakori az őz, előfordul szarvas, vaddisznó, elhagyott sűrűségekben muflonsordák. Napos sziklákon gyíkokkal és a völgy sziklatornyai közelében, nagyritkán keresztes viperával is találkozhatunk. Gyakoribb azonban a réz sikló, az erdei sikló, és a lábatlan gyík, azaz kuszma. A patak jobbról kanyarog mellettünk, végig égeres erdő kíséri, tövében páfrányritkaságokkal, mohakülönlegességekkel. Érdemes megpihenni a kijelölt táborhelyen (Cserkészkereszt). Tovább haladva a völgyön, a Kőgát-bérc alá juthatunk el, ahol a középkori duzzasztómű és ércető malom romjait a mai napig megsejmlélhetjük. Itt kezdődnek az ún. Kutyaszorító sziklák (53. kép). A néhol hegyes perlittű sziklák hátán áfonya, édesgyökerű páfrány is tenyészik. A legnagyobb sziklával szemben fakad a szépen foglalt Jóska-forrás. A felső csemetekertnél kis menedékházat találunk. Jobbra nyílik a festői szépségű Pónus-völgy, mely felvezet a Bíró-hegyre és Csapontára. Ez már a híres korpafüvek övezete, ahol a fenyők ölén élnek a reliktum *Lycopodium* és *Diphasium* fajok. Tovább haladva az Ork-hegy és az Ógönc tekint le ránk. Vörös fenyvesek, lucosok intenek puha karjukkal, feljebb kéklő bükkösök állnak őrt a csend felett. Csalánlevelű, terebélyes és baracklevelű harangvirágok bókoló kelyhükben édes nedűt rejtegetnek, de láthatunk sárga gyűszűvirágot és számos más vadvirágot is. Így jutunk fel a Csapontai és a Hercegfia-bérci utak találkozásához, ahol a Csaponta-forrás hús vizéből meríthetünk. Eddig kb 8 Km-es utat tettünk meg. Az útvonal kerékpárral is járható, sőt arra kifejezetten kijelölt.

53. Kutyaszorító sziklák, Ósva-völgy

4.2. Bíró-hegyi túra: Visszafeordulva másik arcát mutatja a táj, de haladhatunk az Alsó-Bíró-hegyi úton is, mely egyedül álló élménnyel kárpótol a különösen hosszú távért. Ezen haladva

még 11Km-t kell megtennünk, hogy Telkibányára visszajussunk, de szintezett, kényelmes szekérúton haladhatunk, mert ez régen vasútvonal volt, melyen a kitermelt fát szállították. A „telkibányiak” máig görpályának nevezik ezt az utat. Egy-egy völgy páratlan kilátással kecsegtet, innen beláthatjuk az északi Zemplén nagy részét. A korpafüvek övében számos növényritkaság, védett állat bukkanhat elénk!!! Az út egy részén még láthatóak a régi (Z+) jelzés nyomai. Az útvonal kerékpárral is járható, sőt arra kijelölt.

4.3. Potács-házi kör: Ezt a mindössze 7 Km-es körtúrát szépsége miatt bátran ajánlom, bár az előzőnél lényegesen nehezebb a terep! Telkibánya központjából a (P) piros jelzést követve az Ezüsfenyő Hotel Gold szálloda mellett elhaladva meredeken emelkedünk fel az Ökör-hegy és a Bizsóka nyergébe. Itt évszázados tölgyek állnak, alattuk erdei nebánts virág érleli terméseit. Innen hullámszó úton, majd fenyvesben, meredeken ereszkedve érjük el a Potács-házat. Régen fahamuból szappant főztek itt, erre utal neve is (Potasch = Lúgkő, Hamu). A háztól javított erdészeti úton érhetünk (kerékpárral, vagy gyalog Göncre), illetve erdészeti feltáró úton fedezhetjük fel a Nagy-patak völgyét. A (P) piros jelzést követve a közeli (további 1 Km), gönci, **pálos kolostor romjait** érhetjük el (54. kép). A háznál eltöltött pihenő után a (Z□) zöld négyzet jelzéssel haladunk tovább. Csodáljuk meg a jobbról álló öreg tölgyek csoportját, majd emelkedjünk az úttal a Nagy-Kerek-hegy rózsaszínű sziklái alatt. Vigyázva haladjunk, mert ez vadban gazdag terep. Hosszú őszen a hazai orchideafajok közül láthatunk itt néhányat, kétlevelű sarkvirágot, de akár madársisakot is (55. kép). Egy-egy napos folton érdemes megállni és szedrezni! A Hatvanas-nyeregbe érve találkozunk a (Z) jelzéssel, mely levisz a faluba. Figyelni kell a jelzésre, mert könnyen leszaladhatunk a Mocsolya-völgyön, pedig kár kihagyni a Bizsóka k-i oldalán vezető perlit kibúvásos, édesgyökerű páfrányokkal benőtt utat. Így jutunk vissza a Telkibányára.

54. Pálos kolostor romjai

4.4. Amádé vártúra: az egyik legszebb, de egyben a legnehezebb ajánlatom is. Telkibányáról a Potács-házig a fent leírt úton jutunk. Innen tovább a (P) jelzést követve, előbb átkelünk a Nagy-patakon, majd a Kis-patakon, végül felnövekvő bükkösben találjuk a romjaiban is impozáns

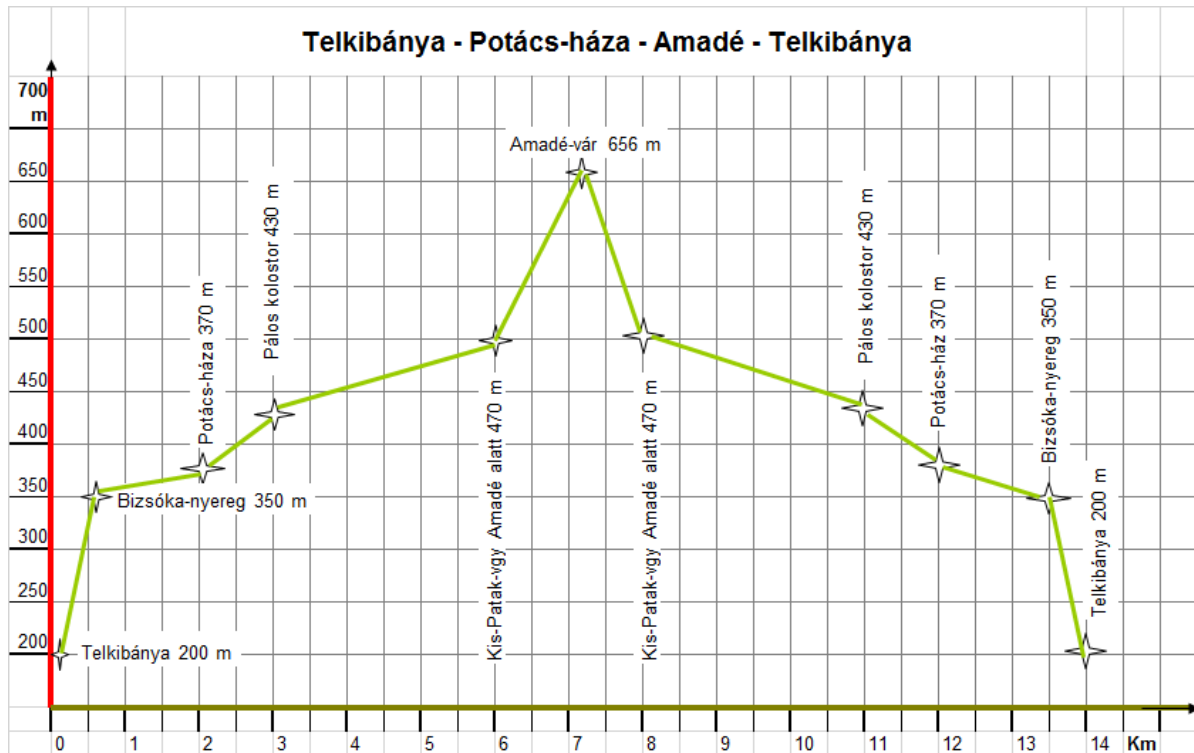
55. Piros madársisak

56. meredeken mászunk az Amádé vár romjaihoz

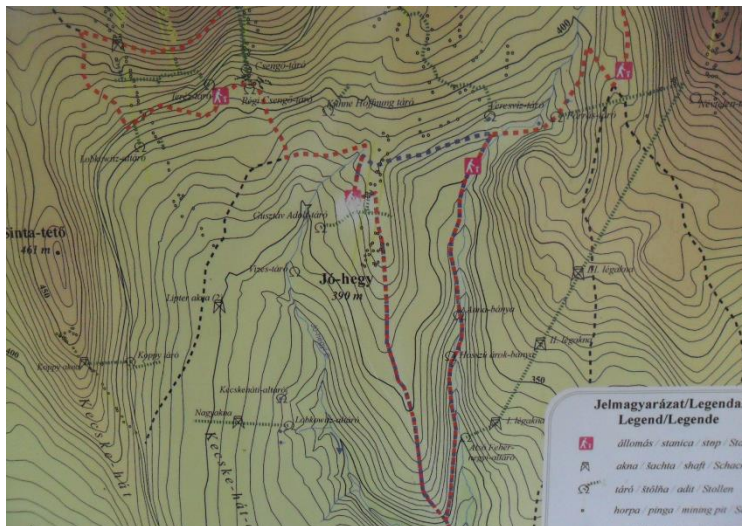
pálos-kolostor maradványai. 1371-ben alapította Nagy Lajos király, mára a templomából álló falak tanúskodnak csak a gótika szépségéről. A Kis patakot

bal kézről követve lassan emelkedünk az Amadé-hegy alá. A (P□) becsatlakozása után élesen K-nek fordulva erős kaptatóval érünk fel a Nagy-Amadé-hegy sziklakoronáira és 656 m magas csúcsára, ahonnan csodás panoráma tárul elénk, igaz a vár falaiból alig maradt hírmondó (56. kép). Aba Amadé (Ómodé) és leszármazottai rablólovagként innen sarcolták a fontos só és aranyszállító kereskedelmi utakat. A sziklákon nagyon vigyázzunk, korlát nem véd a mélybe zuhanástól! Innen javaslom vissza fordulni és leereszkedve a hegyről, a Kis-patak innenső oldalán – szintezett vasút nyomvonalán – még fellelhető (Z) jelzésen, vagy ahogy jöttünk a (P) jelzésen visszatérni a Potács házhoz. Ez az út is csodákat tartogat. Ezzel kb. 15 Km-t tettünk meg.

4.5. Aranybánya körtúra: Pálházáról autózva, Telkibánya felé haladva jobbról elhagyjuk a Koplalói erdőszlakot, majd hirtelen elénk bukkan a Mátyás Király kúti pihenő. LASSAN érdemes HALADNI!!! A műúttól balra, a Bózsva és Jó-hegyi patak (Veresvíz) összefolyásánál találjuk a jeges barlangot, mely európai kuriózum. Természetes üregét kézi erővel bővítették, benne egész évben 0°C alatti a hőmérséklet, így a vízpára ráfagy a sziklafalakra. Bejutni különleges szerencsével lehet csak. Az erdőszet használja vadhúsok tárolására, természetes hűtőszekrényként. Alatta ered a Mátyás Király-forrás, melyről Bonfini mester is megemlékezett,

így szinte biztos, hogy járt itt a király. Közeliében látható Szép Ilonka jelképes sírja, aki a monda szerint a királytól a forrásnál kapott csók hatására hitte azt, hogy

57. Aranyásók útja tanösvény térképe

58. A tanösvény jelzése

visszajön érte az uralkodó. Várakozás közbe megfázott, és meghalt, de így vált a szerelmes szívek bánatának jelképévé. Alakját Tompa Mihály, a Mátyás kútja című versében örökítette meg, Telkibányán pedig faragott emlékfa örökíti meg a szerelmi jelenetet. Az út túloldalán emléktárho és többnyelvű eligazító tábla látható. Eső ellen a takaros menedékházba húzódhatunk, jó időben pedig kulturált pihenőpadokon piknikelhetünk. Érdeemes megnézni az erdész--bányász barátságot hirdető kopjafát is. Innen indul a mintegy 4 Km hosszú (SÜ) sárga körtúra turista jelzés, mely kifejezetten a középkori bányászat maradványainak bemutatását célozza. A középkorban Telkibánya hét faluból állt: Vámház, Nagygyümölcs, Mindszent, Telki, Rátka, Koncfálva, Csöcsönc. Ma már csak a Konc káplárról elnevezett bányásztelepülés romjai lelhetők fel. A főként arany bányászatával foglalkozó telepen kézzel válogatták az ércet, majd a vízi erővel hajtott nyilas zúzókkal aprították azt, malomban örölték, higannyal szelektálták, foncsorozták...olvasztották...de erről a Telkibányai Múzeumban részletesen tájékozódhatunk. A bányák bejáratai, az üzemi épületek alapjai és lakások falai láthatók a szépséges erdőben. Ügyesen navigálva a térkép szerint, könnyen eljuthatunk a Csengő bánya meddőhányójához és azon túl a Teréz táro máig látogatható vágatához. Visszafelé a Jó-hegy meleg tölgyesében óriási hegyi kristályokat találhatunk, főleg ott, ahol már mások is ástak! Ugyancsak az erdész-vadász-bányász barátságot hirdető kopjafától indul egy 2013-ban létesített hosszabb (piros: 8,5 Km) és egy rövidebb (kék: 5 Km) tanösvény, melyek még részletesebben mutatják be az aranybányászat, feldolgozás és a malomkő készítés titkait (57. kép). A tanösvények jele: fehér alapon kék és piros aranyás emberke csákánnyal, ásóval (58. kép). A jelzések első szakaszon együtt haladnak. Autóval, kerékpárral, Telkibánya felé haladva érdemes még ellátogatni a Gúnya kúti erdészházhoz is. 2017-ben szépen felújított forrásából ered a Bózsva patak, hús vizéből mi is felfrissülhetünk. A házhoz be kell sétálni (500 m), mert sorompóval le van zárva az út, de megéri a látványt.

4.6. Cser-hegy: Könnyű, 5-7 Km hosszú sétát tehetünk Telkibányáról a Templom-heggyel szemközti Cser-hegyre. Nevét vagy a 80 éve kivágott korábbi növényzetről (csertölgy: *Quercus cerris*), vagy a Csehekről kapta némi elhallással. Az történetileg igazolt tény, hogy Giskra vezér és cseh martalócai a Felvidék bányavárosainak huszita megszállásakor e hegyről lötték a (ma református) erődtemplomot. A hegy felső részén – feltehetően avar kori – földvár maradványai láthatók. Az 5 m magas sáncok és árkok jól kivehetők ma is! De könnyen felkaphatunk a csúcsra is, ahol valaha fa háromláb állt, ennek nyomait sem nehéz megtalálni a vörös fenyők között. Talán legszebb útvonalat választjuk a Cser-hegyre, ha a Múzeumtól indulunk a Csokonai utcán lefelé a Vörös-patak medrébe. Az utca elején kisebb kutyusok mérges ugatása nem zavarhat minket, hiszen ritkán harapják meg az arra járókat, de túrabot, alkalmas husáng, vagy 1-2 kő kézbevétele mindenképpen ajánlott! A kutyák kikerülésére a múzeum fölötti buszváró ad irányt. Itt látható Mátyás király és Szép Ilonka története rönkfába vésve és itt írhatunk a falu emlékkönyvébe is! A meredek domboldalról ismét a Csokonai utcába ereszkedve azt látjuk, hogy

59. Csorgó-kút, Telkibánya

az rögtön véget is ér, de feltekintve a hegyoldalba élénk tűnik a Csorgó kút bőven folyó, szépen foglalt forrása (59. kép). Innen indul a végig hegyoldalban vezető csodás, vadregényes ösvény a falu felett, melyről szépen belátható a legtöbb nevezetesség. Páratlan szépségű erdei fenyvesben kanyarog az elvéthetetlen út, mely egy hegyormon a semmibe vész ugyan, de a csúcs felé fordulva 3 kisebb magaslatot vehetünk észre. Azokra felmászva már látszik a földvár is. A csúcsra már út nem vezet, de kis szerencséivel régi szekérutat elcsíphetünk. A lényeg, mindig

csak felfelé másszunk! A csúcsról csak korlátozott kilátás nyílik az Ósva-vgy hegyeire (Farkas-hegy, Bíró-hegy), de a fent lévő nyugalom és csend minden fáradtságot megér! A kirándulás a

várig gyerekekkel is jól járható, a továbbiak igazi zempléni élményt nyújtanak... amennyiben vállaljuk a vadregényes erdei utak felfedezését.

60. Mlaka-rét

61. István-kúti erdészház

4.7. Rostalló környéke: Érdekes a Pálházi Állami Erdei Vasút (PÁEV) romantikus vonatai igénybe venni, de a menetrendről jó előre tájékozódjunk! Kőkapun ásvány kiállítás, fagyizó, büfé, étterem, kastélyszálló, csónakázó tó látogatható. Rostallón csak turistaházak állnak, de innen indul a Zemplén leghidegebb patakját – a Kemence-patakot – magába ölelő Ördög szurdok. (S) jelzésen haladhatunk kényelmes szekérúton, de maradhatunk a völgyben is, mely igen nehezen járható, vadregényes, főleg az összeszűkülő sziklás felső részén. A völgyben növényritkaságok fordulnak elő, mint a nagytermetű Teleki virág, vagy a szőrös vesepáfrány. Nyírelegyes fenyves mellett elhaladva meredeken mászhatunk fel a Mlaka-rétre (60. kép). Orchideák, gladioluszok hazája ez a rét is. A (SA) jelzés gyorsan kivezet minket a Sólyom bércre, ahonnan az eddig nem látott D-DK-i Zemplén tárul elénk! Ritka fodorkafajokon, sziklai flórán üldögélve gyönyörködhetünk a tájban. Érdekes tovább menni az Országos Kék Túra útvonalán az 1 Km-re fekvő István-kúti nyírjeshez. Világviszonylatban egyedülálló mikroklímája miatt sehol máshol nem látható egyszerre annyi védett orchidea, lepkefaj és hüllő, mint itt. Feltavában mocsári teknősök is élnek. Az egykor szép gerendaház mögött találjuk a bőven folyó forrást (61. kép). A nyír a Zemplénben agresszíven szaporodó flóraelem, sok réten – mint pl a Mlaka-réten, Bohó-réten, Gyertyánkúti-réten - debreceni egyetemisták rendszeresen irtják, mert elnyomja a bennszülött vegetációt. Túránk az opcióktól függően 12-15 Km-es lehet. Érdekes megismerkedni a Rostallóról induló és a Kis-Jaj-hegyre felvezető „Páfrány” tanösvénnyel is, mely 2,2 Km hosszan mutatja be a táj természeti értékeit. Az olvasási és mászási sebességtől függően akár 1 óra 20 perc alatt is teljesíthető. Ne felejtsünk inni Rostallón (kisvasút végállomásnál) a szépen foglalt, csodálatos vizű Daru-forrásból.

4.8. Nagy-Milic túra: Igazi erőpróba lehet, ha a nehéz terepet és mászást távolsággal is ötvözzük, így ismét több lehetőség áll előttünk. Legcélszerűbb Füzérig autózni, majd onnan a kényelmes (K+) jelzésen elcsípni az Országos Kéket a Bodó-rét sarkán és azon folytatni az utat a László-tanyáig. Innen erős kaptatóval érjük el a Nagy-Milic csúcsát, mely az államhatáron található (62. kép). Az ösvény is nagyrészt a határsávban vezet, és a csúcsot jelző beton obeliszk is már Szlovákiához tartozik. Fent pihenőpad várja a megfáradt kirándulókat. A (K) jelzésről kitérhetünk a Kis-Milic csúcsára is, ahol 2015-ben létesült a több kilátóterasszal, gerendákból szerkesztett hatalmas Károlyi-

62. Nagy-Milic obeliszk

kilátó. A Csataréti erdészházig ínszagatóan hosszú és meredek lejtőn kell aláereszkednünk. A pihenőhelyre és a forrás vizére ne számítsunk! Tovább haladva, döbbenetesen szép tölgyesből nyílik kilátás Pusztafalura, ahol a hagyomány szerint tatárok leszármazottai élnek és ott is található néhány kopjafa a temetőben. A Senyánszky-réten tanösvény mutatja be az erdei munka fázisait és a Károlyi grófok erdőgazdálkodási tevékenységét. Füzérre a Vár-forrást érintve ereszkedünk le, hogy azután felmászhatunk a Füzéri várba is. A Vár-forrás bő vizű, érdemes megpihenni a három csőből folyó hideg víznél. A várparkolóból – ahol látogatóközpont is működik - felmáztunkban csodálkozunk rá a várhegy különleges kárpáti flórájára, törpe növényekre, sisakvirágokra. Így túránk mintegy 20 Km-esre nyúlik. Fokozhatjuk gyötrelmeinket, ha Hollóházán állunk meg és úgy követjük a (K) jelzést, majd ide térünk vissza a (P) jelzésen. Így közel 30 Km-t tehetünk meg. Hollóházára pedig a Rákóczi Emléktúra (P) jelzésén jutunk el Telkibányáról, mely további kilométerekkel nyújthatja utunkat...

Déli-Zemplén

4.9. Megyer-hegyi malomkő túra: Sárospatakig utazhatunk vonattal, autóval, busszal. Túránkat megkezdhetjük a vasútállomásról, vagy a 37-es főútvonalon közlekedő autóbussz végardói megállójából, vagy autóval a Bot-kői parkolóból. A gejzirkúp hatalmas szikláit és a feltörési üreg a közeli vulkáni tevékenység emlékét őrzi. Az érdekes sziklaalakzatok bejárása után kezdjük meg utunkat a (P, PT) jelzésen. (piros és piros T= tanösvény) A jelzés végig jól követhető, több fa eligazító tábla is jelzi az útirányt. Szőlők között, köves dűlőúton lassan emelkedünk a 130 m-es kiinduló szintről 200 m-re, a düledező tanyáig és prэшázakig. A régi iskolaépület 2020-as felújítása óta esőházként és pihenőként szolgálja a vándorokat. Tölgyesben, mélyúton

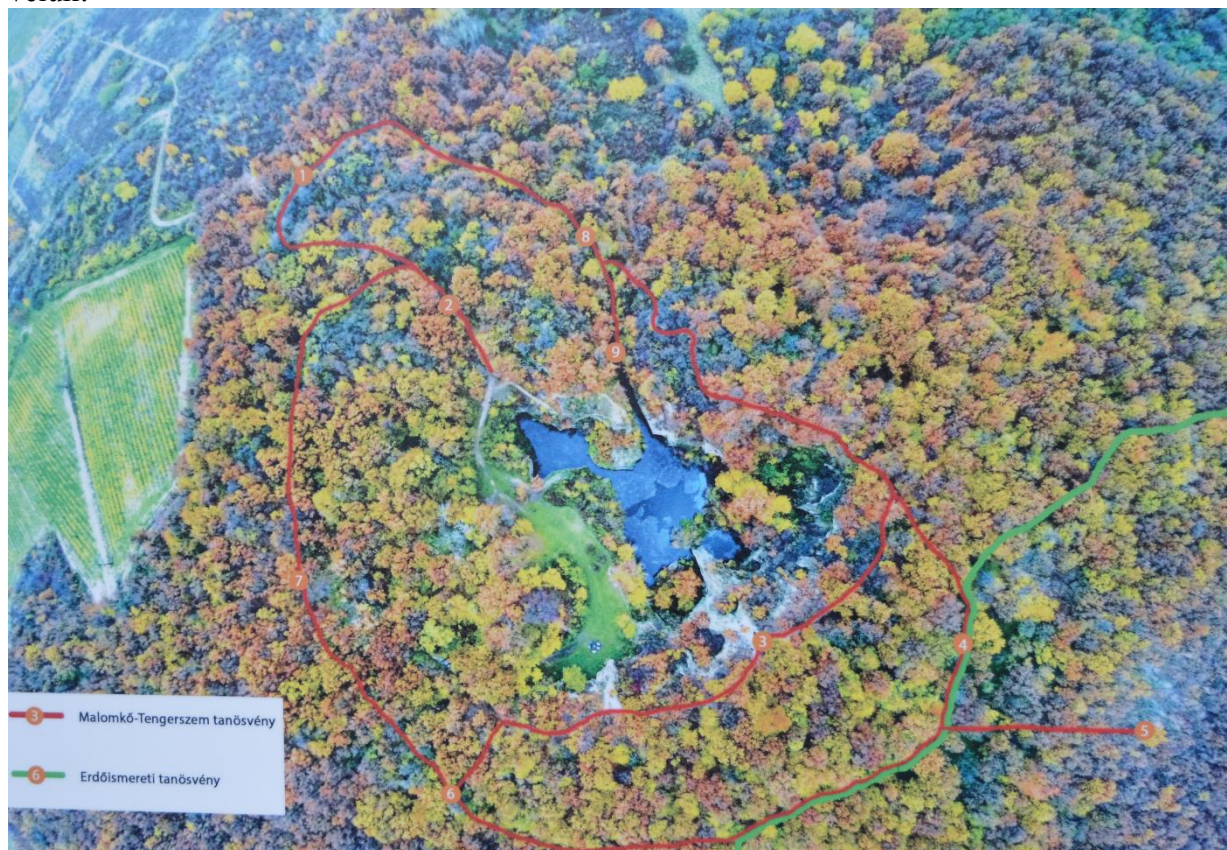

63. Megyer-hegyi tengerszem

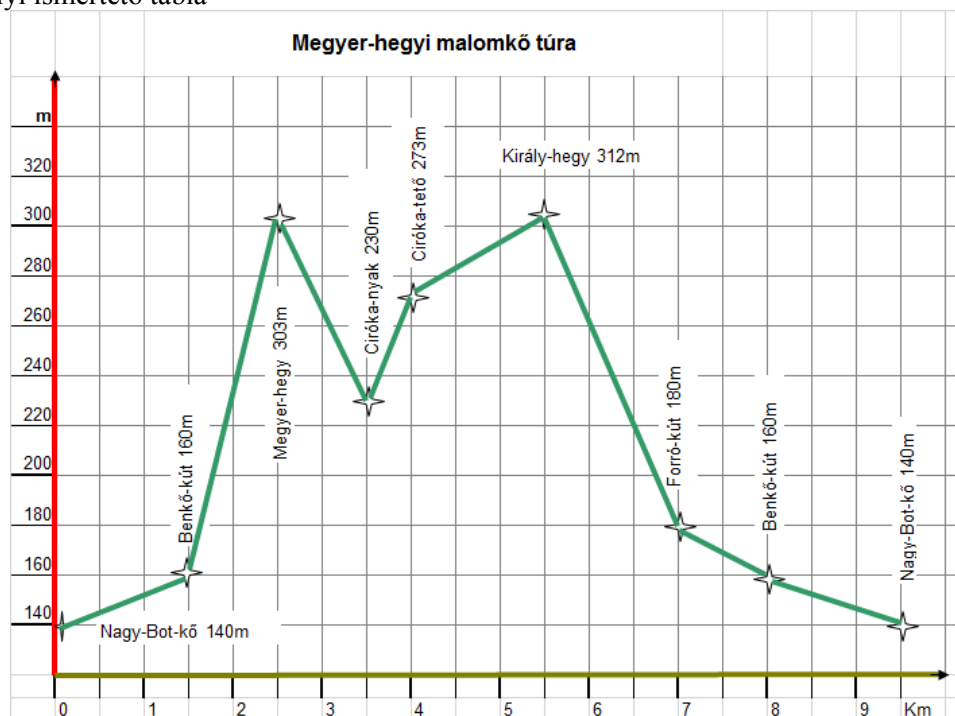
kapaszkodunk a Megyer-hegyi malomkőbánya bejáratáig. A kialudt tűzhányók nyomán feltörő melegvizes oldatok által összecementált vulkáni hamu malomkövek gyártására alkalmas, lyukacsos szerkezetű, igen kemény, kvarcitos riolit-tufává sült össze. Az 1400-as évek óta kézi erővel bányászott malomkő-üregben idővel 6-7 méter mélyen esővíz gyűlt tengerszemmé, mely a csodás környezetben lenyűgöző látványt nyújt (63. kép). A víz színe a járószint alatt kb. 30 méterre helyezkedik el, azt megközelíteni csak egy igen szűk hasadékon át lehet, melyet óriási munkával

a víz levezetése céljából vágtak. A bánya körbejárása (piros malomkő szimbólumú tanösvény mentén) során barlanglakások nyomaira és elhagyott, félig kifaragott malomkövekre is bukkanhatunk. 2020-tól, területfejlesztési projekt keretében a bányafalakon via-ferrata pályák kerültek kiépítésre, a bányaudvarban pedig kiszolgáló és bemutató fahátaakat létesítettek. Hamarosan átadásra kerül egy kilátó is, ahonnan a környék látképe tárul majd elénk. Túránk innen lényegében szintben vezet, mert alig hagyjuk el a 300 m-es szintet. A Megyer-hegy tölgyeseit a Ciróka-nyak elegyese váltja fel, majd a Cikóka-tetőn érdekes, mohos sziklák övezik tölgyes utunkat. Így érünk be a Király-hegyi kovamalomkő bányába. Az 1850-es években kezdték meg itt a termelést, mert a tufánál lényegesen keményebb malomkövekre volt már szükség. A kőfejtés során a bányászok meghagyták a gyenge tufát, és a túl kemény hidrokvarcitot, így alakult ki a jellegzetesen girbe-gurba bányaudvar. A környék növényzete elegyes, akácos-bodzás-indás ezért nehezen járható, viszont kárpótól ezért a látvány, a meredek sziklafalak és romantikus bányavágatok. A repedések kigőzölgéseiből – főleg télen – utóvulkáni működésre következtethetünk. Erre a jelzés kifejezetten rossz, ne feledjük, hogy a Király-hegyet ÉNy-ról kiindulva teljesen megkerüljük!!! Ha a térképre tekintünk, látható, hogy egy felrobbant

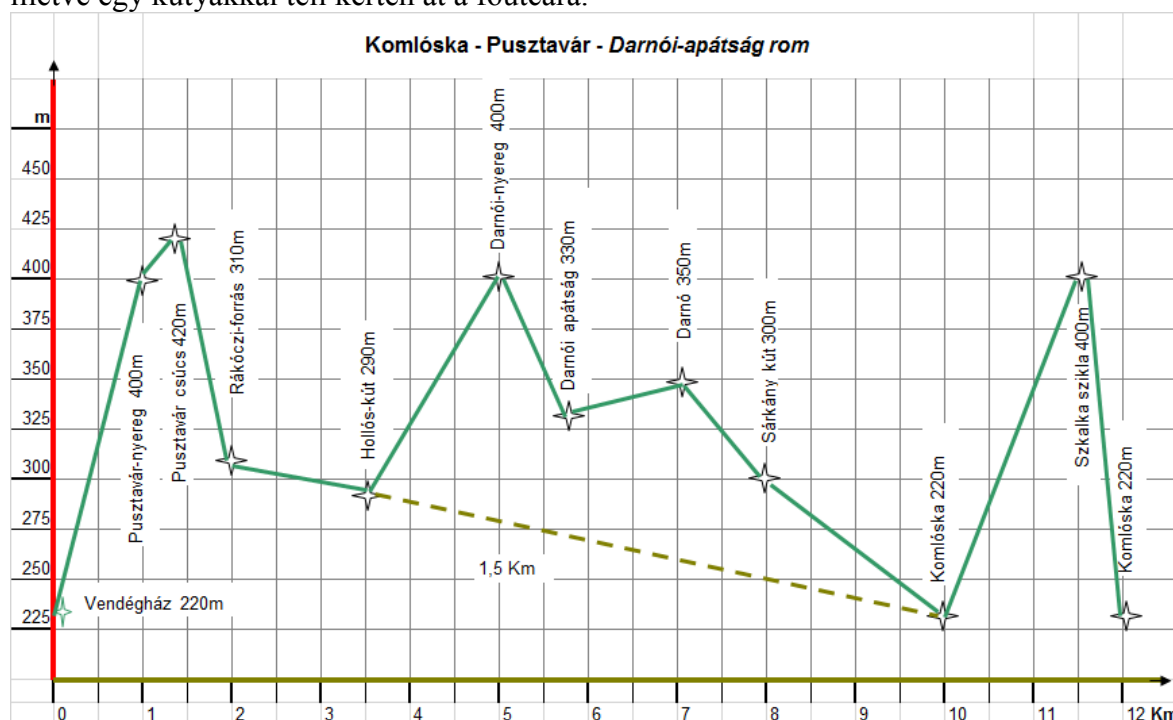
vulkán peremén (kalderáján) sétáltunk körbe, és most leereszkedünk a vulkán belsejébe. A széles réten magas fű nő, felhagyott kertek, gyümölcsfák, szőlők szegélyezik utunkat. Itt a jelzés a semmibe vész, így jó érzékel meg kell céloznunk a Suta-patak menti dűlőutat. Ha sikerül a jelzést követni, akkor eljuthatunk a Forró-kúthoz, melyben régen gázok törtek föl, pezsgővé téve a vizet. Innen a dűlőutakat követve a (PT) jelzésen a Benkő-kúthoz érkezünk és az utolsó 1,5 Km-t már ismert úton, de ellenkező irányból tehetjük meg a parkolóig. Közben feltétlenül gyönyörködjünk a rendezett szőlősorokban, köszönjünk hangosan az éppen munkát végző szőlészeknek, sőt sok érdekeset tudhatunk meg, ha megállunk egy percre és beszélgetünk is velük!

Forrás: helyi ismertető tábla

4.10. Gímpáfrány-túra: Komlóskaát Tolcsva-Erdőhorváti érintésével autóval, vagy autóbusszal érhetjük el. Ajánlom a Telér-tanösvény követését, még ha néhol hiányos, vagy kopott is, sok hasznos információt szerezhetünk a táj állat és növényvilágáról, geológiájáról! Figyelem! A térképen és a túravázlaton szereplő útvonaltól eltérően javaslom a kirándulást a Ruszin tájháztól megkezdeni, átkelve az Egres-patakon, a Hollós-patak völgyében haladni, majd kiemelkedni a piros L jelzésen. Felkapaszkodva a bükkös szélébe, rövidesen el is veszítjük a keservesen megszerzett magasságunkat. Széles, köves szekérúton haladva rövidesen balról nyiladékokat pillantunk meg, melyen felkapaszkodva jobbra térünk el, hogy meredeken ereszkedve meg is érkezzünk a Rákóczi forráshoz. Ennek hűs vizéből bátran meríthetünk, még akkor is, ha benne gőtéket pillantunk meg! Erőt gyűjtünk, majd igen meredeken felmászunk a Pusztavár-hegy sziklakoronáira. Itt a lábunk elé figyelve gímpáfrányokat láthatunk ami nem mindennapi élmény! Kis sziklamászás után csodás kilátópontra jutunk, ahonnan csak egy ugrás a várrom! A hegyről délkeleti oldalán ereszkedünk le, igen meredeken. Kis réten, nyeregben kifűjjük magunkat, majd tovább ereszkedünk. A nyiladékba érve keresztezzük a széles szekérutat, melyen korábban haladtunk, majd tovább ereszkedünk az Egres-patak völgyébe, a patakig. Itt művelt földekre érve, jobbra fordulunk és átkelünk a patakon. Túránkat kiegészíthetjük a Hollós patak völgyében tett részben jelzetlen sétával. A Darnó nyergen átkelve a Barát réten a darnói apátság romjait kereshetjük fel. Visszafelé a zöld, majd piros-zöld jelzésen a Sárkány-forrást érintve jutunk vissza Komlóskaára. További kiegészítést tehetünk a piros tanösvény Bolhásra felvezető ágán felmászva a Bolhás-hegy és a Szkalka-szikla oldalába. A falu felső végéhez közelítve, pontosan a templom toronnyal szemközt, egy telefonfülkénél indulhatunk a főutca szintjéről. Meredeken kaptatunk felfelé, egynyomos ösvényen, a cserjés legelőt követően hamarosan erdőbe érve. Mielőtt utunk élesen ÉÉK-i irányba fordulna egy fenyves sarkán, térjünk be jobbra a néhány lépésre nyíló kis kőfejtő udvarára. Itt csodás kalcit telért csodálhatunk meg. **A sziklafal megrongálása és a gyűjtés TILOS!** Tovább fenyves és elegyes erdőben, szintben, vagy enyhe emelkedővel haladunk, majd meredekebben érjük el a jégkorszaki időjárás formálta Szkalka-sziklát. (Krioplanáció) A hegyről leereszkedve meredek úton jutunk a falu fölötti vízműhöz, illetve egy kutyákkal teli kerten át a főutcára.

4.11. Vulkán-túra: Cholnoky Jenő szerint a Sátoraljaújhely fölötti sátoros hegyek valaha egy összefüggő vulkánt képeztek, mely felrobbant és a mai Zsolyomka-völgnél és a Május-kút-völgnél szétszakadt. A kaldera közepén meg is találta a jellegzetes - később róla elnevezett -

gejzirkúpot. Túránkat Sátoraljaújhely közepéből, a Városházától érdemes indítani, a Petőfi utcán, majd a Felső-Zólyomka utcán (P,K Δ) jelzésen mintegy 1,5 Km-t teszünk meg. A jelzés felkapaszkodik a Szár-hegyre, részben kikövezett dűlőúton haladhatunk. Két kőbányát jobbról elhagyva a méltán híres Magyar Kálvária díszkapujához jutunk. A trianoni katasztrófának emléket állító bástyaszerű építmény együtttest az 1930-as években építették. Egy-egy torony egy-egy elcsatolt városra emlékeztet. A 345 m-es hegy csúcsán a 100. országzászló áll. Vele szemközt pedig a Szent István Kápolna koronázza a hegyet. Festői látvány tárul a szemlélő elé, amikor végigtekint a régi vulkán peremén, tervezett utunk vonalán. A kápolna alatt, közvetlenül, a sziklákon tábla állít emléket Wass Albert írófejedelemnek. Meredeken (gatyaféken) ereszkedünk a vulkán belsejébe, hogy egy megégett fenyvesen áthaladva, a kék háromszög jelzésen maradvá eljuthassunk a Cholnoky-gejzirkúp tisztásához. Sajnos a környezet az emberi beavatkozás nyomán nem oly szép, mint lehetne.... Innen kis kaptatóval emelkedünk a Látó-fáig (régi csősz őrhely) majd a (K+) re váltva meredeken a Nagy-nyugodó nyergébe jutunk. Ezek már a Sátoros hegyek, melyek alakjukról kapták a nevüket, róluk pedig az egész hegységet nevezték el. (Zemplén=Sátor-hegység) A Kecskéhát oldalában már döntően szintben haladunk a Vörös-nyeregig a (K) jelzésen. Itt futnak össze a környező utak és jelzések. Érdemes felmászni a Magas-hegyre (514 m) a (KΔ) jelzésen. Ez a szakasz igazán kimerítő, de megéri a fáradságot, hiszen így feljutunk a csúcson épült kilátóba. Körbe tekintve azonosíthatjuk a már felfedezett tájat. Itt üzemel a sátoraljaújhelyi libegő és a Kalandpark két kötélpályája is. A libegő 1340 m hosszú, menetideje 18 perc. A menetrendről előre érdeklődjünk! zemplenkalandpark.hu, 30/466-85-59 Útvonalán köztes megálló is van, ahol megszakíthatjuk utazásunkat. A végállomástól a Lippai-tanya irányába indulva a (K+) jelzésen juthatunk vissza a középső állomásra. Ha itt szállunk le utunkat a (K□, P, PO) jelzésen folytatva ejtsük útba a Fejedelem forrásokat! Hamarosan elérjük a Vörös-nyerget, innen pedig folyamatos ereszkedés mellett egy szép sétával visszajutunk kiindulási pontunkra.

4.12. Hotyka-patak völgye: A 37-es útról Hercegkút felé érdemes letérni, majd további 4 Km-t autózva érkezünk Makkoshotykára. Nagy szerencsével itt tájház és vadászati gyűjteményt is megtekinthetünk, ha azonban kirándulni szeretnénk, érdemes a főutcán végig haladni. A Hotyka-patak völgyében hosszú, kanyargós, rossz minőségű erdészeti feltáró út vezet, mely – elvileg – a forgalom elől elzárt! A buszforduló után jobbról foci pályát és vízművet hagyunk el, majd balról csodás sziklafalak meredeznek ránk. Az út mellett védett tündérfürtöt láthatunk és csodás páfrányokat, jobbról a patak csörgedez, fenyvesek bájos rétekekkel váltakoznak és néhol vad völgyek keresztezik a Hotyka-völgyet. A Halál-völgynél egy sírkő szerű emlékmű áll. Az 1900-as évek elején egy Ilkovichs nevű embert ért itt a halál. Tovább haladva a kanyargós völgyben kis gerendaházra bukkanunk szép erdei pihenővel. Csodás fenyves ölen három emlékkő és az erdő fohásza készlet megállásra. Ha tovább barangolunk a völgyben a Piczpangos-forrás hűs vizéből nyerhetünk felüdülést. A völgy tavaszi virágai hihetetlenül nagy tömegben nyílnak, nyáron a lepkék és bogarak tömege kápráztatja el az arra járókat. Az így megtett távolság 10 Km, de ha korábban vissza fordulunk, tetszőlegesen rövidíthetjük azt.

4.13. Tokaj-hegy: Az 528 m magas csúcsra épült TV torony négy úton érhető el, mely közül a legrövidebbet, de egyben a legnehezebbet is ajánlom, mert ez tartogatja a legtöbb szépséget (64.

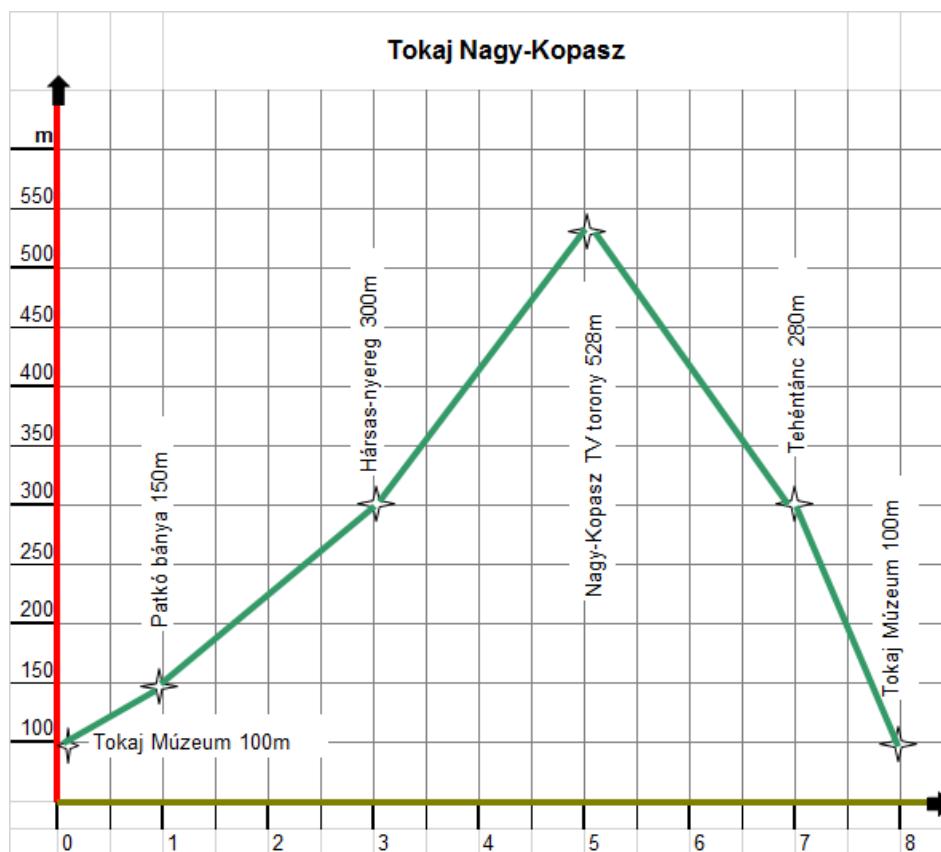

64. Tokaji Kopasz-hegy

65. Tokaj főtere

kép). Tokaj főteréről (Kossuth tér, 65. kép), a katolikus templom mellől indul az a piros jelzés, mely az ódon hangulatú utcákról rövidesen a temető mellé kanyarodik, majd mély vízmosásokon átvágva emelkedik töretlen lendülettel a csúcsig. A kilátás tényleg szép! Az erdő viszont jellegtelen, másodlagos, elegyes, a fákra mindenfelé borostyán fut fel. Visszatérve a városba, ne menjünk el a számos vinotéka és borozó mellett egy igazi, tokaji borkóstoló nélkül! Jó lehetőség kínálkozik erre a Himes Udvar Borházban, mely előkelő, mégis olcsón, finom borokat kóstolhatunk. A környéken szinte minden településen található látogatható pince, pincészet, prэшáz, borház, vinotéka és csak kívülről megtekinthető kúria, kastély. Ezeknél nemcsak kóstolni, de vásárolni is lehet, sőt sok helyen, a termesztési, borkészítési technológiát is szívesen bemutatják.

A csúcstámadást megkísérelhetjük egy lényegesen lankásabb úton is, ha a vasútállomással szemközt, a Szerelmi pincesoránál kezdődő Borostyán tanösvény és a vele együtt futó (Z) jelzés nyomvonalát követjük. A hegylábi lösztakaró meredeken szakad le itt, ez nyitott lehetőséget eleink számára a pincék kivájására is. A meredek oldalban Trianon emlékmű és országzászló látható. Elhaladva a pincék előtt, hamarosan a Lencsés-árok szádájához érünk, melyen szőlőskertek oldalában haladva kapaszkodhatunk egyre feljebb. Utunk során régmúlt korok természetalakító munkájának nyomait láthatjuk. Az egykor erdővel borított Kopasz (Tokaj)-hegyet tarra vágták, a leszakadó partokat kőfalakkal, védművekkel erősítették meg, és alkalmas helyekre hosszú pincelabirintusokat vágtak. A szőlőművelés visszaszorulásával a természet egyre inkább visszavette a maga területét és mára a kopasz hegy „haja” lassan kinőtt... A támfalrendszerek, szépen rakott pincebejárók máig láthatóak, csakúgy, mint a felhagyott kőfejtők, melyekben most védett madarak fészkelnek. Emelkedő ösvényünk a Szelestetői pihenőnél ér véget és bele csatlakozik a fentebb már leírt (P) jelzésbe, melyen leereszkedhetünk Tokaj városközpontjába a Hímes Udvarhoz és a főtéren álló Jézus Szíve katolikus templomhoz.

4.14. Pogány-kút: A 37-es főúton Sáropatak előtt letérve, szép szőlők között hajthatunk Hercegekútra. A Trautson hercegi család egykori birtokát ma is jórészt németajkúak lakják. A takaros község közepén áll a jó állapotú, Pogánykúti Kulcsosház. Innen (P,PT) tanösvényen sétálhatunk az 1,5 Km messze lévő Pogánykútra. Közben régebbi és újabb telepítésű szőlőket tanulmányozhatunk, csodálhatjuk az AZÉRTKE egyik népes odútelepét, melyről az ismertetőben szövegeztünk, és okulhatunk a Trautson-tanösvény tábláiból is, melyek közül az egyik kifejezetten egy ősemberi tűzrakó helyre és az ott talált obszidiánokra hívja fel figyelmünket. Hamarosan el is érjük a bájos patakhíddal, pihenőpadokkal, bográcsoszó hellyel kínáló gémeskutat, ahol jó minőségű táblákról olvashatjuk a kút történetét. Érdemes még 1 Km-t feljebb kapaszkodni a Kőporos és a Papaj nyergébe és ott is elidőzni a Pista-fája pihenőnél. Ez a hatalmas, félig már kidőlt kocsánytalan tölgy árasztja a nyugalmat, elcsendesedésre, meditálásra hívogatva a vándort. Visszafelé a Malomkő Tanösvény másik szárán haladva a Sváb Tájháznál érjük el Hercegekutat. Érdemes felsétálni a gondozott Kőporosi pincesorhoz, mely hamisítatlan hegyaljai élményben részesíti az arra járókat. Visszatérve autónkhoz, még szintén kihagyhatatlan a Gomboshegyi pincefalu felkeresése és a hegy tetején álló kálváriakápolna megtekintése. A bátrabbak akár a tanösvény mentén található Mandulás-domb páratlan állat és növényvilágával is megismerkedhetnek, mely főleg tavasszal lenyűgöző.

5. TANÖSVÉNYEK:

5.1. Kormos-Bába tanösvény

Település: Füzérkajata, Füzérradvány, Pusztafalu

Hossz: 15 km

Időigény: 5 óra

Szintemelkedés: 550 m

Jelzés: kék háromszög, kék kereszt

Állomások száma: 13

Nehézségi fok: közepes túra jellegű

Kirándulásvezető-füzet: Kiss Gábor (szerk.): Kormos Bába Tanösvény. Miskolc, 2002 Írták:

Dr. Kiss - Szepessy - Oláh - Barkó – Szépvölgyi - Kalenyák - Proksa - Tomor

www.oregbence.hu/files/feltoltes/kirandulasvezetofuzet.pdf

A Holocén Természetvédelmi Egyesület és Pusztafalu, Füzérkajata, Füzérradvány önkormányzatai által létesített tanösvény a terület legjelentősebb természeti és kultúrtörténeti értékeit mutatja be. Indító táblája a pusztafalui Öreg Bence Vendégház előtt található. Önálló jelzése nincs, a kék háromszög és a kék kereszt turistautakat kell követni. A Pusztafaluból induló kék háromszög jelzésű körút az Erzsébet tanya közelében elágazik az alapútvonalból és Füzérkajata érintésével visszaköt Pusztafaluba. A pusztafalui körút hossza 13 km, amely mentén 10 állomás látnivalóit lehet megtekinteni. A tanösvény inkább tapasztaltabb túrázóknak ajánlott.

Állomások a tanösvényen:

1. állomás: Pusztafalu
2. állomás: Bába-hegy: jégkori formák
3. állomás: Bába-hegy: tölgyes
4. állomás: Bába-hegy: kilátópont
5. állomás: Bába-hegy: kőzetfeltárások
6. állomás: Fövenyes-kút
7. állomás: 200 éves tölgy hagyásfa
8. állomás: Korom-hegy: ősmaradványok
9. állomás: Korom-hegy: felszíni berogyások
10. állomás: Korom-hegy: nemesagyag-bánya
11. állomás: Füzérradványi kastély és kastélypark
12. állomás: Füzérradvány: tufafeltárás
13. állomás: Füzérradvány

5.2. Aranyásók útja tanösvény

Település: Telkibánya

Hossz: 8 km/4 km

Időigény: 2,5 óra

Szintemelkedés: 365 m

Jelzés: piros aranyásó, kék aranyásó, sárga U

Állomások száma: 7

Nehézségi fok: kis túra jellegű

Kirándulásvezető-füzet:-

Ásványgyűjtés, középkori táró látogatása: Bartók József túravezető Tel: 30-855-7860.

2011-ben átadott földtani és bányászattörténeti témájú tanösvény indító pontja a Telkibányától Pálháza felé vezető úton, a Jegesbarlang melletti pihenőhelynél található. Telkibánya környékén található a hegység legjelentősebb nemesfém előfordulása, az arany és ezüst bányászata már a

XIII.sz-ban megindult. A várost 1341-ben már királyi bányatelepként említik. A bányászat kezdeteire a területen található több száz horpa utal, melyek a felszínközeli teléreket követték. A fejtés néhány méter mély aknában történt. Az aranybányászat központja a Gyepű-hegy, Kánya-hegy, Fehér-hegy térségébe koncentrálódott, itt találjuk a horpákat, tárókat, aknákat, melyek egy része ma is látható, sőt van közöttük járható is. (Teréz és a Mária táró) Egy 1443-ban bekövetkezett bányaszerencsétlenség emlékét őrzi Tompa Mihály: Veresvíz című balladája (mellékletben).

Állomások a tanösvényen:

1. állomás: Erdész-Vadász-Bányász barátság emlékmű (Mátyás király kútja pihenő)
2. állomás: Konczfalva romjai
3. állomás: Fehér-hegyi kőfejtő
4. állomás: Kánya-hegyi kőfolyás és malomkőbánya
5. állomás: Lipót akna
6. állomás: Teréz-táró
7. állomás: Jó-hegyi horpák

5.3. Ősrög tanösvény

Település: Vilyvitány - Felsőregmec

Hossz: 7 km

Időigény: 2 óra

Szintemelkedés: 286 m

Jelzés: piros T

Állomások száma: 7

Nehézségi fok: kis túra jellegű

Kirándulásvezető-füzet:

A tanösvény Magyarország legidősebb felszíni kőzeteit, a földtörténeti előidőben (kb. 900 millió éve) képződött kvarcit kőzeteket, permokarbon (285-375 millió éves) homokkővet, konglomerátumot és csillámpalát, valamint az Ősrög kőzeteit keresztező, a Zempléni-hegység kialakulásakor keletkezett fiatal (11-14 millió éves) riolittufát mutatja be. Bemutatásra kerülnek a terület kulturális, történelmi és természeti jellemzői: tufából épült gazdasági épület és lakóház, Árpád-kori templom, kálvária, a határsáv erdői.

Állomások a tanösvényen:

1. Kapc-tető - Permokarbon feltárás
2. Árpádkori református templom
3. Riolittufa feltárás
4. Rögök élővilága
5. Magyar-szlovák határsáv
6. Kvarcit, kvarcitpala felszínre bukkanások
7. Kálvária-domb

5.4. Páfrány tanösvény Rostalló

Település: Kishuta, Rostalló A tanösvény a kisvasút Kőkapu és Rostalló állomása között található.

Hossz: 2,2 km

Időigény: 1 óra

Szintemelkedés: 100 m

Jelzés: fehér körben páfránylevél jelzés

Állomások száma: 8

Nehézségi fok: kis körtúra jellegű tájékoztatótáblás bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet:

Telefon: 36/411-581

A Kemence-patak völgyében található a Rostalló nevű üdülőterület. Az egész völgy kiemelt turisztikai jelentőségű, keskeny nyomközű erdei vasút közlekedik benne, itt található a Kőkapui Üdülőkompexum is. A területen az ÉSZAKERDŐ ZRt. Hegyközi Erdészeti Igazgatósága végez erdőgazdálkodási tevékenységet. Fontosnak tartják a környezeti nevelést, az erdő és az erdőgazdálkodás minél szélesebb körben való megismertetését. Azért hozták létre 2002-ben a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium Erdészeti Hivatalának támogatásával a Páfrány tanösvényt, hogy a látogatók egy kellemes kirándulás keretében ismerkedhessenek az erdővel. Ismereteket kaphatnak az erdészeti tevékenységről, az erdőgazdálkodásról, az ember és az erdő kapcsolatáról, a zempléni erdők vadjairól, a bükkösről, a Kemence-patak mentén kialakult égerligetről és a Pálháza Állami Erdei Vasút történetéről.

Állomások a tanösvényen:

- Bazsavölgyi csemetekert
- Bazsavölgy
- Dagonya
- Bazsa ortás
- Bükkös élőhely
- Határvölgy szánkópálya
- Kemencepatak völgye

5.5. Telér Tanösvény

Település: Komlóska

Hossz: 9 km

Időigény: 4 óra

Szintemelkedés: 400 m

Jelzés: piros T

Állomások száma: 13

Nehézségi fok: kis körtúra jellegű, tájékoztatótáblás, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet: Kiss Gábor (szerk.): Komlóscai Telér Tanösvény. Komlóska, 1997.

Komlóska Község Önkormányzata és a Földtani Örökségünk Egyesület Debreceni Területi Csoportja létesítette 1996-ban a Komlóska belterületén lévő turistaszállótól induló tanösvényt. A jelzés felkanyarodik a községtől Ény-ra lévő Szkalkára, majd visszaereszkedik Komlósckára, ahonnan a délre futó Hollós-patak völgyébe vezet. Innen Ny-i irányba felvisz a Pusztavár 426 m magas tetejére, ahol egy 6 állomásból álló hurkot képezve levezet a kiindulópontoz. A tanösvény érinti a komlóscai tájházat, a középkori Pusztavár romjait, s a hegység kiemelkedő geológiai képződményét, a Szkalka oldalában lévő kalcit-telért, valamint a közeli hidrokvarcit-telért és a bentonitbányát. Az útvonal bejárása során megismerkedhetünk a bükkösök, a törmelékletjtőerdők, a melegkedvelő tölgyesek és a fajgazdag lejtősztyepprétek élővilágával is.

5.6.a. Malomkő Tanösvény

Település: Sárospatak, Hercegkút, Makkoshotyka

Hossz: Megyer-hegyi kis kör: 12 km; Hercegkúti nagy kör: 21 km

Időigény: 4,5 óra/6 óra

Szintemelkedés: 400 m

Jelzés: piros T

Állomások száma: 11

Nehézségi fok: közepes körtúra jellegű, tájékoztatótáblás, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet: Kiss Gábor - Barkó Orsolya (szerk.): Malomkő Tanösvény. Hercegkút, 2001 (Írták: Barkó Orsolya - Dr. Kiss Gábor - Havassy András - Stoll László - Demeter Éva)

Az első állomás a sárospataki Református Kollégium iskolakertjében, az utolsó a sárospataki vár parkjában (Várkert) található. A Sárospatakról induló és oda visszakötő tanösvény a Megyer-hegy és Király-hegy, továbbá Makkoshotyka és Hercegkút községek környékének (pogánykúti-szakasz) természeti és kultúrtörténeti értékeit mutatja be. A tanösvényen megtekinthetjük a Nagy-Bot-kő gejzirkúpot, a Megyer-hegyi malomkőbánya impozáns sziklafalait, a mészkerülő tölgyeseket, a felhagyott szőlők növényzetét, a Tokaj-Hegyalja történelmi borvidék emlékeit (pl. a gombos-hegyi és a köporosi pincesorokat), a Mandulás fajgazdag lejtősztyeppréjt és a sárospataki Várkert 7 hektáros helyi jelentőségű természetvédelmi területét.

5.6.b. A Szentesi család magánerdeinek Malomkő-Tengerszem Erdei Tanösvénye

Település: Sárospatak, Károlyfalva

Hossz: 1,1 km

Időigény: 1 óra

Jelzés: piros malomkő

Állomások száma: 9

Nehézségi fok: könnyű körtúra jellegű, tájékoztatótáblás, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet: nincs

A sárospataki Megyer-hegyen az 1400-as évektől folyó trachyt malomkő bányászatát bemutató kis körtúra végig vezet a mintegy 4000 m² területű bányagödör peremén. A kétoldalas ismertető táblák bemutatják a kövek fejtését, szállítását, értékesítését, a bányászat fogásait és problémáit. A tudományos igényű ismertető Stoll László munkái.

5.6.c. Megyer-hegyi Erdőismereti tanösvény

Település: Sárospatak, Károlyfalva

Hossz: 1,5 km

Időigény: 1 óra

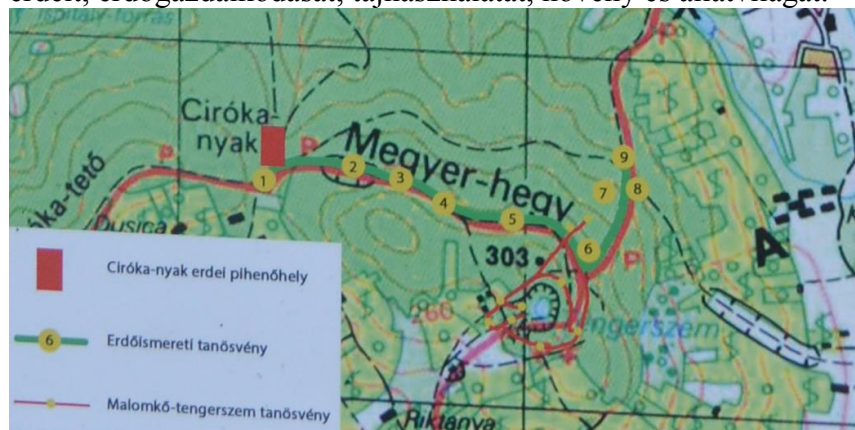
Jelzés: P sáv

Állomások száma: 9

Nehézségi fok: könnyű túra jellegű, tájékoztatótáblás, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet: nincs

A fenti tanösvényekhez szorosan kapcsolódó Erdőismereti tanösvény a Ciróka nyaki erdei pihenő és a Megyer-hegy keleti oldala között 9 állomáson keresztül mutatja be a környék erdeit, erdőgazdálkodását, tájhasználatát, növény és állatvilágát.

Forrás: helyi ismertető tábla

5.7. Regéci Tanösvény

Település: Mogyoróska, Regéc

Hossz: 4,2 km

Időigény: 1,5 óra

Szintemelkedés: m

Jelzés: kék sáv és piros L jelzés

Állomások száma: 3

Nehézségi fok: kis sétaúra jellegű, tájékoztatótáblás, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet: Járasi Lőrinc: A regéci vár és környéke. Eger, 1992 Szeremley

Szabolcs (szerk.): Zempléni Tájvédelmi Körzet. Miskolc, 1984

A Regéc és Mogyoróska között húzódó tanösvényt (turistaút) a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság létesítette. A Zempléni Tájvédelmi Körzet fokozottan védett területén vezet át és a Vár-hegy természeti és kultúrtörténeti értékeivel ismertet meg. A tájékoztatótáblák ismertetik a Tokaji-hegységet létrehozó tűzhányótevékenységet, a Vár-hegy erdőtársulásait (a hegyvidéki bükkösök, a mészkerülő tölgyesek, a gyertyános-tölgyesek növényvilágát) és az Aba nembéli Amadék hajdani sasfészkrét, a regéci várat. Itt nevelte Zrínyi Ilona fiát, II. Rákóczi Ferencet.

5.8. Alsó-Hegyközi tanösvény hálózat: (Mikóháza tanösvényei)

Felhívjuk Olvasóink figyelmét, hogy a 2017-ben, a Cartographia Kft. által kibocsájtott M=1:40 000 méretarányú „Zempléni-hegység” című turista kalauz téves nyomvonalvezetéssel ábrázolja a tanösvény hálózatot. A feltüntetett tanösvények egy része nem úgy (Feketegőlya) került kijelölésre, ahogy az a térképen szerepel! Más tanösvények pedig nem kerültek fel a térképszelvényekre (Róka, Őz). A 2018-as és későbbi kiadások már helyesen hozzák a nyomvonalakat.

5.8.1. Haris Tanösvény

A Haris és az újonnan épült gáton haladó Kis Haris tanösvény a Bózsza parti élőhelyeket az erdő mélyén megbúvó forrást, vagy a nyílt legelőket érintve meglepően változatos, egyben kényelmes túrát jelent.

5.8.2. Parlagi sas Tanösvény

A Parlagi sas tanösvény teljes keresztmetszetét nyújtja a zempléni tájnak. Mesés völgyeken, csodálatos panorámás fennsíkon, vagy éppen hangulatos erdőkben halad. A Haris és a Parlagi sas tanösvény teljes bejárásának része a hegyközi kerékpárút is, de ami a legfontosabb, mezítláb, vagy gumicsizmában át lehet kelni a Bózsván. A tanösvények bejárását erdei bútorok, szalonnasütő helyek, esőbeálló, madárlesek, a Zemplén élővilágát bemutató információs táblák és útjelző táblák teszik emlékezetessé.

5.8.3. Bor és Pálinka Tanösvény

A Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló együttműködési Program keretében újabb érdekességgel ismerkedhetünk meg. A Pálinka tanösvény az egykori gyümölcsös és a jelenleg is művelés alatt álló szőlőbirtokok és pincesorok érintésével már erősebb lábakat igényel. Változatos, szép panorámát is nyújtó kirándulás, mely egy rövid szakaszon a Parlagi sas tanösvénnyel egy nyomvonalon tér vissza a faluba. A 2012- ben létesített Pálinkaházban európai pálinkatörténelemmel, a készítés, a kóstolás szabályaival, eszközeivel ismerkedhetünk meg. Tel: 06-30/366-08-48 e-mail:mikohaza@mikohaza.hu

5.8.4. Feketególya tanösvény

Település: Mikóháza

Hossz: 5,2 km

Időigény: 1,5 óra

Szintemelkedés: 400 m

Jelzés: gólyafej

Nehézségi fok: meredek jellegű, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet helyett:

Mikóházát a Petőfi utcán keresztül elhagyva jobb oldalon patak menti vizes réteket láthatunk, ahol megpillanthatjuk a vadászó fekete gólyát, melyről a tanösvény a nevét kapta. A sorompó után jobbra, követve a fekete gólya jelzést visz tovább az utunk, melyen egy erdővel körülvárt szántóföldre érünk. Kis éger ligeten keresztül haladva a Lucskai-forráshoz jutunk ki, ahol a Róka tanösvény vége található. Innen egy nehezebb szakaszon folytatjuk utunkat – a fekete gólya jelzést követve –, mely a Csemetekerti-völgy oldalán lévő régi szekérúton visz tovább. A völgy felőli oldalon bükk elegyes erdei fenyves található, ahol szózó mellett elhaladva a Fekete-hegyi erdészeti feltáró úton keresztül felérünk a Szénégető-gerincére. Tovább haladva a gerincen, követve a fekete gólya jelzést, elérjük a Sűrűbükk-oldalt, ahol hátra tekintve szép panoráma nyílik a Hegyköz északi részére. Innen keskeny gyalogút vezet szintben a Fekete-rétre. A Fekete-réten Erdei tanterem és tűzrakóhely várja a fáradt turistákat.

5.8.5. Vaddisznó tanösvény

Település: Mikóháza

Hossz: 6,2 km

Időigény: 2 óra

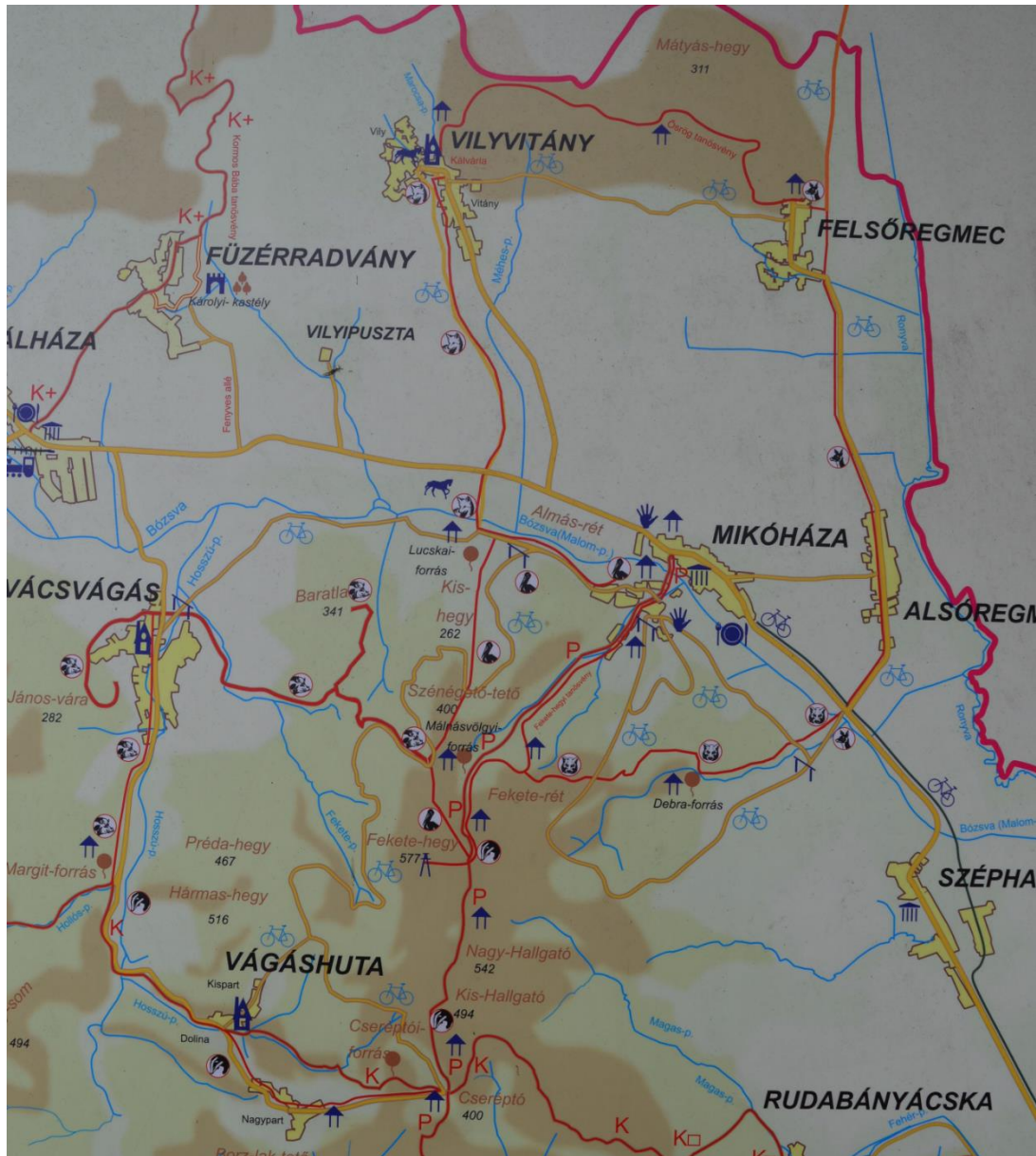
Szintemelkedés: 300 m

Jelzés: vaddisznófej

Nehézségi fok: meredek jellegű, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet helyett:

A Vaddisznó tanösvény a Borz tanösvény folytatásaként a Margit-forrástól vezet az Osztra-hegy alá a Fekete gólya tanösvényhez. A forrástól a közút mentén északi irányban haladva mezőgazdasági területekkel és nedves, patakmenti rétekkel, erdőfoltokkal tarkított völgyben haladunk. Ez a Hosszú patak völgye, amely a haris kedvelt élőhelye – jellegzetes hangját nyári időben néha napközben is hallhatjuk – de a fekete gólya és békászó sas táplálkozó területe is. Kovácsvágásra beérve több, fából faragott történelmi tárgyú szobrot, emlékoszlopot láthatunk. A falun végig haladva balra letérünk a János-várához. Egy középkori földvár maradványai ismerhetők fel a fekete fenyvessel beültetett kis hegykúp tetején. Innen leereszkedve a faluba folytathatjuk utunkat a református temetőt megkerülve. A Topolyás árok mentén, a vaddisznók tanyái közelében, most már fölfelé a Baratla-hegy gerincére jutunk. Innen újabb kis kitérő a Baradla sziklához, ahonnan szép kilátás nyílik Kovácsvágásra. Az Osztra-hegy alá, a Mikóházáról jövő erdészeti feltáró útra érve a Fekete gólya tanösvényre térhetünk és megmászhatjuk a Fekete-hegyet a kilátóig, vagy Vilyvitány irányába ereszkedhetünk le a hegyről a Róka tanösvényig.

Forrás: helyi ismertető tábla

5.8.6. Óz tanösvény

Település: Felső-Alsó-regmec

Hossz: 5,5 km

Időigény: 1,5 óra

Szintemelkedés: 80 m

Jelzés: őzfej

Nehézségi fok: kerékpárral is jól járható Eurovelo út

Kirándulásvezető-füzet helyett:

Ez a tanösvény köti össze keleti oldalról az Ősrög tanösvényt az Alsó-Hegyközi tanösvény hálózattal. Döntően kis forgalmú közúton halad, ezért kerékpárral is jól járható. Az Óz tanösvény Felsőregmecről indul (más néven Mátyásháza), melynek fő nevezetessége a román stílusú, árpád-kori temploma. Közúton haladunk Alsóregmec irányába (dél felé), miközben szürkemarhákat láthatunk az út két oldalán. Balra tekintve az országhatárt jelentő Ronyva-patak füzesei láthatók, azokon túl pedig a Zempléni szigethegység hegyei tűnnek fel. Alsóregmec egykor a Kazinczy család birtoka volt, itt töltötte gyermekkorát a nyelvújító. Kastélyuk emlékét tábla őrzi. A görög katolikus templom mellett Kazinczy-emlékliget található. A tanösvény a Fedor-tanyánál éri el a Vadmacska tanösvényt.

5.8.7. Vadmacska tanösvény

Település: Mikóháza

Hossz: 4 km

Időigény: 1 óra

Szintemelkedés: 300 m

Jelzés: vadmacskafej

Nehézségi fok: meredek jellegű bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet helyett:

A Vadmacska tanösvény Alsóregmec Fedor-tanyai buszmegállótól indul. Az Alsóréten keresztül, követve a vadmacska jelzést, egy erdészeti feltáró úton érünk be az erdőbe, a rét fölött megpillanthatjuk a vadászó parlagi sast, melynek védett állományából (Magyarországon 70 pár) 1 pár a környező erdőben fészkel. Az úton felfelé két oldalt akácosokat találunk feketefenyő, gyertyán, illetve tölgy eleggyel. Az úton elérünk egy elágazásig ahol jobbra fordulunk, itt egy galagonyával benőtt réten, szűk gyalogösvény vezet le a festői Debra-völgybe. Itt található a Debrai-pihenőhely és forrás. Az itt található kis réten labdajátékok játszhatók, a vadregényes helyen megbúvó halastóban horgászásra is nyílik alkalom. (A horgászat engedélyhez kötött, napi jegy Pálházán a Sport-Büfében váltható.) Innen egy rövid, de meredek kaptató után balra fordulunk, majd a gerincélén végig haladva, egy erdeifenyves mentén érünk ki egy tisztásra. A fenyves végénél levő tisztásnál a bal oldali utat válasszuk, mely egy meredek hegyoldalba vágott erdészeti közelítő nyomon visz el a Mélyúti kapunál található vadetetőig. Az útelágazásnál jobbra fordulva utunk a Tölgyes-bérci pihenőhöz jut ki, amely a Fekete-hegyi tanösvény egyik állomása. Innen két irányba is mehetünk, az egyik a Fekete-hegyi kilátóhoz, másik Mikóházára visz.

5.8.8. Róka tanösvény

Település: Vilyvitány

Hossz: 4 km

Időigény: 1 óra

Szintemelkedés: 80 m

Jelzés: rókafej

Nehézségi fok: sík jellegű tanösvény

Kirándulásvezető-füzet helyett:

Ez a tanösvény köti össze nyugati oldalról az Ősrög tanösvényt az Alsó-Hegyközi tanösvény hálózattal. A Róka tanösvény a Vilyvitányi Kálváriától indul és a Szabadság utcán át hagyja el a falut. A szántóföldön rókát és egerészölyvet láthatunk. Utunk során a vizes élőhelyeket tanulmányozhatjuk, hiszen a Marócsa- később a Méhes-patak völgyében haladunk. A vizes élőhelyekről szóló Ramsaari egyezmény hatálya alatt álló patakparton bábsági sást, kornis tárnicsot, mocsári nősziromot, réti kakukkszegfűt, őszi vérfűvet láthatunk évszaktól függően. Békászó sast és fekete gólyát is megpillanthatunk, amint hullókra, kételtűekre vadásznak. A Malom alatti réten a Ketel Magyarjai Lovas Egyesületnél hucul lovakon lovagolhatunk, íjászkodhatunk. A Bózsva-patakon átkelve égerekkel szegélyezett úton haladunk egy nagy vadcserezsnye fáig. Ott délre fordulva csakhamar elérjük a Lucskai forrást. A pihenőnél ér véget jelzésünk és folytatódik a Fekete gólya tanösvény.

5.8.9. Borz tanösvény

Település: Mikóháza

Hossz: 6,7 km

Időigény: 2 óra

Szintemelkedés: 300 m

Jelzés: borzfej

Nehézségi fok: meredek jellegű, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet helyett:

A Borz tanösvény a Margit-forrást köti össze a Fekete-réttel Vágáshután keresztül. A Margit-forrástól indulva a Hosszú-patak völgyében haladhatunk, – egy darabon az országos kék túra nyomvonalán – eleinte a közúton. Helyenként kisebb-nagyobb rét bukkan elő az út mentén, ahol szívesen legelésznek az őzek. Az utat gyakran keresztezi a borz hajnalban, alkonyatkor vagy éjszaka élelemszerző útja során. Vágáshutára beérve egy tipikus hegyvidéki szlovák falu képe tárul elénk, amely három jól elkülöníthető településrészből áll: Dolina, Kispart és a Nagypart. Utunk a Dolinán keresztül a Nagyparra visz az erdő között, ahol már megjelenik a hűvösebb klímát kedvelő bükkfa is. Az útrézsűben itt-ott korpafüvek tenyésznek és a virágzó stádiumában könnyen felismerhető tündérfűt egyedei, kisebb csoportjai jelzik, hogy ez már igazi hegyvidéki termőhely. Felérve a Nagyparra egyre többet láthatunk abból a panorámából, ami a falut igazán vonzóvá teszi a látogatók szemében. A lakott terület szélében az erdei pihenőhelyet és kis játszótérrel elhagyva egy lapos gerincen az erdei úton megyünk tovább fiatal és idősebb gyertyános-tölgyesek hazájában. Elhagyva az Alsó-Cseréptői elpusztult erdészház maradványait, balra kanyarodva a piros jelzésre térve erdei vágások és idős erdők között elérjük a Hallgató-hegy nyergét az ún. Lóhalált, amelyen rövid szakaszon, de erősen kapaszkodnunk kell fölfelé. Innen már lankásan lejtő út vezet a Fekete-rétiig, ahol az erdei pihenőhelyen erőt gyűjthetünk a látványos Fekete-hegyi kilátó megmászásához. Innen több tanösvényen is elérhetjük Mikóházát.

5.8.10. Fekete-hegyi tanösvény

Település: Mikóháza

Hossz: 3,5 km

Időigény: 1 óra

Szintemelkedés: 410 m

Jelzés: piros sáv, piros háromszög

Állomások száma: 6

Nehézségi fok: meredek jellegű, tájékoztatótáblás, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet helyett:

Már Mikóházán a főútról meglátjuk a Fekete-hegyi tanösvényt jelző táblát, melyet autóval követve elérjük a falu pincesorát. Innen percek alatt elérhető a Fekete-hegyi tanösvény tájékoztató táblája. Minden állomásnál igényesen kialakított pihenő, tűzrakóhely és ismertetőtáblák fogadnak, melyek az egyes állomások közötti távolságokat és a szintemelkedést is feltüntetik. Megismerhetjük a környék állat-és növényvilágát is, a fákon kihelyezett költőodúk pedig nemcsak a madarak, hanem a denevérfajok védelmét is segítik. Az út első 2/3-a közepesen emelkedik, szurdokon, vízmosásokon vezet egyre magasabbra, de a 4. állomástól meredek és megerőltető szakaszra számítsunk, ezért kisgyerekekkel, babakocsival nem ajánlott nekivágni! A Fekete-hegy csúcsán kilátó áll, ahonnan lenyűgöző panoráma nyílik a Hegyközre és a medencét körülölelő hegyekre. A tengerszint felett 581 méter magasan lévő csúcson az államalapítás millenniumának évében avatták fel a fa kilátót.

5.9. Magas hegyi tanösvény

Település: Sátoraljaújhegy

Hossz: 10 km több ágon haladó tanösvény

Időigény: 4 óra

Szintemelkedés: 480 m

Jelzés: piros sáv, kék négyzet, kék háromszög, kék kereszt,

Állomások száma: 15

Nehézségi fok: meredek jellegű, tájékoztatótáblás, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet: nincs

A Zempléni Kalandpark nem csak az extrém élményeket kedvelők, hanem a természetszeretők és túrázók számára is nyújt kikapcsolódást a 15 állomást magába foglaló tanösvény rendszer segítségével. A Zemplén csodálatos növény és állatvilágát, földtörténeti és geológiai érdekességeit, történelmi, irodalomtörténeti értékeit bemutató utak akár komplex tanórák megtartását is segíthetik. A természeti tanösvényeknek tervezett rövid gyalogutak, olyan természetes területeken vezetnek keresztül, ahol a látogató érdekes természeti vagy történelmi jellegzetességeket láthat és érthet meg. A vezető nélküli ösvényen a látogatót jelzőtáblák segítik, amelyek megmutatják a környezeti érdekességeket és együtt tartalmazzák a táj összes jellemző vonását.

Állomások:

1. Széphalom Kazinczy-kert
2. Ülőfelvonó alsó állomása (Torzsás)
3. Sínház – ülőfelvonó középső állomása
4. Fejedelem-forrás
5. Vörös nyereg
6. Bükkös – tölgyes
7. Körtefa nyereg
8. Nagy-Nyugodó nyereg
9. Gejzírkö
10. Védett sziklafal
11. Magyar Kálvária
12. Szent István Kápolna
13. Boglyoska tető
14. Ungvári Pincék
15. Várhegy - Vár

5.10. Bodrogzugi Vízitúra Tanösvény

Település: Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Olaszliszka, Szegi, Szegilong, Tokaj, Zalkod

Hossz: 8 km több ágon haladó tanösvény

Időigény: 1 nap

Jelzés: A vízitúrázásra kijelölt útvonal (Zsaró, Zsaró-ér, Dió-ér, Bodrogzugi (I.) főcsatorna, Holt-Bodrog, Bodrog) élő folyón, holtágakon, csatornákon vezet.

Állomások száma: 18

Nehézségi fok: A Bodrog vízjárási viszonyaitól függő körtúra, tájékoztatótáblás tanösvény

Kirándulásvezető-füzet: www.anp.hu/bodrogzugtanosveny.pdf

A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság hozta létre, 2007-től az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság kezeli. A vízitúra útvonal a Zsaró-zsilipnél kezdődik (4. állomás), amely a Bodrog ún. Lebuk-kanyarjától keletre 2 km-re, az Unió víziteleptől 1 km-re északra található. A vízitúrázásra kijelölt útvonal mentén táblák ismertetik a Bodrogzug gazdag élővilágát, védelmének okait, a táj történetét, évszázados tájhasználatát, a fok- és ártéri gazdálkodást, a holtágakat, morotvákat. Megismerteti élővilágának részleteit, kételtűek, hüllők, madarak, emlősök világát, vízgazdálkodási műszaki megoldásait, kultúrtörténeti értékeit. Természeti értékei, háborítatlansága mellett, részben ezért került fel 1989-ben, fokozott jelentőségű vízimadár élőhelyként a nemzetközi Ramsari területek listájára. A Bodrogzug az ország egyik legszebb vízitúrázó területe. A tavaszi áradások jelentik a szezon kezdetét április végén, május elején. A

Tokaj-Bodrozug Tájvédelmi Körzet védett természeti területére történő belépéshez az Észak-Magyarországi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség, vagy az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság előzetes engedélye szükséges. Egész évben tilos a táborozás, a közösségi és tömegsportesemények, sportversenyek rendezése, technikai jellegű sporttevékenység folytatása a teljes védett természeti területen. **A vízitúrázás a térképen megjelölt útvonalon engedélyezett:** Zsaró, Zsaró-ér, Dió-ér, Bodrozugi (I.) főcsatorna. A Bodrozug egyéb területein a vízitúrázás tilos! A védett természeti területen áthaladó szakaszon (Zsaró-zsilipától a Zsaró-éren) a vízitúrázók létszáma nem haladhatja meg a napi 30 főt. Amennyiben a vízitúrázó csoportot regisztrált túravezető vezet, a területen áthaladó vízitúrázók létszáma az eddigieken felül legfeljebb további 5, maximum 30 fős csoport lehet naponta.

További információ:

ANP Zempléni Tájéegység Iroda - Bodrogkeresztúr

3916 Bodrogkeresztúr, Kossuth út 30.

Tel.: +36 47/570-061 Mobil: +36 30/422 0605;

E-mail: bodrozug@gmail.com

www.anp.hu/hu/bodrozug

5.11. Kék Hullám tanösvény

Település: Abaújkér - Boldogkőváralja – Vizsoly

Hossz: 25 km (a leágazásokkal együtt 30 km)

Időigény: 7 óra/8 óra

Szintemelkedés: 360 m

Jelzés: kék hullám jel

Állomások száma: 21

Nehézségi fok: Hosszútávú, túra jellegű tanösvény

Kirándulásvezető-füzet:

A tanösvény útvonalát a B.-A.-Z. Megyei Természetjáró Szövetség hozta létre és az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium anyagi támogatásával az "Élhetőbb faluért" program keretében. Bemutatja a Hernád-völgy kultúrtörténetét, geológiai, természeti viszonyait, élővilágát. Teljesíthető gyalogosan (ajánlott két napra osztani), vagy kerékpáron (egy napos program). A tanösvény bejárását célszerű Vizsolytól a Novajidrány felé vezető műút autóbusz megállójától kezdeni. A túra végén Encs vasútállomásról Miskolcra lehet eljutni.

Állomások a tanösvényen:

1. állomás: Vizsoly
2. állomás: Árpád kori templom
3. állomás: A vizsolyi biblia
4. állomás: Nyomda (emléktábla)
5. állomás: A vizsolyi kőfejtő
6. állomás: Felsőcéce látnivalói
7. állomás: A Hernád rövid bemutatása és a Hernád-part növényzete
8. állomás: Szentiváni földvár
9. állomás: Bodókö (Boldogkő) vára
10. állomás: Péchy-Zichy kastély
11. állomás: Barokk római katolikus templom
12. állomás: Péchy-Zichy kriptá
13. állomás: A Kötenger
14. állomás: Panoráma
15. állomás: Bárczay kúria
16. állomás: Halmos kastély

- 17. állomás: Történelmi emlékművek
- 18. állomás: Református templom
- 19. állomás: Abaújkér Sós-tói Természetvédelmi Terület
- 20. állomás: Gibárti vízierőmű
- 21. állomás: Az erőműhöz kapcsolódó műtárgyak

5.12. Magaspart tanösvény

Település: Gibárt – Pere - Halmaj
Hossz: leágazásokkal együtt 26 km

Időigény: 7 óra

Szintemelkedés: 380 m

Jelzés: kék „Z” jel

Állomások száma: 14

Nehézségi fok: Hosszútávú, túra jellegű, tájékoztatótáblás, bemutató tanösvény

Kirándulásvezető-füzet:

A tanösvény a Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Kutató Intézet Kht. pályázata támogatásával készült. Célja az útvonalán található építészeti-, régészeti, természeti- és tájvédelmi értékek bemutatása a „Hernád ami összeköt” projekt keretében, az "Élhető falu", valamint a "Hernád térségfejlesztési mintaprojekt" célkitűzésének megfelelően. A tanösvényt az encsi Kistérségi Településszövetség, valamint az érintett települések Önkormányzati támogatásával készítette a B.-A.-Z. Megyei Természetjáró Szövetség. Teljesíthető gyalogosan (ajánlott két napra osztani); kerékpáron (egy napos program). A tanösvény bejárását célszerű a gibárti vízierőműtől kezdeni, majd a Hernád-hídon átkelve az első állomáshoz (Gata földvár) menni. A túra végén Halmaj vasútállomásról Miskolcra juthatunk.

Állomások a tanösvényen:

- 1. állomás: Gata földvár
- 2. állomás: Kilátó és pihenőhely
- 3. állomás: Református templom
- 4. állomás: Református templom és a Bárczay-kastély
- 5. állomás: Földtani és geomorfológiai értékek (suvaság)
- 6. állomás: Kunhalom
- 7. állomás: Felsődobsza várdomb
- 8. állomás: Református templom és a Bárczay Gábor általános iskola
- 9. állomás: Felsődobsza vízierőmű és régi malomépület
- 10. állomás: Hernádkércs, "Magyar Szentföld"
- 11. állomás: Turisztikai centrum és a református templom
- 12. állomás: Tájház
- 13. állomás: Római katolikus templom és Szent István szobor
- 14. állomás: Millenniumi emlékmű

5.13. Hétszőlő tanösvény Tokaj

Település: Tokaj

Hossz: 3,5 km

Időigény: 2 óra

Szintemelkedés: 200 m

Jelzés: A szőlőbirtokon három tanösvény került kialakításra: a piros ■, a sárga ■, és a zöld ■.

Állomások száma: 8

Nehézségi fok: túra jellegű meredek tanösvény

Kirándulásvezető-füzet: <http://www.tokaj-turizmus.hu/rakoczi-cellar-p-112.html>

A Tokaj Hétszőlő Szőlőbirtok tanösvénye, kivételes fekvése, a birtok jó megközelíthetősége, a birtokon kialakított jelzett útvonalak, valamint a kivételes gondosságú szőlőművelés, rendkívüli lehetőséget biztosít arra, hogy felfedezzük a szőlőművelés gondossága alapján 2012-ben nyerte el Magyarország egyik legszebb szőlőültetvényének címét. A történelmi Tokaj-Hétszőlő birtokra látogatók a szőlőterület bejárásával megismerkedhessenek a legfontosabb tokaji szőlőfajtákkal, az időszerű szőlőtermesztési munkákkal, valamint a túra végén a tokaji Rákóczi Pincében a szőlőbirtokon készült borokkal.

A Hétszőlő dűlő 1502-ben kapta nevét, amikor a Garai család kiválasztotta a környék hét legjobb dűlőjét, innen ered a birtok elnevezése is. Később neves személyek: a Bibliát magyarra fordító Károli Gáspár, Bethlen Gábor erdélyi fejedelem, majd a Rákóczi család sarjai, végül a Habsburg királyi ház tulajdonába kerül és az 1711-től császári szőlőbirtokként számon tartott Hétszőlő közel két évszázadon keresztül az osztrák-magyar korona kezén maradt. A Tokaj-Hétszőlő Szőlőbirtok központja az 1700-as évek elején épült Rákóczi-Dessewffy kastély. A Birtok rendkívüli tulajdonságai az 55 hektárnyi területének elhelyezkedésével magyarázható. A vulkanikus alapkőzetet vastag löszréteg borítja és a domboldal déli kitettsége optimális napfényt biztosít a szőlőnek. A Tisza és a Bodrog összefolyása felett, a folyók kódében elterülő dűlők ideális mikroklímát élveznek az oly kíváncsú nemes penészt kiváltó gomba, a Botrytis cinerea kifejlődéséhez. 1991-ben teljes egészében újratervezték a szőlőültetvényt. A tőkét a birtok teljes területén kézzel szüretelik. A környék kádárműhelyeiből kikerülő hordók a Zemplén erdőiből származó legjobb tölgyfaanyagból készülnek. A Szőlőbirtokon következetesen hagyományos szőlőtermesztést folytatnak. Alacsony művelés (Royat kordon, bakművelés) rövid csapos metszéssel, teljes talajművelés, négyévenkénti istállótrágyázás, zöld munkák (rügyválogatás, hónaljajtások eltávolítása, levelezés), fűrtválogatás. Az itt termelt borokban mind a négy hagyományos tokaji fajta (Furmint, Hárslevelű, Muskotály, Kövérszőlő) megtalálható. A Hétszőlő szőlőbirtok 55 hektárnyi területéből a pirossal ■ jelzett útvonalon 35 hektárnyi területet járhatunk be 3,5 Km hosszan. Minden információs tábla mellett található pihenő padok és asztalok.

Állomások a tanösvényen:

- Hétszőlő tanösvény
- Hárslevelű
- Filoxéra
- Furmint
- Kövérszőlő
- Pinot noir
- Sárga muskotály
- Hétszőlő birtok története

Cím: 3910 Tokaj, Hegyalja u. É 48° 6' 49", K 21° 24' 27" Tel: 64/735-20-09

Email: hetszolo@t-online.hu www.tokaj-hetszolo.hu

5.14. Erdőbényei tanösvény

Település: Erdőbénye Lócse-dűlő

Hossz: 1,5 km

Időigény: 2 óra

Szintemelkedés: 100 m

Állomások száma: 10

Nehézségi fok: meredek tanösvény

Kirándulásvezető-füzet: nincs

A 2018. májusában átadott tanösvény 1,5 kilométer hosszú, és másfél-két óra alatt járható be - néhol huszonkét fokos is lehet a lejtése, ezért aki nekivág, annak érdemes túracipőt húzni. Lehetőség szerint vigyen magával távcsövet, hiszen kis szerencsével gímszarvast, rókat, fácánt vagy parlagi sast is láthat. A Zempléni-hegység délkeleti lábánál elnyúló borvidék remek példája az ember és a természet évszázadok óta tartó békés együttélésének. A területen a középkor óta jelentős a szőlőtermesztés, és olyan kiváló termőterület, hogy már a XVI. században harcoltak érte. Az erdőbényei Lőcse-dűlő 2002-ben került a Béres család birtokába, s itt alakították ki a Béres Szőlőbirtokot, amelyet 2015-ben Magyarország Legszebb Szőlőbirtokának választottak.

A tanösvény állomásai:

- A Lőcse-dűlő története
- Szőlőfajták és a szőlő művelése
- Egy kis közzettan és a liktorverem
- A titokzatos kétágú lyukpince
- Hogyan gyógyítja be sebeit a természet?
- Életmentő mezsgyék
- Vadak nyomában
- Madárlesen
- Kilátópont: az Erdőbényei-medence
- Vízmosta árkok

Cím: 3932 Erdőbénye, Lőcse dűlő

Tel: 47/536-000; info@beresbor.hu www.beresbor.hu

5.15. Borostyán tanösvény

Település: Tokaj

Hossz: 6 km

Időigény: 2 óra

Szintemelkedés: 400 m

Jelzés: A Nagy-Kopaszra felvezető zöld és piros jelzésű túraútvonalakat köti össze

Állomások száma: 9

Nehézségi fok: kis túra jellegű tanösvény tájékoztató táblákkal

Kirándulásvezető-füzet:

A tanösvényt a budapesti Tetra Alapítvány pályázati támogatásával a Tokaji Természetvédelmi Egyesület hozta létre 2004-ben. Nevét a hegyet gazdagon befutó borostyánról (*Hedera helix*) kapta. Tokaj-Hegyalját és a Zemplént nemcsak a bor, hanem páratlan természeti értékeiért is érdemes felkeresni. A helyi mesék szerint a Tiszában, a Bodrogban, a Nagykopasz-hegyen és a Várhegyen tündérek élnek, akik segítik az itt élőket, s megbüntetik azokat, akik nem tisztelik és óvják kellőképpen a környezetüket. Egy olyan világot mutatnak be ezek a mesék, ahol az emberek nem uralják a természetet, hanem alárendelik magukat a természet sajátos törvényeinek, cserében a természet megajándékozta őket minden elképzelhető jóval. A Nagykopasz-hegy Tokaj felől két úton is megközelíthető. A Borostyán tanösvény a vasútállomással szemközti táblával kezdődik, mely a hegy geológiai adottságairól, növény- és állatvilágáról tájékoztat. (Sallangvirág, a hazánk területén ma már csak itt előforduló gyapjas Őszirózsa, baglyok, hüllők kerülnek bemutatásra.) Az utat a Szerelmi-pincesor mentén ajánljuk folytatni, ahol érdemes rövid kitérőt tenni valamelyik útba eső pincébe, s megízlelni a hegy levét. A pincesor után jobbra fordulva a Lencsés-völgyi bánya irányában folytatódik az út, majd a bányaudvar mellett, jobb oldalon a zöld jelzést kell követni. A belvárosból a temetőt megkerülve, a piros jelzést követve visz fel az út a Szeles-tetőre, itt találkozik a két útvonal.

5.16. Tátorján Tanösvény

Település: Alsódobsza, Szentistvánbaksa, Megyaszó

Hossz: 17 km

Időigény: 5 óra

Szintemelkedés: 100 m

Jelzés: fehér négyzetben a bal alsó sarokból a jobb felső sarokba húzott kék csík

Állomások száma:

Nehézségi fok: Nyolcas alakú nagy túra jellegű tanösvény tájékoztató táblákkal

Csak gyalogosan járható!

Kirándulásvezető-füzet:

A tanösvény nyolcas alakú, ezért több kiindulási pont is lehetséges, azonban az üzemeltető által (Alsódobszai Hernádmenti Természetvédelmi Kulturális és Sport Egyesület) ajánlott kiindulási pont az Alsódobszai vegyesbolt előtti park. Megismerkedve a település építészeti nevezetességeivel - református templom, népi építészetünk örökségeivel a helyi pincesorra jutunk ki, ahonnan gyönyörű látvány tárul a szemünk elé, magába foglalva a Bükk, és a Zempléni hegységet, a Szádelő völgyet, a Hernád-völgyet, a Cserehátot, jó időben az alacsony és magas Tátrát. Végig a Hernád mentén haladva az akácerdők és puhafa ligetek árnyékában, sűrű nádassal körülölelt holtághoz érünk, ahol sokféle vízimadárfajt lehet megfigyelni, legeltetési időszakban pedig őshonos szürke marha gulyát csodálhatunk meg. Rövid gyaloglás után a Megyaszói Tátorjános Természetvédelmi területre érkezünk, ahol szépen kialakított pihenőhely várja a kirándulókat. A Tátorján hazánk poszt glaciális meleg kori, reliktum növénye, a Kárpát-medence mogyorókorai löszpusztáinak hírmondója. A számon tartott hazai állomány 2600-3000 egyed. A faj hazánkban fokozottan védett, természetvédelmi értéke 100.000 Ft. Rövid ártéri erdőjárás után a kigyóyszerű árvédelmi töltést követve Szentistvánbaksa rendezett utcájára lépünk. Egy hosszú emelkedőn felkaptatva a község keleti határában, egy domboldalba bemélyedve található a Bikarét. Nevét az itt legeltetett marhák után kapta, akik patájukkal teraszosra taposták a rét oldalát. Márciustól-áprilisig nyílik a védett tavaszi hérics, mely társaival együtt pillangók tömegeit csalogatja magához. A Baksa halmon nevű Avar kori földvár a megye egyik legjelentősebb régészeti lelőhelye, bronzkori emberi település képe bontakozik ki. A község fölött emelkedő dombok mélyén cölöpökre épített sírkamrák a Kr.e. 2-3. sz. emlékei. A megyeszói pincefalu 116 borházat számláló hangulatos pincesora az úgynevezett Kis-Megyaszó, a településsel szomszédos összefüggő akácerdőben található. A pincékben található igazán régi borászati eszközök tanúsítják az itt élők hozzáértését, szeretetét a borkultúra iránt.

Utunk befejező szakasza a kanyargó Hernád folyót övező erdőből, várfalként törnek elő az évmilliók alatt képződő súvadások. A szakadópart alapkőzete jelentős részben pleisztocén lösz, amely a Szerencsi-szigethegység itt viszonylag mélyen levő vulkáni kőzeteire települt agyagrétegekre rakódott. A Hernád bal partján a mélyebb rétegekben elhelyezkedő agyag-homok határ a folyó felé lejt. Ezen a csúszólapon a helyenként 100 m vastagságot elérő szakadópart átlagosan 0.5-1 dm/év sebességgel a folyó felé kúszik. A lassan kúszó agyagoshomokos-löszös rétegek a part közelében leomlanak, az omladék anyagát a folyóvíz fokozatosan elszállítja. Meredek lejtőn felfelé haladva rövidesen megérkezünk Alsódobszára, ahonnan gyakori a buszjárat Szerencsre, és Miskolcra.

A 322 hazai tanösvényről (2017.) részletes információkat a Web: tanosveny.info/kereso címen találhatunk.

6. ZARÁNDOK UTAK:

6.1. Szent Erzsébet Út

Település: Sárospatak - Kassa

Hossz: 96 km

Időigény: 5 nap

Szintemelkedés: 2510 m/-2610 m

Jelzés: fehér négyzetben piros virág szimbólum

Nehézségi fok: Hosszú túra jellegű út nehéz szakaszokkal

Kirándulásvezető-füzet: szolgáltatói füzet

Perényi János, hazánk strassbourgi nagykövete 1999-ben javasolta a Szent Erzsébet Út létrehozását. Sárospatakon 2006-ban alakult meg Nemzetközi Szent Erzsébet Baráti Kör, amelynek elsődleges célja Szent Erzsébet születésének 800. évfordulóján közös programok szervezése az egyes országokban. 2007-ben Németországban, Wartburg és Marburg között már megnyílt a Szent Erzsébet Út egy szakasza. A hazai Szent Erzsébet Út Alapítvány 2007-ben, Árpád-házi Szent Erzsébet születésének 800. évfordulóján jött létre Sárospatakon. Az alapítvány célja létrehozni és fenntartani egy olyan, valóságában is végigjárható zarándokutat, amely megerősíti a szellemi és lelki összetartozást. 2008-ban Európai Unió pályázat segítségével indult a projekt, mely Sárospatakot, mint szülőhelyet összeköti Közép-Európa legjelentősebb Szent Erzsébet kultuszhelyével, a kassai dómmal. A Szent Erzsébet Út, Sárospatakot Kassával

összekötő szakaszát 2011. június 13-án pünkösdhétfőn nyitották meg az egri és a kassai érsekek védnökségével.

Az útvonal: Sárospatak - Bodrogolaszi - Komlóská - Erdőhorváti - Regéc - Telkibánya - Hollóháza - Füzer - Alsómislye (Nižná Myšľa) - Koksó-Bakša (Kokšov-Bakša) - Kassa

A Szent Erzsébet Út Alapítvány szervezésében rendszeresen indulnak szervezett zarándoklatok 30 fős zarándokcsoportokban 5 éjszakai szállással, 4 napi meleg vacsorával.

Szakaszbeosztás:

Első nap: Sárospatak – Bodrogolaszi - Komlóská

Második nap: Komlóská – Erdőhorváti - Regéc

Harmadik nap: Regéc – Telkibánya

Negyedik nap: Telkibánya - Hollóháza – Füzer

Ötödik nap: Füzer – Kassa Hatodik

nap: A zarándoklat Kassán, délelőtti szentmisével zárul.

A zarándokok részére 7 oldalas, részletes szolgáltatói füzet áll rendelkezésre, mely egyben a pecsételő helyeket is tartalmazza.

A Szent Erzsébet Úttal kapcsolatban teljes körű információ kapható a Szent Erzsébet Házban.

A zarándoklatra az alábbi elérhetőségeken lehet jelentkezni: Szent Erzsébet Út Alapítvány, Szent Erzsébet Ház

Cím: 3950 Sárospatak, Szent Erzsébet út 13.

Tel/fax.: 47/314-107; 30/791-21-63

Email: info@scenterzsebetut.hu; spatak@enternet.hu www.scenterzsebetut.hu

6.2. Mária út

Település: Hernádkércs – Monok – Rátka – Mád – Tarcal - Tokaj

Hossz: 35 km

Időigény: 9 óra

Jelzés: fehér négyzetben lila „m” szimbólum

Nehézségi fok: Hosszú túra jellegű út

Kirándulásvezető-füzet: www.mariaut.hu

A Mária út zempléni szakasza: M01/33

Közép-Európa zarándokútja, a Mária út világnézeti, vallási, nemzetiségi hovatartozástól függetlenül várja túrázóit. Célja a keresztény értékek megőrzése. A Kárpát-medence Mária kegyhelyeit felölelő főágak a Mária Út Egyesület szervezésében, vagy egyénileg is bejárhatók. Minden évben szerveznek negyvennapos, a fővárostól egészen Csíksomlyóig tartó pünkösdi zarándoklatot is. A több mint 1400 km-nyi túraútból mintegy 35 km megy keresztül Tokaj-Hegyalja déli részén, összekötve Hernádkércs – Monok – Rátka – Mád – Tarcal - Tokaj szakrális és kulturális látnivalóit, s egyben kiváló gyalogos és kerékpáros túralehetőségeket kínálva a térségbe érkezőknek. A Hernád-völgye TDM szervezet munkatársai önkéntesek bevonásával festették fel a Mária-út jelzéseit 2012-13 között. A zarándokok számára önálló mobil applikációt is készítettek és új kerékpáros-gyalogos túratérképet is adtak ki.

6.3. Csodarabbik útja

A „Csodarabbik útja” az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (EMIH) által kezdeményezett, és az Európai Unió támogatásával létrejött zsidó zarándokútvonal. A 10 települést magába foglaló, 150 kilométeres zarándokút bejárja Tokaj-Hegyalja zsidó emlékhelyeit és épített örökségét, kiinduló és befejező pontja a 2016-ban felújított Mádi Rabbiház. A rabbiházban interaktív kiállítás, kóser konyha és 36 férőhelyes szállás is kialakításra került.

A zarándokút érinti az egykori csodarabbik sírjait, a zarándokok megismerhetik a csoda rabbik életét, a hozzájuk kapcsolódó legendákat, az érintett települések egykori zsidó lakosságának történelmét, hagyományait, a térségben betöltött szerepét. A zarándokút a mádi Zsidó Kulturális és Információs Központból, a volt rabbi képzőből indul és ott fejeződik be. Igény szerint idegenvezető közreműködése megrendelhető turisztikai szolgáltatáskén, előzetes megrendelés alapján. Információ: www.csodarabbikutja.hu

Útvonal: Mád – Tarcal – Tokaj – Bodrogheresztúr – Olaszliszka – Sárospatak – Sátoraljaújhely – Erdőbénye – Abaújszántó – Tállya – Mád Az útvonalnak külön jelzése nincs.

MÁD a zarándokút kiinduló pontja és Tokaj-Hegyalja egyik ékköve, ahol a Táncsics utcai volt rabbi házat és rabbi képzőt, a zsinagógát, a zsidó temetőt és egy faluséta keretében a főutcán található egykori zsidóházakat érdemes megtekinteni. A Táncsics utcán találjuk a 18. század végén épült copf stílusú zsinagógát, mely a világ zsinagógáinak egyik legszebbike, így joggal szerepel a „Világ legszebb 100 zsinagógája” című albumban is. A Magyar utca végén található Tokaj-Hegyalja legnagyobb zsidó temetője. A gondozott temetőben található a hitközség neves rabbijainak, Schwartz Ábrahámnak és Winkler Mordeháznak sírjai.

TARCALON az 1700-as évek közepétől éltek szőlő- és borkereskedelemmel foglalkozó, Lengyelországból érkezett zsidó családok. Barokk stílusú zsinagógájuk 1790 és 1810 között épült copf stílusban (Fő u. 86 sz.). Az épület architektúrája, párkányzata, külső vezetősű lépcsőfeljárata hasonlít a mádi zsinagógához. A zsinagóga épülete magántulajdonban van,

tulajdonosa – Tarcali Galéria néven – időszakos kiállítások helyszínéként működteti. A Keresztúri út 25. sz. alatt található a tarcali zsidó temető melyben található a község híres rabbijának, Spira Jakabnak a sírja.

A festői szépségű TOKAJ, a Tisza és a Bodrog folyók torkolatában található. A város egyik legszebb épülete a zsinagóga, ma kulturális és konferenciaközpontként (Serház u 55.) működik, helyt adva számos hangversenynek és konferenciának. Közelében a József Attila utca 9. számú épületben működik Tokaj-Hegyalja egyetlen működő zsidó imaháza. A régi zsidó temető a tokaji vár romjának falánál, a Bodrog-zugban található. Az 1700-as évek közepén a Bodrog árterében alapított temető csak komppal közelíthető meg. Az Újtemetőt az 1800-as évek végén, a mai Bodrogkeresztúri úton alakították ki.

BODROGKERESZTÚR, mint Bodrog parti falu a zsidó zarándokútvonal egyik kiemelt úti célja. A zsidó közösség messze földön híres csoda rabbija Reb Steiner Saje egykori lakhelyén kialakított Emlékház (Kossuth u. 65.) népszerű zarándokhely, csakúgy, mint a Dereszla-domb oldalában található, 18. századi zsidó temetőben található sírja is. A messze földön ismert csodarabbi tetteit legendák őrzik.

OLASZLISZKA híres csodarabbija Friedmann Cvi Herschele Sátoraljaújhelyen Teitelbaum Mózes házában nevelkedett, majd annak halálát követően emelte Olaszliszka a magyarországi chászidizmus középpontjává. Sírja az olaszliszkai zsidó temetőben ma is vonzza a zarándokokat, mely a Belsőköcsordi úton található. Halálának évfordulóján (Áb hó 14.) máig zarándokolnak sírjához. Az elpusztult zsinagógának Kőbányai János Magyar siratófal című írásában állít emléket, felidézve Jancsó Miklós filmjét, amely bemutatja, hogy 10 év elteltével egy fal maradt pusztán a zsinagógából. Olaszliszka a Kossuth utcai zsinagóga helyén egy interaktív emlékhely épült 2015-ben, emléket állítva Tokaj-Hegyalja zsidóságának.

SÁROSPATAK gazdasági életében is jelentős szerepet töltött be a zsidóság. Az első zsidó lakosok az 1700-as évek végén telepedtek le, az 1800-as évek végén már önálló iskolával, jesivával rendelkezett a hitközség. Egykori fürdőjének épületén ma holocaust emléktábla látható, a Rákóczi úton épült zsinagógát üzletté alakították. A zsidó temető Bodrogolaszi irányában, az Arany János utcában található.

SÁTORALJAÚJHELY Tokaj-Hegyalja legismertebb zsidó zarándokhelye. Zarándokok sokasága keresi fel a magyarországi haszidizmus megalapítójának, Móse Teitelbaum rabbi sírját, melyet egy modern (ohel "sátor") sírépítmény rejt. Teitelbaum rabbi 1808-ban telepedett le Újhelyben. Karizmatikus egyéniségét cáddikként, csoda rabbiként tisztelték, tanácsait az élet minden területén kikérték, sokan keresték fel a gyógyító, oltalmazó erővel bíró talizmánjaiért, az un. Kámeáért. Teitelbaum rabbi 33 éves tevékenysége alatt jesivát alapított, irodalmi munkásságot folytatott, prédikált, 1841-ben halt meg. Mára a zsinagógát lebontották, csak két zsidó temető és egy romos imaház maradt. A 37-es fő út mellett, a vasútállomással szemben találjuk a domboldalra felkúszó temetőt. Az új temető a Kazinczy utca 91. szám alatt található, ahol Löw Jeremiás és fia, Lázár rabbi sírjait láthatjuk.

ERDŐBÉNYE a hegyek ölelésében megbújó kis falu. A 18. század elején letelepedett zsidó lakosság főként szőlő- és malom tulajdonos voltak. Egykori zsinagógája elpusztult, a falu határában körbekerített zsidó temetője emlékeztet már csak az egykori zsidó lakosságra. Erdőbényén található Tokaj-Hegyalja egyetlen zsidó fürdője, mely ritkaságként átfolyó vizes rendszerű, igaz romos épülete felújításra vár. Az Erdőbényétől 3 km távolságra fekvő szomszédos településen, Tolcsván találjuk William Fox, eredeti nevén Fuchs Vilmos amerikai filmstúdió-alapító szülőházát. Az amerikai filmgyártás két meghatározó szereplője a Ricsén született Adolph Zukor (Zucker Adolf) és a Tolcsváról származó William Fox volt.

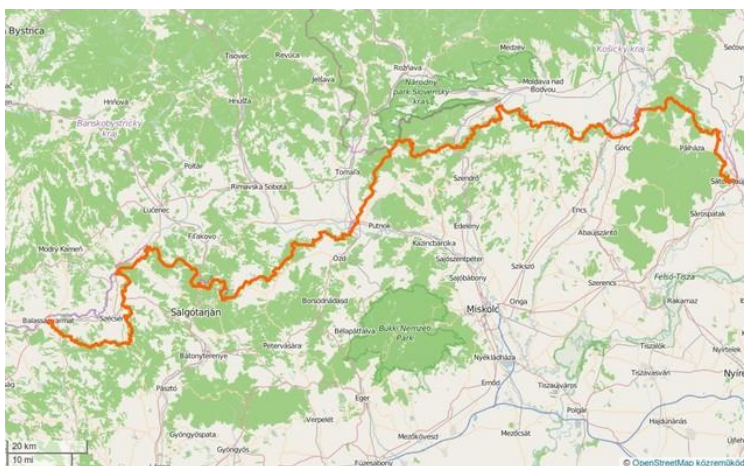
ABAÚJSZÁNTÓ kisváros, ahová 1765-ben betelepülő zsidók Ausztriából, Cseh- és Morvaországból érkeztek és herceg Bretzenheim Károly védelme alatt álltak. Abaújszántó egykor fontos kereskedelmi és piaci központ volt. A holokauszt túlélői 1945-ben megpróbálták újraéleszteni a zsidó közösséget, de ez nem sikerült. Nagyméretű, ma raktárként használt zsinagógája 1896-ban, a piac közvetlen közelében épült (Jászai tér 15. szám) A gondozott temető a Dobó u. 20. szám alatt található ahol a két neves rabbi, Lőw Eleázár és Lipschütz Arje Lőb sírja is megtalálható.

TÁLLYA egy 1991-es mérés szerint Európa mértani közepén helyezkedik el. Az első zsidó borkereskedők a 17. században települtek le a festői szépségű mezővárosba. A zsidó lakosság lélekszáma folyamatosan növekedett, volt idő, amikor a településen három zsinagóga működött. A holokausztot követően már nem tért vissza a zsidóság, a zsinagógákat átalakították vagy lebontották. A gondozott zsidó temető a falu határában, a Koldu-hegy oldalában található. Sátoroszerű sírban, óhelben nyugszanak Tállya híres rabbijai Rosenbaum Gerson és fia, Arje Leib.

7. TEMATIKUS TÚRAÚTVONALAK:

7.1. Északi zöld

Az Északi Zöld Vándorlás célja a hazai társadalom figyelmének felhívása a környezettudatos életforma és az egyéni felelősség fontosságára. Az Északi Zöld túraprogram gondolata Szlovákia és Magyarország az Európai Unióhoz való csatlakozását követő határliberalizációs tárgyalások nyomán érlelődött meg. Bánhidi Attila 2004 őszén dolgozta ki a két ország határán, a határsávban vezető gyalogos túraútvonalat. Mályi József és a Magyarországi Kárpát Egyesület lelkes tagjai vettek részt a munka tervezésében, bejárásában és kivitelezésben. A Balassagyarmat és Sátoraljaújhely közötti, elsődlegesen a magyar-szlovák határszakaszon kialakított túra hossza 390 km, mely 16 nap alatt bejárható.

Forrás: Internet (letöltés 2020.01.11.)

Hossz: 71 km (zempléni szakasz)

Emelkedés: 2611 m

Süllyedés: 2658 m

Idő: 19:10'

Jelzés: zöld sáv

Információ: Andrási Gábor Tel: (1) 363-6648, 30/556-0598

e-mail: zolduton@freemail.hu; 5hegyseg@gmail.com www.zoldvandorlas.tar.hu

A zempléni főbb szakaszok:

Hidasnémeti - Zsujta - Abaújszántó - Szurok-hegy - Hollóháza (25 km)

Hollóháza - Nagy-Milic - Tolvaj-hegy - Velkő hora - Vilyvitány (26 km)

Vilyvitány - Felsőregmec - Széphalom - Sátoraljaújhely, Magas-hegy (25 km)

A turistautak felújítása miatt 2016-ban az „Északi Zöld turistaút” jelzése Mikóházától Sátoraljaújhelyig megszűnt, de útvonala továbbra is járható! Szerepét a ZEMPLÉNI PIROS sáv vette át Mikóházától Sátoraljaújhely országhatárig.

7.2. Rákóczi Túra Útvonal

Hossz: 63 km

Emelkedés: 1530 m

Süllyedés: 1920 m

Idő: 16 óra

Jelzés: piros sáv

Információ és igazoló füzet: B.-A.-Z. megyei Természetjáró Szövetség 3527 Miskolc, Selyemrét u. 1.; 3501 Miskolc, Pf.: 11.

A túra célja: a Zempléni-hegységben II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékét őrző várak, helységek és tájak felkeresése az ezeket összekötő piros sáv jelzésű túraúton. A teljesítés során történelmi, földrajzi és néprajzi ismeretek gyarapítása, a hegység tájegységeinek megismerése és a Rákóczi túra szép zománcozott jelvényének megszerzése.

A túra útvonala: Füzéri vár, Füzér, Toroki eh., Hollóháza, Pányoki-kút, Telkibánya, Potácsház, pálos kolostorrom, Amadé vár, Fehér-kút, Regéc, Regéci vár, Király-kút, Erdőhorváti, Komlóska, Pogány-kút, Hercegkút, Sárospataki vár.

Igazolóhelyek: Füzér, Hollóháza, Telkibánya, Regéc, Erdőhorváti, Hercegkút, Sárospataki vár.

A 8 igazolóhelyen minden olyan bélyegző elfogadást nyer, melyből a helység neve kétségtávol megállapítható. A jelvény megszerzése: Az igazolóbélyegzővel ellátott túrajelentést el kell juttatni a B.-A.-Z. Megyei Természetjáró Szövetségbe.

A túra célszerű ütemezése:

1. Füzéri vár - Füzér - Toroki eh. - Hollóháza - Pányoki-kút – Telkibánya (Potácsház szálláslehetőség).

A túra hossza 16,8 km, szintemelkedése 290 m.

2. Telkibánya - Potácsház - Pálos kolostorrom - Amadé várrom - Fehér-kút - Regéc.

A túra hossza 16,3 km, szintemelkedése 640 m.

3. Regéc - Regéci vár - Király-kút - Erdőhorváti.

A túra hossza 15,1 km, szintemelkedése 230 m.

4. Erdőhorváti – Komlóska - Pogány-kút - Hercegkút - Sárospataki vár.

A túra hossza 15,3 km, szintemelkedése 370 m.

7.3. Országos Kéktúra

A túra 26. (zempléni) szakasza Boldogkőváralja - Nagy-nyugodó-nyereg között vezet.

Szakaszai: Boldogkőváralja – Regéc - Istvánkúti vadászház - Eszkála erdészház – Makkoshotyka - Cirkáló-tanya - Nagy-nyugodó.

Település: Boldogkőváralja - Sátoraljaújhely

Hossz: 54,5 km

Időigény: 16 óra

Szintemelkedés: 1675 m/-1475 m

Jelzés: kék sáv

Nehézségi fok: Hosszú túra jellegű út nehéz szakaszokkal

Kirándulásvezető-füzet: szolgáltatói füzet

A túra 27. (zempléni) záró szakasza Nagy-nyugodó-nyereg - Hollóháza között vezet.

Szakaszai: Nagy-nyugodó – Vágáshuta - Nagyhuta – Bózsza - Füzér - Bodó-rét - Hollóháza

Település: Sátoraljaújhely - Hollóháza

Hossz: 45 km

Időigény: 14 óra

Szintemelkedés: 1485 m/-1535 m

Jelzés: kék sáv

Nehézségi fok: Hosszú túra jellegű út nehéz szakaszokkal
 Kirándulásvezető-füzet: szolgáltatói füzet

1930-ban dr. Strömpl Gábor a Magyar Turista Szövetség munkabizottságának tagja bemutatta az országos jelzési rendszerbe tartozó úgynevezett „hosszú jelzések” tervét, benne az egész országon átmenő kék útjelzés irányát és két végpontját is. Az útvonal váltakozó intenzitással készült, 1935-ben befejezték a mátrai utak jelzését, az Encián Turisták átfestették a börsönyi szakaszt, a Gyopár TE elkészült a Bajóti szakasz jelzésével. Csakhamar a Nagy-Villám – Dobogókő közötti jelzések is elkészültek. Az első nagy túra „Országos Vándorlás” 1938-ban történt Szent István Turistavándorlás néven. A második világháború után folytatódott a nyomvonal festése, a 70-es években elkészült a nyugati szakasz Velemig, majd a rendszerváltás után elérte eredeti végpontját, Írott-kőt is és összesen 1164 Km-es hosszúságot. 1964-ben az Állami Könyvtérjesztő Vállalat „Az Országos Kéktúra útvonala mentén” címmel (Thuróczy Lajos szerkesztésében), színes térképmelléklettel ellátott útikalauzt jelentetett meg. Ez a túraútvonal volt Európa első hosszú távú turistaútja. A Kőszeg – Sátoraljaújhely közötti szakasza a Spanyolországból Görögországba tartó, E-4 számú Európai Hosszútávú Turistaút része lett. A Magyar Természetbarát Szövetség gondozásában működő Országos Kéktúra (OKT) túramozgalom 2011-ben ünnepelte 50 éves évfordulóját, melyet eddig közel hatezren teljesítettek. 2015 őszére megújult az Országos Kékkör, ami a három Kéktúra egyesítésével egy 2550 km-es túraútvonalat alkot. Jelenleg 367 pecsét található 272 érintőponton a Kékkör mentén.

7.4. Kossuth emléktúra

Abaúj vármegye területe Kossuth Lajos szülőföldje, ifjúkorának színhelye. A 7 érintőponttal rendelkező, jelvénytérítő túramozgalom felkeresi azokat az emlékhelyeket, ahol Kossuth Lajos emlékét őrzik. A túramozgalom jelenleg felülvizsgálat/átdolgozás alatt áll.

7.5. Kerékpáros túraútvonalak

A Zempléni-hegység alacsony forgalmú közútjai kiválóan alkalmasak kerékpártúrák szervezésére, de számos erdészeti feltáró utat is megnyitottak a kerékpárosok előtt. Ennek ellenére sajnos sokszor találkozunk gyalogosan is nehezen járható turistaút szakaszokon, jelzetlen erdei ösvényeken kerékpározókkal.

A Kassa – Hollóháza – Pálháza – Sátoraljaújhely – Sárospatak – Tokaj útvonal az európai EuroVelo hálózat 11. útvonalának része. A Pálháza – Sátoraljaújhely közötti kiváló minőségű kerékpárút szakasz a régi Sátoraljaújhely – Füzérradvány keskeny nyomközű vasút alépitményein halad, ezért szintemelkedése kedvező.

2003-tól folyamatosan felfestésre kerültek a piros-kék-zöld-sárga kerékpáros piktogramok, melyek infrastrukturálisan is kielégítő kirándulási útvonalakat jeleznek.

A II. Rákóczi Ferenc fejedelemmel kapcsolatba hozható emlékhelyeket összekötő Miskolc – Kassa határon átnyúló kerékpáros túraútvonal jelzése Szlovákiában piros-kék-zöld-sárga „C” betű, Magyarországon zöld „C” betű, közepén piros „R” jelzéssel.

Kerékpár bérlés: A hegység nem bővelkedik kerékpárszerviz szolgáltatásban, de a nagyobb szálláshelyek biztosítanak bérlési lehetőséget nem csak szállóvendégeik részére. A fontosabbak:

- Dobos Csaba **Pálháza** Dózsa Gy. u. 77. Tel.: 47/370-029
- Zöldút Kerékpárkölszöngő **Sárospatak**, Kossuth út 50. www.zoldutazas.com Tel.: 47/311-676; 20/220-7026 Ny.: H-V: 08-18
- Zöld Kör Vízitúrabázis **Bodrogolaszi**, Brádafalva u. 31-33. Tel.: 20/955-6758 www.bodrogtura.hu (Csak Csepel túrakerékpárokat kölcsönöznek!)
- A Borászati Kultúra Háza 3934, **Tolcsva** Kossuth Lajos út 32. Kiváló minőségű női és férfi kerékpárok kölcsönzése: +36 47 384 232

- **Abaújszántó** Önkormányzat Béke u. 51. Tel:47/330-118
- **Szerencsen** a Helyi Ipartörténeti Múzeum és Látogatóközpontban bérelhetünk kerékpárokat.
- **Vámosújfalun**: Ökoturisztikai Látogatóközpont bérelhetünk kerékpárokat.
- **Tokaj** Kerékpárkölsönző Rákóczi út 34. Tel.: 06-47/352-320, 06-20/553-5490
- **Tokaj** Vízisport Turistaház és Kölsönző Horgász u. 3. Tel.: 06-47/352-645; 06-20/97-16-564
E-mail: turistahaz @ tokaj-hostel. hu
- **Sárazsadányban** kerékpáros cross-pálya került kialakításra. Sárazsdány, Fő út 50. Tel:+ 36-47/390-002
- Öreg Bence Turistaház **Pusztafalu**, Fő út 17. Tel.: +3630/925-1097 A kialakított kerékpáros pálya a patak fölötti hidakon vezet át, néhol a patakmedren kell átgázolni, máshol dombra kell felkerekedni. 30 db kerékpár kölsönzésére van lehetőség.
- **Szerencs** Turisztikai Központ Rákóczi út 121. Tel.: +36/47/ 777-333; +36/20/280-6653
E-mail: turisztika.szerencs@gmail.com 50 db kerékpár bérelhető.

Hercegkúton kerékpáros turisztikai fejlesztés keretében, a tájékozódás elősegítése és a környék látnivalóinak megtekintése érdekében ötnyelvű, hangkövető GPS-es idegenvezető rendszert hoztak létre.

7.6. Vízitúra lehetőségek

Kenubérlés, szállítás, vízitúrák szervezése és vezetése, motorcsónak bérlés, ártéri túrák vezetése a festői szépségű Tiszán, a Bodrogon, a Sajón, vagy a már-már vadvízi Hernádon.

Kenubázis Tokaj, Bethlen G. u. Tel.: 20/334-6159 www.kenubazis.hu

Zöld Kör Vízitúrabázis **Bodrogolaszi**, Brádafalva u. 31-33. Tel.: 20/955-6758, +36-52/280-038
Molnár Antal túraszervező Email: info@zoldkor.net; molnar@zoldkor.net Web: zoldkor.net

Vízi Turisztikai Információs Iroda Bodrogheresztúr Kossuth u. 30. Email: bodkerhi@t-online.hu Tel.: 06-47/396-002

Vízi Turisztikai Bázis és kölsönző **Szegi** Polgármesteri Hivatal Alkotmány u. 35/A Tel:47/309-077; +36-30-427-8946 szegip@t-online.hu, szegi@szegi.hu

Kékcápák Nagy Zsolt ct. **Tokaj**, Benedek P. u. 31. Tel.: 47/353-227, 06-30/214-39-42
Web: turak.hu Email: kekcapak@turak.hu

Activ Tours Idegenforgalmi Szolgáltató Iroda **Tokaj**, Rákóczi u. 6. Tel.: 06-47/552-187 Web: tokaj-info.hu

Vízisport Turistaház és Kölsönző Horgász u. 3. Tel.: 06-47/352-645; 06-20/97-16-564 E-mail: turistahaz@tokaj-hostel.hu

7.7. Termálfürdő

Sárospataki Végardó Fürdő
Üzemeltető: PATAQUA Kft. Cím: 3950 Sárospatak, Határ út 2. B. épület
Jegypénztár: +36-47-655-317
Iroda:+36-47-889-227
E-mail: [titkarsag\(kukac\)vegardofurdo.hu](mailto:titkarsag(kukac)vegardofurdo.hu)
Szállás foglalás: [furdocscs\(kukac\)pr.hu](mailto:furdocscs(kukac)pr.hu)
Nyitva tartás: 8:00 - 20:00, Pénztárak nyitva tartása: 8:00 - 19:00 Reggeli úszás: 6:00 - 7:45

A fürdő több medencével rendelkezik, így egész évben látogatható. Az **úszómedence** a téli üzemmódban is, sátorfedéssel a vendégek rendelkezésére áll. A vízmélysége: 1,5–1,9 m, hőfoka: 27-29°C, mérete: 16m x 25m

A **tanmedence** sátorborítással a téli üzemmódban is használható, meleg vizes medence. A termálvizes relaxáció kitűnő kikapcsolódást nyújthat a hideg téli estéken. A vízmélysége: 1–1,2m, hőfoka: 31-33 °C, mérete: 10m x 16m

A vízköpő élményelemekkel ellátott **gyermekmedence** a bébi korosztálytól egészen a nagyobb kisiskolásokig minden gyerkőc szórakoztatására alkalmas, melyet csak nyári időszakban vehetnek igénybe. A vízmélysége: 0,2-0,7m, hőfoka: 29-31°C, mérete: 8 m átmérőjű sokszög

A nyári időszakban működő közkedvelt 500 m² vízfelületű **Acapulco medence** (vese alakú) 3 fő részből áll: egy pezsgős élményelemmel ellátott rész, egy sekély rész és egy barlangos dögönyöző élményelemmel ellátott mélyebb rész. A vízmélysége: 1,2-1,5m, valamint 0,2-0,7m, hőfoka: 31-33°C

A **Termál medence** több szintből áll, a szintek is különböző hőmérsékletűek és több típusú élményelemmel ellátott, modern medence, vízmélysége: 0,2-1m, hőfoka: 32-36 °C, mérete: 25m x 33 m, melyben 6 medencerész található

Közepes hőmérsékletű a **Többcélú medence**, mely elsősorban a fiatal korosztály és a kisgyermekes családok szórakoztatását szolgálja. Vízmélysége: 1,3 – 1,6m, hőfoka: 31 – 33°C, mérete: 24m x 30 m

Rövidítések:

Ny: nyitva tartás

Tel: telefonszám

H, K, SZ, CS, P, Szo, V: a hét napjai

(K) = kék, (P) = piros, (Z) = zöld, (S) = sárga turista jelzések színei

T = tanösvény (PT)=piros színű tanösvény

É = észak, D = dél, K = kelet, Ny = nyugat égtájak

hgy. = hegy vgy. = völgy m = méter Km = kilométer

8. INFOSZTRÁDA

Elhagyva a www. prefixumot, csak a fő címeket adjuk meg, ahol értékes/aktuális információkat lehet beszerezni nyitva tartásokról, éttermekről, szállásról, menetrendről...stb. Célszerű a Polgármesteri Hivatalokban érdeklődni az aktualitásokról.

eszakerdo.hu minden falunév.hu (Pl.: hercegbkut.hu)
 zemplen.hu reiseinfo.hu kokapu.hu
 tolcsvabor.aranyoldalok.hu zemplen.net/koberc satoraljaujhely.hu
 furmintvinoteka.hu tornyosborhaz.hu tokajoremus.com
 zempleninfo.eu zemplen-turizmus.hu

Pálházai Állami Erdei Vasút infovonal: 47/370-002, 30-618-88-34 eszakerdo.hu

MENETREND: (2019 nyári)

Pálháza ind.	8.20	10.10	12.15	14.15	16.00	Rostalló ind.	09.05	10.55	13.00	15.00
16.55										
Rostalló ér.	9.00	10.50	12.55	14.55	16.40	Pálháza ér.	09.45	11.35	13.40	15.40
17.35										

Hegyközi Erdészeti Igazgatóság: 47/570-018

Különvonat rendelés: hegykoz@eszakerdo.hu

Jegyárak: 14 év felett egy útra 800.- ft

3-14 év kor között (diákok) és 65 év felett (nyugdíjasok) 600.-Ft

Kerékpár szállítás csak szabad hely függvényében, érdemes előre bejelenteni az igényt!

Polgármesteri Hivatalok:

Abaújalpár: Petőfi u. 11. Tel:47/330-165

Abaújkér: Rákóczi u. 26. Tel:47/530-001

Abaújszántó: Béke u. 51. Tel:47/330-118

Abaújvár: Petőfi u. 4. Tel:46/388-082

Alsóregmec: Szabadság u. 22. Tel:47/308-050

Arka: Hunyadi u. 29. Tel:46/387-681

Baskó: Fő u. 43. Tel:47/330-160

Bodrogkisfalud: Kossuth u. 65. Tel:47/396-056 bodrogkisfalud @ bokihiva. t-online. hu

Bodrogolaszi: Fő u. 11. Tel:47/303-003

Bodrogkeresztúr: Kossuth u. 85. Tel:47/396-002

Boldogkőújfalu: Szabadság u. 27. Tel:46/387-702

Boldogkőváralja: Petőfi u. 28. Tel:46/306-039

Bózsza: Dózsa Gy. u. 21. Tel:70/329-54-39

Encs: Petőfi u. 75. Tel:46/385-511

Erdőbénye: Kossuth u. 31. Tel:47/336-003 polghiv @ erdobenye. hu

Erdőhorváti: Kassai u. 98. Tel:46/388-151

Felsőregmec: Szabadság u. 10. Tel:47/308-031

Filkeháza: Rózsa F. u. 46. Tel:47/370-010

Fony: Fő u. 3. Tel:46/387-325

Füzér: Rákóczi u.2. Tel:47/340-027

Füzérkajata: Dózsa u. 40. Tel: 47/370-040

Füzérkomlós: Dr. Molnár u. 20. Tel:47/340-013

Füzérradvány: Táncsics u. 11. Tel: 47/370-008

Golop: Fő u. 1. Tel:47/356-018

Gönc: Kossuth u. 71. Tel:46/588-355

Göncruszka: Fő u. 83. Tel:46/588-217

Háromhuta: Rákóczi u.18. Tel:30/857-33-25

Hejce: Fő u. 5. Tel:46/420-934

Hercegbkut: Petőfi u. 110. Tel:47/346-101

Hernádvécse: Kossuth u. 2. Tel:46/448-201
 Hollóháza: Szt.László u. 15. Tel: 47-305-004, 47-505-420
 Kéked: Fő u. 26. Tel:46/388-073
 Komlóska: Rákóczi u. 27. Tel:47/338-127
 Kovácsvágás: Fő u. 63. Tel:47/370-043
 Mád: Rákóczi u. 50-52. Tel:47/348-003, 47/348-016 madph @ t-online. hu
 Makkoshotyka: Kossuth u. 2. Tel:47/307-013
 Mikóháza: Szabadság u. 10. Tel:47/308-031
 Mogyoróska: Fő u. 58. Tel:46/387-531
 Monok: Kossuth u. 2. Tel: 47/556-301
 Nyíri: Dózsa u. 2. Tel: 47/340-040
 Olaszliszka: Szt. István u. 5. Tel:47/358-001
 Pálháza: Dózsa u. 39. Tel: 47-370-001, 47-370-021
 Rátka: Széchenyi tér 1. Tel:47/374-001 phivratka @ t-online. hu
 Regéc: Fő u. 47. Tel:46/387-533
 Sáraszdány, Fő út 50. Tel:+ 36-47/390-002
 Sárospatak: Szt. Erzsébet u. 3. Tel:47-513-150
 Sátoraljaújhely: Kossuth tér 5. Tel:47-525-100
 Szegi: Alkotmány u. 35/A Tel:47/309-077 szegip @ t-online. hu, szegi @ szegi. hu
 Szerencs: Rákóczi u. 89. Tel:47/567-210
 Tállya: Rákóczi u. 34. Tel:47/398-024
 Tarcál: Fő u. 61. Tel:47/580-444
 Telkibánya: Nagy út 2. Tel:46/388-502
 Tolcsva: Szabadság tér 16. Tel:47/384-217
 Vágáshuta: Fő u. 16. Tel:47/370-110
 Vilyvitány: Ady u. 2. Tel:47/308-071
 Vizsoly: Szt. János u. 155. Tel:46/587-49

TURINFORM Miskolc:46/348-921 (megyei)
 TURINFORM Sárospatak: 47/513-150 Szt. Erzsébet u. 3.
 TURINFORM Tokaj: 47/352-259, 47/552-070 Serház u. 1. tokaj @ tourinform. hu
 TURINFORM Zemplén, Sátoraljaújhely Hősök tere 3. Tel: 47/321-458, 525-135; 70/434-1516
 Nyitva: H-P: 9:00 - 17:00 satoraljauijhely@tourinform.hu
 Sátoraljaújhely – Magas-hegyi libegő tel.: 47/322-346, 321-140
 KereszTOUR Info Bodrogheresztúr Kossuth u. 87. Tel.: 47/596-034
Turisztikai Információs Pont Mikóháza, Szabadság út 10. Tel:47/308-284
 Turisztikai hotline (0-24): 06-70/388-88-70
 ABA Turisztikai Egyesület Telkibánya: Nagy út 2/A. Tel: 46/420-926 abatur.hu
 Magyar Madártani Egyesület Zempléni Helyi Csoport 3884 Boldogkőújfalu, Kiss I. u. 14.
 Tel: 46/306-106, 06-30-2394521 *Petrovics Zoltán*
 Hegyköz Turizmusáért Egyesület 3980 Sátoraljaújhely, Hősök tere 3. Tel.:47/521-000
 info@ujhelyiturizmus.hu
 Északerdő ZRt. Hegyközi Erdészeti Igazgatóság Pálháza, ipartelep Tel: 06-47/370-002,
 06-30/586-8403 hegykoz@eszekerdo.hu
 Nagy-Milic Naturpark Kht. www.nagy-milic.hu

9. KIEMELT SZÁLLÁSHELYEK, ÉTKEZÉSI LEHETŐSÉGEK

Kőkapu Vadászkastély (Kastélyhotel***) és faházás Ifjúsági Szálló, Apartman Rönkházak

Cím: Nagyhuta, Kőkapu u. 2.

www.kokapu.hu

Tel.: 47/370-032

Fitness-Wellness, Háromforrás Étterem, Csónakázó tó, Erdei vasút, tanösvény

Megközelítés: Pálházáról, vagy Telkibánya felől Kishután át vezető bekötő úton, vagy kisvasúttal. A csónakázó tóra hajló, sziklaszirtre épült kastély páratlan látványt nyújt. A kastély alatt az erdei vasút alagúton bújik át.

Andrássy Rezidencia Wine & Spa*****

Cím: H-3915 Tarcál, Fő út 94.

GPS: N 48.127852, E 21.3471091

Tel.: +36 47 580 015

E-mail: hotel@andrassyrezidencia.hu

Gróf Degenfeld Kastélyszálló és Étterem ****

Cím: 3915 Tarcál terézia kert 9.

Tel.: 06-47/580-400

E-mail: [hotel @ degenfeld. hu](mailto:hotel@degenfeld.hu)

Háromforrás Étterem

Cím: Nagyhuta, Kőkapu u. 2.

Tel.: 47/370-032

Ezüstfenyő Hotel Gold

Cím: Telkibánya, Szabadság út 11.

www.ezustfenyő.hu

Tel.: 46/388-506

Fitness-Wellness, Étterem, konferencia termék, sípálya, játszótér, tenispálya

Megközelítés: Telkibánya központjából az Erdészeti Hivatal felé, saját felhajtó úton, a Bizsókahegy lábánál.

Mádi Kúria Hotel és Rendezvényközpont***

23 szoba, 50 fős étterem, 130 fős rendezvényterem

Cím: 3909 Mád Rákóczi F. u. 48.

Tel.: 06-47/548-400, 06-20/462-3408

E-mail: [info @madikuria. hu](mailto:info@madikuria.hu)

Aranygombos Fogadó

Cím: Telkibánya, Múzeum u. 3.

www.aranygombosfogado.hu

Tel.: 46/388-665

Hercegfia vendégház, Wellness és Rendezvényház, Baldea udvar

Balinéz hangulat, medencék, romantikus étterem Ny: H-V 7-22 asztalfoglalás: 46/388-665

Megközelítés: a Pálházára vezető úton, a Cser-hegy lábánál

Aranybánya Üdülőkamp

Cím: Telkibánya, Dózsa Gy. u. 1-2.

www.aranybanyapanzio.hu

Tel.: 30/487-0065; 30/303-4736

Hotel, Panzió és Apartmanház, wellness, medencék, családi kalandpark, csónakázó tó

Megközelítés: a katolikus templom mögötti utcán át

Zempléni Pitvaros Pihenő

Cím: Telkibánya, Rákóczi út 11.

www.pitvarospihano.hu

Tel.: 46/423-001

Romantikus parasztház eredeti berendezéssel, kemencés és hagyományos ételekkel, szállás lehetőséggel.

Megközelítés: a Templom-hegyre felhajtó utca elején.

Magita Hotel***

Cím: 3932 Erdőbénye Mátyás kir. u. 49.

Web: hotel-magita.hu

Email: info@hotel-magita.hu

Tel.: 06-47/536-400, 06-70/313-0942

Hanyi Istók Turistaház

Cím: Pálháza, Ipartelep út 8-12.

www.hanyi-istok.hu

Tel.: 20/967-8973

3 épületben 115 fő elhelyezése lehetséges, zuhanyzós szobák, étkezési lehetőség megoldható.

Potács-ház (kulcsos ház)

Cím: N 48° 28,832' E 21° 19,946'

Felszereltsége: WC: Udvaron, Villany: Nincs, folyóvíz: patakban, Fűtés: Cserépkályha

Szálláshelyek száma: 22 fő 1x6, 1x16 emeletes ágyas szobák

Foglalás: Tel: 46/388-062

Megközelítés: Telkibányától 2 Km-re a (P) jelzésen, Gönc felől valaha aszfaltozott úton

Semsey-Kastély

Cím: Hegyközi Erdészeti Igazgatóság, Pálháza Ipartelep 9.

www.eszakerdo.hu Tel.: 47/370-034, 30/586-8403

Három kétágyas, három háromágyas szobával, házas konyhával várja vendégeit. ÜDÜLÉSI CSEKK ELFOGADÓ HELY!

Megközelítés: Pálházáról autózva Telkibánya felé, Bózsua után, az első baloldali aszfaltos letérő.

Öreg Bence Turistaház

Cím: 3995 Pusztafalu, Fő út 17.

Postacím: Matusz Imre 4200 Hajdúszoboszló, Baross u. 13.

GPS: 48°32'27.05'' ; 21°29'3.56''

Tel.: +36-30/925-1097

E-mail: oregbence@oregbence.hu

Huszár Panzió és Étterem

Cím: 3950, Sárospatak Kazinczy út 3.

Tel.: +36 (30) 403 4085

www.huszarpanzio.hu

E-mail: huszarpanzio@freemail.hu

Zarándokszállás - Eszterházy Károly Egyetem Comenius Campus Dezső Lajos Kollégium

Cím: 3950 Sárospatak, Eötvös út 5-7.

Tel.: +36 (30) 867 716 5

Balázs Csabáné

Smaragd völgy Camping és horgásztó

Cím: Sátoraljaújhely-Rudabányácska 48° 23' 38.31" N, 21° 39' 21.7188" E

www.smaragdvolgy.hu

Tel: 47/323-888, 30/587-2673

A Smaragd völgy camping és horgásztó a Zemplén egyik legszebb helyén, Sátoraljaújhely - Rudabányácskán, a Magaspatak völgyében található, 14 ha területen. A Magaspatak völgye körülbelül 3 km hosszú, több iható forrással. A pihenőparkhoz 1,5 ha horgásztó tartozik.

Tiszavirág Camping és Vendégház

4465 Rakamaz-Tokaj Tiszapart, Horgász utca 11/A

Tel.: 06/70/9344176, 06/70/9344175

E-mail: [tiszaviragcamping @ gmail.com](mailto:tiszaviragcamping@gmail.com)

Web: tiszaviragcamping.hu

Tisza Panzió (tanpanzió)

3910 Tokaj, Tarcali út 52.

Tel.: +36-47/552-005 vagy +36-20/321-4802

Boldogkő Hotel és Étterem

3885 Boldogkőváralja Kossuth L. u. 62.

Tel.: 06-30/339-8530

[facebook. com/boldogkóhotel](https://facebook.com/boldogkóhotel)

Mandalaház

3885 Boldogkőváralja József Attila u. 5.

Tel.: 06-70/703-6132

Web: [mandalahaz. hu](http://mandalahaz.hu)

[facebook. com/mandalahaz](https://facebook.com/mandalahaz)

Vitamin B63 Vendégház

3885 Boldogkőváralja Béke u. 63.

Tel.: 06-20/497-9232

Web: [vitaminb63. hu](http://vitaminb63.hu)

Tekerjes Fogadó

3885 Boldogkőváralja Kossuth L. u. 41.

Tel.: 06-46/387-701, 06-30/339-8530

[facebook. com/Tekerjesfogado](https://facebook.com/Tekerjesfogado)

Web: [tekerjesfogado. hu](http://tekerjesfogado.hu)

Arka Ifjúsági Tábor

3885 Arka Hunyadi J. u. 54.

Tel.: 06-46/387-681, 06-70/376-7224

Web: arka.hu

Aba Vezér Étterem és Panzió

3881 Abaújszántó Jászay P. tér 9.

Tel.: +36-47/330-543, +36-30/477-8020

Email: [abavezer @ gmail.com](mailto:abavezer@gmail.com)

Magánszálláshely Füzér

Kátra Viktória

Tel: 20/292-12-82

Kőbérc Panzió és Étterem

Cím: Bózsza, Esze T. u. 31.

Tel: 47/370-141

Gyöngy-virág Vendégház

Csorbáné Sotkó Gyöngyi

Gönc, Kossuth u. 143.

Tel.: 30/606-19-55

www.gyongy-virag-vendeghaz.hu

Email:gyongyvirag0811@ gmail. com

Koronaőr Étterem

Cím: Füzér, Dózsa Gy. u. 2.

Tel.: 47/340-020

Fehér Szikla Vadászház és Étterem

Cím: Füzérkomlós, Rakodó köz 8.

Tel.: 47/340-202

Nagy-Milic Vendéglő

Cím: Hollóháza, Károlyi u. 46.

Kemencés Fogadó

Cím: Hollóháza, Petőfi u.

Tel.: 06-20/420-14-72

Malomtanya Étterem

Cím: Mikóháza, Gábor Á. u. 2.

Tel.: 47/308-063

Tölgyfa Vendéglő és Panzió

Cím: Pálháza, Dózsa Gy. 131.

Tel.: 47/370-027

Múzeum Étterem

Cím: 3981 Sátorajáújhely-Széphalom, Kazinczy u. 275.

Tel: 47/321-889

E-mail: muzeumkert @ freemail.hu

AJÁNLOTT PINCÉSZETEK:**Harsányi Pincészet**

Cuvée Rendezvényház

3950 Sárospatak, Kossuth Lajos út,

Tel.: +36 70 442 6146

info@harsanyipinceszeti.hu

Facebook: HarsanyiPinceszeti

Instagram: @harsanyi_pinceszeti

Királyudvar Szőlőbirtok

Juhász Szabolcs borászata
 3915 Tarcál, Fő út 92.
 Email: kiralyudvar@t-online.hu
 Tel.: +36 47 380 111
 Web: kiralyudvar.com

Dobogó Pincészet

Domokos Attila borászata
 3910 Tokaj, Dózsa út 1.
 Tel.: +36-47-348-037

Sauska Tokaj

Rakaczki Gábor borász
 3910 Tokaj, József Attila u. 2.
 Email: tokaj@sauska.hu
 Tel.: +36-47/552155
 Web: sauska.hu

Fábián Vendégház és Borpince

Három csillagos vendéglátóhely
 3915 Tarcál, Fő út 130.
 Tel.: +36 20/9696445 +36 20/5452333
 Web: fabianvendeghaz.hu
 GPS: 48.1243950 , 21.3484758
 Email: info@fabianvendeghaz.hu

Posta Pincészet

3915 Tarcál, Könyves K. 18.
 Tel.: +36-47/380221, +36303995978
 Email: posta-pinceszeti@freemail.hu

Tóth Gábor bortermelő

3934 Tolcsa, Jókai út 5.
 Tel.: 20/567-09-71 06-47/384-147
 Email: tothgaborpincszete@gmail.com

Illés Pince

3932 Erdőbénye Kossuth u. 1.
 Tel.: +36 47/396-102, 06-30/239-1018
 Web: illespince.hu

Gizella Pince

Szilágyi László borász
 3910 Tokaj, Dienes u. 78.
 Email: laszlo.szilagyi@gizellapince.hu
 Tel.: +36 20 233 3212
 Web: gizellapince.hu

Tokaji Hímesudvar Bt. Pincészet és apartman

3910 Tokaj, Bem út 2.
 Tel.: +36-47/352-416, +36-20/222-23-01
 Email: tokaji(kukac)himesudvar.hu

Web: himesudvar.hu

Puklus Pincészet

3916 Bodrogkeresztúr, Tarcali u. 13.

Tel.: +36 47 396 415

Email: puklusbor@puklusbor.hu

Web: puklusbor.hu

Nagy-Kovács Pincészet

Nagy-Kovács Márton szőlész-borász

3910 Tokaj, Dienes Pál utca 95.

Tel.: +36 30 467 3525

Email: info@nagykovacs.hu

Dereszla Pincészet

3916 Bodrogkeresztúr, Felső u. 2.

Tel.: +36 47 396 072

Email: dereszla @ dereszla. com

Zárszó

Reméljük, a bevezetőben foglalt célt sikerült írásunkkal elérni és kedvet kapott a Kedves Olvasó, hogy maga is felfedezze e kincsesláda tartalmát, a Zemplén-hegység csodálatos tájait, bejárja turistaösvényeit, megkóstolja tüzes borait...

Jól tudjuk, hogy hasonló kalauzokkal sokan megelőzték már minket, viszont az is tény, hogy „ahány író, annyi szemlélet”. Szeretnénk témaválasztásunkkal, szerkesztésünkkel új szemléletet adni a táj

megismeréséhez. Szeretnénk rányitni az Olvasó szemét olyan apróságokra is, melyek mellett gyakran elszaladunk, pedig a szépség a részletek összhangjában rejlik. Egy táj megismerését, de egy komoly túrát is alapos felkészülésnek kell megelőznie. A szerteágazó ismereteket viszont csak fáradtságos munkával tudjuk összegyűjteni, gyakran elvesztve a célt szemünk előtt. Azt is tapasztaljuk, milyen gyorsan elavulnak információink, milyen szédületes iramban változik a világ...

Törekvésünk volt egy időtálló törzsanyag összeállítása, mely többé-kevésbé ellenáll az idő könyörtelen változásának, de nyilvánvaló, hogy indulás előtt célszerű pontosítani az információkat, menetrendeket, nyitvatartásokat, belépő jegyek árát...

Nyissuk hát fel bátran a kincsesláda fedelét és merítsünk belőle élményekben gazdag felfedezéseket!

Jó utat, szerencsés érkezést és szép túranapokat kíván:

Druzsín József
túravezető

© Druzsín József Budapest, 2020.

Irodalom:

- Baráz -Kiss G.: A Zempléni Tájvédelmi Körzet Bükk Nemzeti Park Igazgatóság Eger, 2007.
- Benke István: Tokaj-hegyalja bányászatának története Geoprodukt Kft. Mád, 20016.
- Benke T. I. - Benke L. - Jordán S.: A füzerradványi illitbánya. Összefoglaló tanulmány és távlati fejlesztési terv 1997.
- Dr Bihari Zoltán (Szerk.): Javaslat a Zempléni Nemzeti Park megalakítására 2007.
- Bokody József: Magyarország vízitúra útvonalai Sport Kiadó Bp. 1985.
- Csima P. (szerk.): Zempléni Tájvédelmi Körzet és térsége regionális és tájrendezési terv. Vizsgálat. Budapest, 1988.
- Danszky, I. (szerk.) (1963): Északi Középhegység erdőgazdasági tájcsoport. Magyarország erdőgazdasági tájainak erdőfelújítási, erdősítési irányelvei és eljárásai. Budapest, Bd. V.
- Druzsinn József: A zempléni korpafüvek csodálatos világa AZÉRTKE Sátoraljaújhely 2008.
- Farkas Sándor (szerk.): Magyarország védett növényei Mezőgazda Kiadó Bp. 1999.
- Frisnyák S. (szerk.): Zempléni-hegység turistakalauz. B.A.Z. Megyei Idegenforgalmi Hivatal. Miskolc, 1983.
- Gécziné Nagy Mária – Géczi István (Szerk.): Húsz éves a Zempléni Tájvédelmi Körzet Sátoraljaújhely, 2004.
- Géczi István: Mesterséges odúkkal az odúlakó fajok védelemében
- Pelles Gábor: A Zempléni-hegység növényvilága
- Hegyessy Gábor: Védett bogarak a Zempléni-hegység területén
- Szegedi Zsolt: Kételtűek, hullók a Zempléni tájegységben
- Szegedi Zsolt: Ragadozó madarak
- Petrovics Zoltán: Az éjszaka ragadozó madarai, a baglyok
- Géczi István: Az éjszaka bőrszárnyú vadászai
- Firmánszki Gábor: Zempléni nagyragadozók: farkas és hiúz
- Godzsák Tibor: Vadgazdálkodás
- Gyarmati P.: A Tokaji-hegység intermedier vulkanizmusa. MÁFI évkönyve LVIII. kötet. Műszaki Könyvkiadó. Bp. 1977.
- Hortobágyi T.– Simon T.: Növényföldrajz, társulástan és ökológia Nemzeti Tankk. 2000.
- Kevey Balázs: Növényföldrajz és társulástan segédjegyzet PTE TTK 2006.
- Kiss G. in Baráz Cs.-Kiss G.(szerk.) A Zempléni Tájvédelmi Körzet BNPI Eger,2007.
- Kiss G.(szerk.): Kormos-Bába tanösvény Kirándulásvezető-füzet HOLOCÉN Természetvédelmi Egyesület Miskolc, 2002.
- Magyarország éghajlati atlasza (Kiadó: Országos Meteorológiai Szolgálat)
- Mátyás E.: A Tokaji-hegységi ásványbányászat bányaföldtana. Földtani Közlöny. 1979. 109. 3-4. pp. 488-506
- Molnár V. Attila: Növényritkaságok a Kárpát-medencében Winter Fair Debrecen 2003
- Nagy Lajos (Szerk.): Zempléni hegység Útikalauz Sport Lap- és Könyvkiadó Bp. 1958.
- Papp F. – Kertész P.: Geológia Tankönyvkiadó Bp.1971.
- Papp József: Magyarország védett területei.Panoráma Bp. 1975.
- Pelles Gábor: In Húsz éves a Zempléni Tájvédelmi Körzet Abaúj-Zemplén Értékeiért Közhasznú Egyesület Sátoraljaújhely 2004.
- Simon T.: A magyarországi edényes flóra határozója. Harasztok - virágos növények. Tankönyvkiadó. Budapest, 1992.
- Szeremley Sz. (szerk.): Zempléni Tájvédelmi Körzet. Miskolc, 1994.
- Tamaskó Ödön: Zempléni-hegység. Útikalauz. Sport, Budapest, 1967.
- Treben, Maria: Egészség Isten patikájából Budapest Print-Hungalibri Bp. 1990.
- Varró A. Béla: Gyógynövények gyógyhatásai Marksped Kaposvár 1991.
- www.eszakerdo.hu (2007.08.19. Cserép János)
- www. geology.uni-miskolc.hu (2018.05.05.)
- www.prosilva.hu (2008.01.09. Varga Béla)

TARTALOM

Előszó	2
TERMÉSZETI ADOTTSÁGOK	3
A hegység elnevezése és tájai	3
Éghajlat	3
Vízrajz	5
Geológia	5
Növényvilág	8
Állatvilág	12
EMBER ÉS TERMÉSZET	17
Vadgazdálkodás	17
Természetvédelmi helyzetkép	19
Néhány szó a Pro Silva szemléletről	21
Erdőgazdálkodás	21
Tájtörténet, tájhasználat	22
A Tokaji aszú	25
LÁTNI VALÓK	26
Sárospatak	26
Sátoraljaújhely	28
Széphalom	29
Füzérradvány	30
Pálháza	31
Füzér	31
Hollóháza	33
Kéked	33
Gönc	33
Vizsoly	33
Abaújvár	34
Bózsva	34
Telkibánya	34
Boldogkővára	37
Regéc	37
Tokaj	38
Tarcal	39
Erdőbénye	40
Erdőbényefürdő	41
Tolcsva	41
Erdőhorváti	42
Komlóska	42
Hercegkút	42
Makkoshotyka	43
Abaújszántó	43
Rátka	43
Tállya	43
Mád	44
Monok	44
Szerencs	44
Kisebb jelentőségű látnivalók	46
Kilátók	46
TÚRA JAVASLATOK	47
Ósva-völgyi túra	47

Bíró-hegyi túra	47
Potács-házi kör	48
Amádé vártúra	48
Aranybánya körtúra	49
Cser-hegy	50
Rostalló környéke	51
Nagy-Milic túra	51
Megyer-hegyi malomkő túra	52
Gímpáfrány-túra	54
Vulkán-túra	54
Hotyka-patak völgye	55
Tokaj-hegy	56
Pogány-kút	57
TANÖSVÉNYEK	58
Kormos-Bába tanösvény	58
Aranyásók útja tanösvény	59
Ősrög tanösvény	59
Páfrány tanösvény Rostalló	59
Telér Tanösvény	60
Malomkő Tanösvény	60
Regéci Tanösvény	62
Alsó-Hegyközi tanösvény hálózat: (Mikóháza tanösvényei)	62
Haris Tanösvény	62
Parlagi sas Tanösvény	62
Bor és Pálinka Tanösvény	62
Feketególya tanösvény	63
Vaddisznó tanösvény	63
Őz tanösvény	64
Vadmacska tanösvény	64
Róka tanösvény	64
Borz tanösvény	64
Fekete-hegyi tanösvény	66
Magas hegyi tanösvény	66
Bodrogzugi Vízitúra Tanösvény	67
Kék Hullám tanösvény	68
Magaspart tanösvény	69
Hétszőlő tanösvény Tokaj	69
Erdőbényei tanösvény	70
Borostyán tanösvény	71
Tátorján Tanösvény	72
ZARÁNDOK UTAK	73
Szent Erzsébet Út	73
Mária út	74
Csodarabbik útja	74
TEMATIKUS TÚRAÚTVONALAK	76
Északi zöld	76
Rákóczi Túra Útvonal	77
Országos Kéktúra	77
Kossuth Emléktúra	78
Kerékpáros túraútvonalak	78
Vízi túraútvonalak	79
Termálfürdő	79
Rövidítések	80

INFOSZTRÁDA	81
KIEMELT SZÁLLÁSHELYEK	83
Ajánlott pincészetek	86
Zárszó	88
Irodalom	89

MELLÉKLETEK

1. Versek
2. Kvíz tíz a Zemplénről
3. Térképmelléletek
4. Életrajzok

Írta és a fényképeket készítette:
Druzsín József

Kézirat lezárva: 2020.02.26.

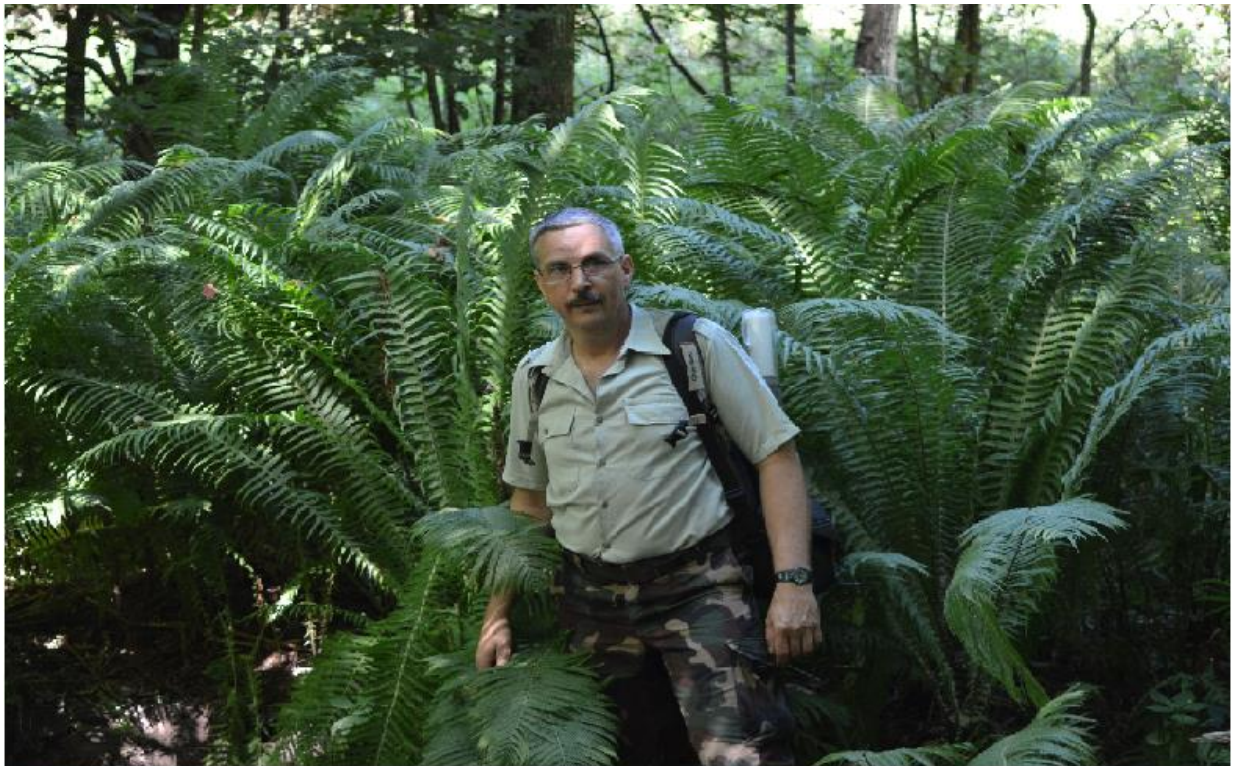
Borító terv: Druzsín József

Címlap: Csoszota a Csöcs-völgyi rétről

Első borító belső oldal:
Erdőbényei Fáslegelő
Csalánlevelű harangvirág a Vajda-völgyben
Kornistárnics a Cicés-réten

Hátsó borító belső oldal:
A szerző struccpáfrányokkal a Háromforrási-völgyben
Kárpáti kék meztelencsigák a Suta patak völgyében

Hátsó borító külső oldal:
Ósva patak völgye
Harlekin sáska a Bohó-réten
Korallgomba

MELLÉKLETEK

1. VERSEK:

Tompa Mihály: Verespatak

Hol Telkibánya bércein lebeg
Bozótos erdő kétes árnya,
S a fejsze egyhangúan döng, kopog,
Odvas bükkök tövébe vágva;

Hol, vén fukar módjára, a bérc
Sziklás ölébe rejtí kincseit,
S megátalkodva állja, tűri
A kutató bányász vas-ékeit:

Áll Kányahegy, Itt hajdanában
Arany- s ezüstre vitt a gazdag ér;
Öléből most forrás buzog fel,
Veres habokkal, mintha volna vér.

Lelkem varázs fuvallat éri,
Állván a bérce s a patak felett;
S im titkos ajk susog fülemben,
Csodás regében ó történetet.

Miként a hangya, nyárszakában,
Dolgozva hemzseg lyuklakában,
- Hogy megrakott tárháza légyen,
Ha vihar fog dühöngni télen - :

Régente e bérc mély ölében
Úgy hemzsegett az ember épen;
A bánya népe éj-naponta
Érces sziklát feszíte, onta.

Az ember kincs után sovárog
S ha intnek a csábos sugárok:
Megjárja a mély tenger ágyát,
És fűr sötét hegyekbe' bányát.

E bérc igen dúsan fizette,
Hogy élve benne eltemette
Magát a bányász; s merre vágott,
Elé ezüst s arany sugárzott,

És szombaton, déltől napestig
Dolgozhatott saját kezére;
Szorgalma addig amit ázott:
Az lőn egy héti munka-bére.

Épen kondult a dél harangja,
- A bérceken széttörve hangja; -
S a hét utolsó napja lévén,
Moraj támadt a bánya mélyén.

S mig az idő betelni nem fog,
Mely a szellemnél irva van:
Foly a patak s eret kutatni
Jár a bányász haszontalan;

Szerencse föl! harsogva zengett;
A bérc repedt, a szikla rengett
Erős karok sulyos csapásán,
Forogván bennök tompa csákány.

A munka folyt nagy szenvedéllyel,
A kincs sovár, lázas dühével;
S a dülást gyakran abba hagyván.
Cívódtak hitvány ércdarabkán.

De aki ül kincsen sötétén,
Harag gyult a szellem szemében;
S megútálván e kapzsi népet,
Barlangja ajtaján kilépett.

S kiket kincsen kapkodni látott;
Nagy bosszúsan köztök megállott;
S hogy ellenségit elveszítné:
Hatalmas karját szétfeszíté...

Az érc fenn estimára kondult,
Midőn a banyaőr kiindult,
S imádkozni egy Miatyánkot,
A banya torkánál megállott,

Azonban rémület fogá el,
Észrevévén, hogy nádpálcája,
- Mit megtámaszta a torokban -
Görbülni kezd abroncs módjára.

«A banya száll!» kiálta rögtön,
- És a kiáltás mélyre szállott;
«A banya száll! kiálta újra,
Hanem hívőkre nem talált ott.

«Isten nevére esküszöm, hogy
A banya száll! siessetek ki...!»
De a kincsvágy erős a szívben!
Gunyszó felelt, - s nem jött ki senki.

S a bérc nagy hirtelen lesúlyedt,
Földrázó dörgésnek közötte;
S a banya kincsbeteg dülőit
Ércomladék alá temette.

Mely elragadt testvért, barátot,
S bús sírja lőn a kedveseknek:
A bérce, fájdalom-szavával
Nevezte a nép Kányahegynek.

A veres patak - szól a monda, -
A gyilkoló sziklák alatt,
- Kik háromezren voltak, -
A holtak véréből fakadt.

De majd megenyhül bösz haragja,
- A vérszin forrás enyész, -
S mikép hajdan volt, Kányahegyben
A gazdag banya nyitva lesz.

Tompa Mihály: Király kútja

Mátyás király felől szól a rege,
Aki nagy becsben állt a nép előtt,
Melynél vándor diák, utas, vadász
Képében megszállt, megfordult vala;
S hol a tányér, hol a párna alatt
Sok szép aranyat elhagyogatott.
Ki ösmeretlenül lesé ki a
Hamis birót s huzó-vonó urat.
És volt ijedség, volt hála s öröm,
Annyi szomorú s tréfás jelenet:
Ha végre magát megösmérteté.
A népnek ő ma is nagy embere!
Ő az, kit ajka mindenek felett
Igaz voltáról dicsér, emleget,
És országszerte tettiről regél.
Ha elfelednék is a paloták:
De a kunyhókban mindörökre él.

Kiséretével Mátyás egykoron
Abauj bércein vadászgatott,
A legmagasb hegyen ütvén tanyát.
Mert amit egyre óhajt és keres
Tevékeny lelke: munka, zaj, kaland.

S fölkelvén a vadkergető csapat:
Megzúdult a vén erdő, mint midőn
A lombos tölgyek koronáiba
A szeles vihar belebonyolúl
És kivergődni nem tud hirtelen,
Gúzzsá csavarja bár az ágakat.

Hosszú kiáltás nyult a fák között,
A bérceken kürtszó harangozott,
Előre, hátra ebsereg csaholt.
Éles süvöltés és süket robaj
Veré föl a bérc rejtekét, zugát.
S a rengetegnek öblös kebele
Ijedtében rá viszhangban felelt.
A tanyáikból felriadt vadak
Rakásra hulltak a csoport előtt,
S Mátyás királyon nem tett senki túl!

De amidőn a vig vadász-tanyán,
Ropogva égő tűzrakás körül
Zöld gyepre csapta a sereg magát,
Hogy kipihenné fáradalmait;
Midőn körüljár a nehéz kupa,
A kövér szarvas nyáron sístereg,
S élénk vitába lép át a beszéd
A nap gyönyöre- s akadékiról:
Mátyás király nem szóla senkinek,
Került, fordult, - s egyszer csak elveszett !
A völgyben egyszerű falvacska volt,
A falvacskában annyi rózsa-arc...
S ő nagyságának tetszett a kaland!

Imígy elhagyván egyszer a tanyát:
Hüvös forrásra bukkant mentiben,

A hegy tövénél, napkelet felől.
És a forrásban ifju pórleány
Buggyogtatá zöld mázu korsaját,
Dalolva tartván azt a víz alatt.
Nyájas szavakkal üdvözlé elébb
És kért azután egy ital vizet,
Az ifju lánytól, deli szép vadász;
S a szép vadásznak az ifjú leány
Szó nélkül nyujtá a hüvös italt,
És minden vére szép arcába ment.
De a forrásvíz el nem olthatá
A vadász szomját, melyben az epedt,

Bámulva a szüz arcát, természet:
Szemével itta kecsseit mohón,
De égő ajka váltig szomjazott...
A lányka olyan ártatlan vala,
Piros kis ajkát csók nem érte még,
S a szép vadász oly szomju, oly heves!

A kut fölé hajolván újolag
Kis korsajával a bájos leány,
Mélázva nézett a fenékre le;
Akkor meglopván a heves vadász:
Általkarolta karcsu derekát,
S piros ajkára hő csókot nyomott.
Aztán, - egyik sem tudta, hogy esett -
A szép leányka ékes korsaja
Véletlenül lehullt és - összetört...!
S ijedtében a völgyi forrás
Azonnal jéghideggé borzadtott...!

A szép vadász többé meg nem jelent,
- Elhagyta a vidéket a király, -
A lány pedig, mikép a monda szól,
Könyűs szemekkel, halványan, kijárt
A völgyi forrás mohos szélihez,
Ülvén felette búsan, egyedül:
Hosszan merengett felbuzgó vizén...
Szemében köny, és hű emlékezés,
Ajkan sohajtás, e szótlán beszéd!
S a csendes láz amelytől a virág
Elsárgult, lehullt a forrás körül:
Alunni vitte a sápadt leányt,
Legszebb virágot egykoron...!
Sirhalma ott van a kuthoz közel;
Csendes már a szív, csendes a vadon...
Csak a forrásnak beszél halk nesze,
De a bú okát nem beszéli el.

A hegy tövé a régi forrás
Királykútnak neveztetik.
Es a vándornak, felbuzgó vize
- Mely egykor jéghideggé borzadtott -
Szomját megoltja, és fogába üt...
Történetét elmondá a rege.

A telkibányai református erődtemplom felirata:

*Régen város volt ez helyen,
Zsigmond király idejében.
Két templomok, nagy tőtések
Arany bányák és sok ércek.
Az mély árok bizonyítja,
Bonfinius ezent írja;
De a dúló rabló Csehök
Elpusztíták, a pártütők!
A Krisztusért immár kérünk,
Édes atyánk légy mivélünk!*

- - - - -

*Anno 1624. die 26. augusti.
(A telkibányai templom falán, belől.)*

2. KVÍZEK:

Kvíz tíz a Zemplénről 1.

1. Hogyan nem nevezzük a Zempléni-hegységet?

- A. Tokaj-Eperjesi hegysor
- B. Sátoros-hegység
- C. Kis-Kárpátok

2. Milyen eredetű kőzetek alkotják a Zempléni-hegység hegyeit?

- A. Átalakult kristályos kőzetek
- B. Vulkánikus kőzetek
- C. Üledékes mészkövek

3. Milyen kőzetekből állnak a vulkánikus hegyek?

- A. Andezit, riolit, andezittufa, riolittufa
- B. Andezit, bazalttufa, dolomit
- C. Riolit, andezittufa, gránit, márga

4. Mely ásványokat találhatsz a Zempléni-hegységben?

- A. Obszidián, opál, kvarckristály, ametiszt, jáspis
- B. Opál, kvarc, jáde, borostyán, hegyikristály
- C. Jáspis, opál, obszidián, smaragd

5. Mi a kaolin?

- A. Zavaros folyadék a bányák alján
- B. Fehér színű kőzet, porcelángyártáshoz bányásszák
- C. A kankalin rokona, mezei virág

6. Mi a telér?

- A. A régi Telkibányaiak ruhája, talár
- B. A régi Telkibányaiak pénze, tallér
- C. Magas fémtartalmú ércréteg

7. Mit jelent a nyiladék szó?

- A. Nyílegyenes ültetvény, hosszú csemetéskert
- B. 7-10 méter szélességben kiirtott erdősáv
- C. Íjászok részére kijelölt hosszú, egyenes löpőpálya

8. Mit jelent a nyereg szó földrajzi értelemben?

- A. Két hegycsúcs közti lanka
- B. Hegynek hosszan völgybe lenyúló gerince
- C. A Lovas-hegyek közti völgyelés

9. Honnan ered a Veresvízi bánya története?

- A. A Vörös Meteor Barlangász Egyesülettől
- B. Veres István bányakapitány történetéből
- C. Egy bányaszerencsétlenségre utal

10. Mit öröltek a Telkibánya környéki malmokon?

- A. Búzát, árpát, más gabonát
- B. Arany, ezüst érceket zúztak
- C. Mákot

Kvíz tíz a Zemplénről 2.

1. Mely nagyvadak élnek a Zempléni-hegységben?

- A. Gímszarvas, dámszarvas, rénszarvas
- B. Vaddisznó, őz, gímszarvas
- C. Gímszarvas, vaddisznó, sündisznó

2. Válaszd ki a nem színhibás állatcsoportot!

- A. Vörös vércse, kékvércse, sárga vércse
- B. Fehér gólya, fekete gólya, szürke gólya
- C. Vörös hasú unka, sárga hasú unka, zöld varangy

3. Hány denevérfaj él a Zempléni-hegységben és a Bodroghözben?

- A. 1000 hazaiból 26 él itt
- B. 26 hazaiból (honosból) 21 él itt
- C. mind a 26 hazai él itt

4. Hány lába van a kuzmának?

- A. 4, mert egy gyíkféle
- B. 8, mert egy pókféle
- C. 0, mert ő a lábatlan gyík

5. Miért kék színű a havasi cincér?

- A. Mert bükkfán él, mely kék kérgű
- B. Mert a katángkóró virágját kedveli, mely kék színű
- C. Nem is kék, csak a fénytörés miatt látszik kéknek

6. Mely csúcsragadozók élnek a Zempléni-hegységben?

- A. Róka, medve, hiúz
- B. Farkas, róka, hiúz
- C. Farkas, nyest, róka

7. Honnan kapta nevét a darázscincér?

- A. Kitingpáncélja darázs mintájú
- B. Darazsakra vadászik
- C. Darazsakkal viaskodik a vadmézért

8. Milyen színű a Kárpáti óriás meztelen csiga?

- A. Sárgás barna
- B. Kék, zöld, fehér
- C. Kék, lila, réz, fehér

9. Milyen gyíkfajok élnek a Zempléni-hegységben?

- A. Férge, zöld, elevenesülő, fali
- B. Zöld, Sárkány, Egygyík
- C. Nem élnek itt gyíkok

10. Találkozhatsz-e keresztes viperával Telkibánya környékén?

- A. Igen, de nagy szerencse kell hozzá
- B. Nem, mert mindet kiirtották már
- C. Keresztes lovagokkal hamarabb, mint viperával

Kvíz tíz a Zemplénről 3.

1. Mit nevezünk galéria erdőnek?

- A. Olyan erdőt, melyben a fákra festményeket szögeztek.
- B. Olyan erdőt, mely folyóvíz partját követve nő
- C. Olyan erdőt, melyben gallok éltek.

2. Mit nevezünk az erdők véghasználatának?

- A. Amikor az erdőt kivágják és helyére gyümölcsöst telepítenek
- B. Amikor az erdőt tarra vágják
- C. Amikor az erdő fáit végül felhasználják.

3. Melyek az erdő függőleges szintjei?

- A. Lombkorona szint – cserjeszint - gyepszint – moha szint
- B. Lombkorona szint – bokor szint – fűszint – földszint
- C. Lombkorona szint – gombaszint – avarszint

4. Mit nevezünk élőhelynek?

- A. Állatok és növények lakhelyét
- B. Környezeti tényezők összessége által kialakított területet, melyen/ben élőlények élnek.
- C. Azt a helyet, ahol van élet.

5. Mit nevezünk környezeti tényezőknek?

- A. Az alapkőzet, talajadottságok, meteorológiai adottságok, földrajzi fekvés összességét.
- B. A környező erdők hatását adott területre.
- C. A környezet állapotát, szennyezettségét.

6. Melyek az erdőirtás (tarvágás) veszélyei, káros hatásai?

- A. Nincs ilyen veszély.
- B. Levegő szennyezés, talajerózió.
- C. Talajerózió, mikroklíma változás, ökológiai egyensúly felbomlása, taposási kár.

7. Melyek tájidegen fafajok a Zempléni-hegységben?

- A. Tölgy, bükk, hársv
- B. Lúcfenyő, vörösfenyő, erdei fenyő
- C. Berkenye, éger, juhar, cser

8. Mely fajok jelenléte bizonyítja a Zempléni-hegység Kárpáti jellegét?

- A. Struccpáfrány, zsurlók, mohaflóra
- B. Körtikék, korpafüvek, áfonyák
- C. Lúcosok, saspáfrány

9. Mit jelent a PRO SILVA szemlélet?

- A. Hogyan tud az ember harmonikusan együtt élni az erdővel, mint élő közösséggel
- B. Hogyan tudja az ember megőrizni az erdőket az utókor számára
- C. Hogyan lehet az erdőt legjobban hasznosítani

10. Mi a helyes vadgazdálkodás lényege?

- A. Legtöbb kilőhető vadat nevelni adott területen
- B. Vádkár csökkentése érdekében a legtöbb vadat kilőni adott területen
- C. Adott terület eltartó képességének megfelelő számú vadat tartani

MEGOLDÓKULCS:

Kvíz	1.	2.	3.
1.	C	B	A
2.	B	C	B
3.	A	B	A
4.	A	C	B
5.	B	A	A
6.	C	B	C
7.	B	A	B
8.	A	C	B
9.	C	A	A
10.	B	A	C

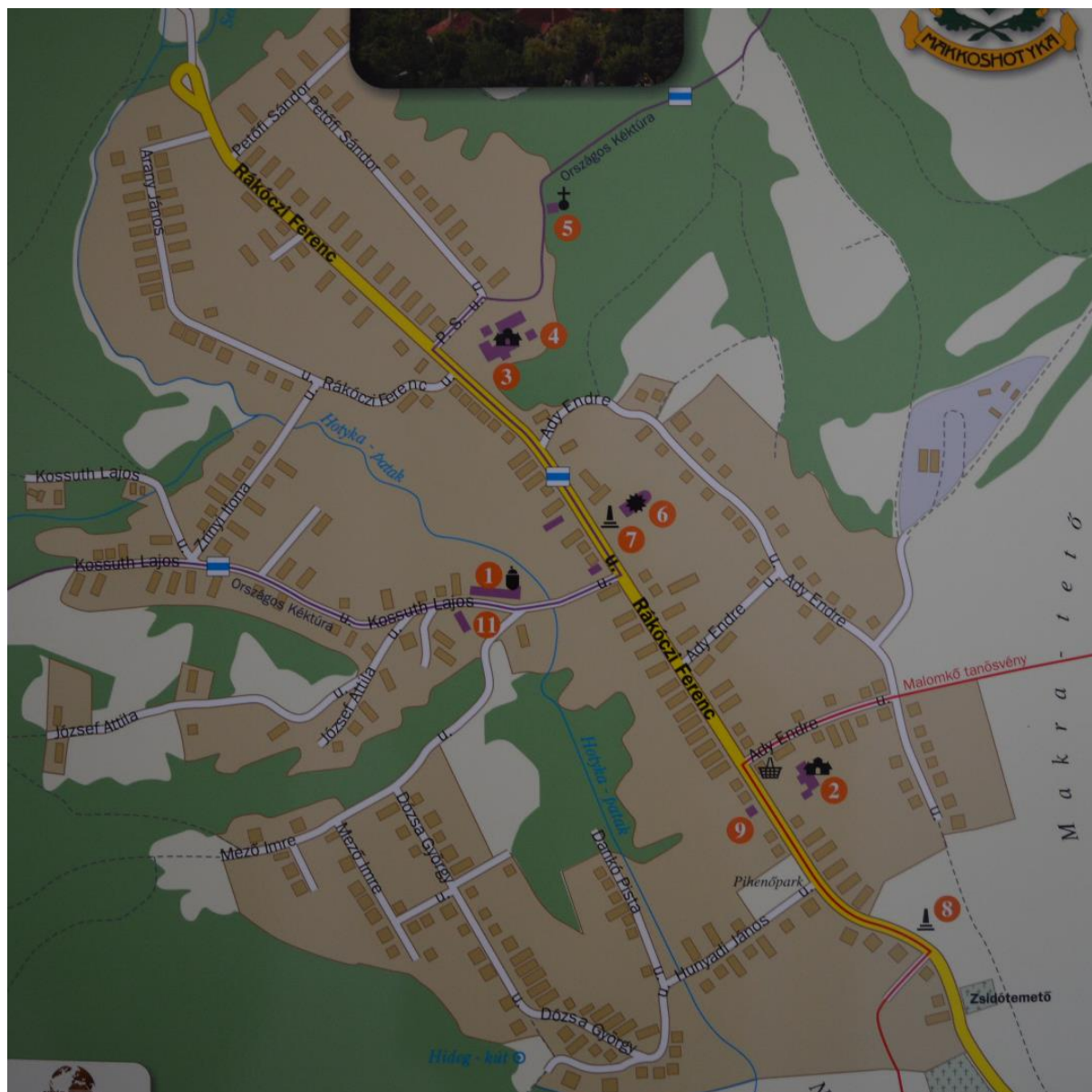
A kvízeket összeállította: Druzsín József

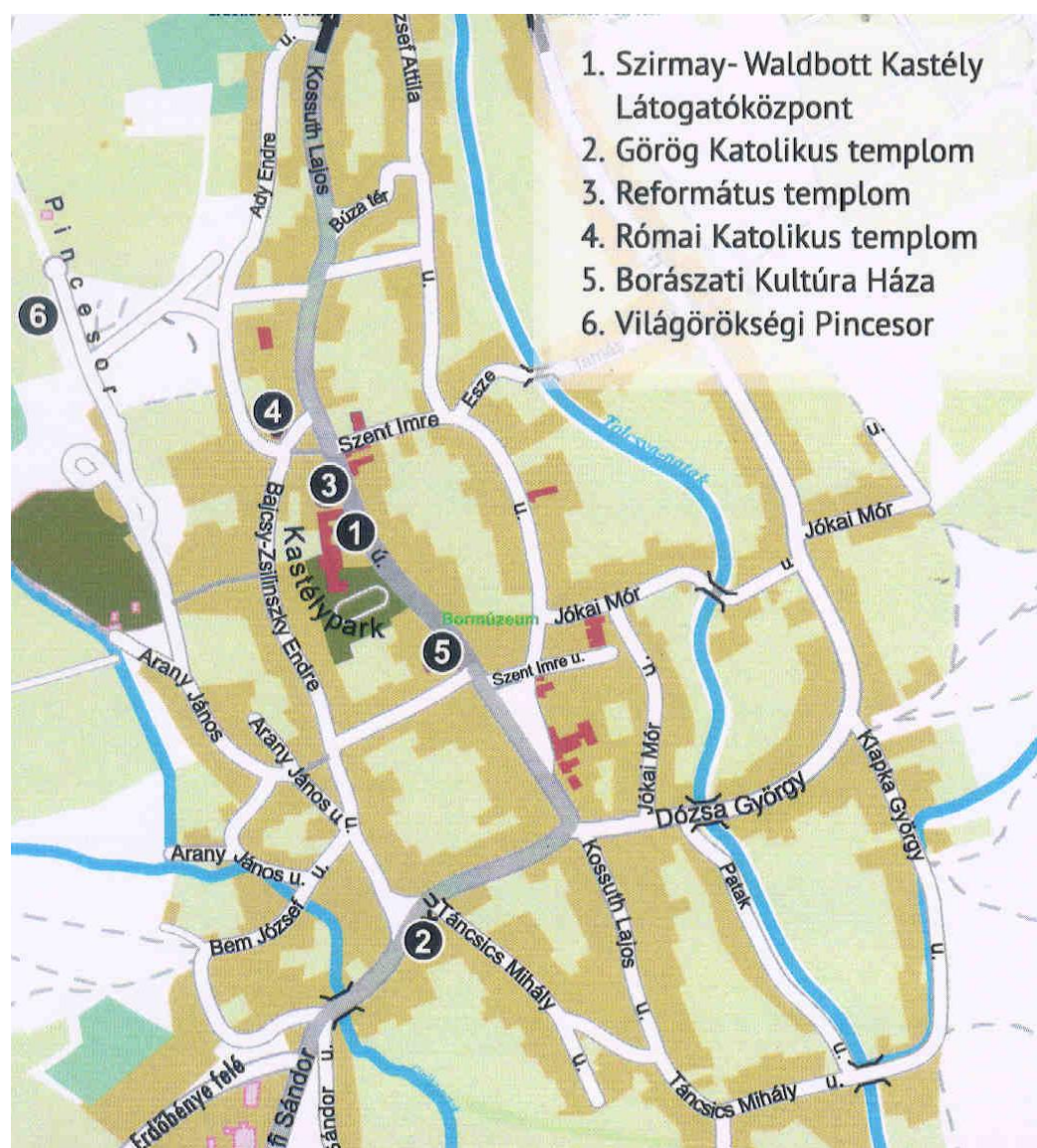
3. TÉRKÉP MELLÉKLETEK:

1. Tokaj

2. Makkoshotyka

6. ÉLETRAJZOK:

vitéz Zsákmándy Miksa

1878. március 4-én született Klosterneuburgban Jacquemot, Maximilian néven. apja Ludwig, Jacquemot nyugállományú őrnagy, anyja pedig Magdalena, Krüger volt. A Pozsonyban szerzett érettségi bizonyítvány után tanulmányait a bécsújhelyi katonai akadémián folytatta 1896-99 között. Kitűnő eredménnyel végzett, majd hadnaggyá avatását követően a császári és királyi nagykanizsai 48. gyalogezredhez került. Az I. világháború kitöréséig alantas tiszti beosztásokat töltött be (századost, zászlóalj segédtsz, önkéntes iskola tanára), majd 1914. augusztus 1-jétől, mint a cs. és kir. aradi 33. gyalogezred 5. századának parancsnokaként került a harctérre. Később zászlóaljparancsnoki beosztást látott el. 1915. május 18-án sérülést szenvedett, majd felépülését követően október 30-tól ismét a harctéren szolgált. A galíciai és olasz hadszíntereken tanúsított helytállásáért és kiváló szolgálataért számos kitüntetésben részesült. 1915. Bronz Katonai Érdemérem, 1915 Katonai Érdemkereszt III. osztálya, 1916 Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya, 1917 Ezüst Katonai Érdemérem, 1917 Német Vaskereszt II. osztálya. Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlását követően Magyarországon telepedett le és a magyar kir. honvédség kötelékébe lépett. 1925-ben vitézi címet kapott, ekkor magyarosította nevét Zsákmándy Miksára. Mint a m. kir. miskolci 7. vegyesdandár parancsnokságának közigazgatási vezetője megkapta a Magyar Érdemrend tiszti keresztje kitüntetést is. 1928-ban ezredesként vonult nyugállományba, később címzetes vezérőrnagy elöléptetést kapott. Nyugdíjas éveit Budapesten töltötte, majd feltehetően kitelepítettként került Erdőbényére, ahol 1952. június 1-én hunyt el. Sírja a katolikus temetőben található.

dr. Gaál Menyhért ezredes-orvos

1883-ban született Erdőbényén. 1930. elején Miskolcon feleségül vette Kolbay Ildikót, a magyar operett-színpad ünnepelt, feltűnő szépségű primadonnáját, a miskolci színtársulat színésznőjét. Rövid házasságuk 1932. júniusában a színésznő korai halálával ért véget. Dr. Gaál Menyhért 1948-ban hunyt el.

Ferenczy Béla altábornagy

Kisbirtokos nemesi család sarjaként Erdőbényén született 1857. február 21-én. Apja Ferenczy János a szabadságharc egykori századosa, anyja Krayzell Hermin voltak, mindketten Erdőbényén, a református temetőben nyugszanak. Ferenczy két gimnáziumi osztályt Iglón és Budapesten, két reálosztályt Kassán végzett. Az 1870-71. tanévben a fiumei Haditengerészeti Akadémiára nyert felvételt, ahonnan 1875-ben mint másodosztályú tengerész-hadapród lépett haditengerészeti szolgálatba. Tengerészként hosszú utakon vett részt Észak- és Dél-Amerikába és Dél-Afrikába. 1894-ig, 19 évig tartó haditengerész pályafutása során, többek között részt vett a DANDOLO korvett brazíliai és észak-amerikai missziós utazásán, a DONAU korvett gyakorló útján a Földközi tengeren, szolgált a KERKA ágyúnaszádon és a HABSBURG páncélos fregatton. 1885-ben a XIV-es torpedónaszád első tisztjeként, részt vett annak híres útján, Pólától a Márvány és Fekete tengeren át, fel a Dunán, a budapesti Országos Kiállításra. Abban az időben, a Vaskapu és a Zuhatagok szabályozása előtt, ez igen jelentős navigációs teljesítménynek számított. 1890-ben a Budapesti Tengerészkülönítmény parancsnokaként szolgált, majd 1891-ben a Mars, 1892-ben a Kőrös dunai monitorok parancsnoka lett. Az 1891-93. években a magyar országos, közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottságokban, mint a közös kormány haditengerészeti képviselője vett részt és állított össze előterjesztéseket. 1894-ben átlépett a Magyar Királyi Honvédségbe.

1895-97. között a Pallas Lexikon tengerészeti szócikkeit állította össze. 1903-ban lett a Ludovika Akadémia tiszti tanfolyamának parancsnoka, a Katonai Becsületügyi Tanács, és a Katonatudományi Egylet elnöke. 1909-ben már vezérőrnagy, 1913-ban pedig megkapta az altábornagyi címet. A világháborúban betegsége miatt nem vett részt. Sátoraljaújhelyen, előbb az Ambróczy kastélyban, majd az Andrássy u. 35. sz. alatt élt. Ott is halt meg 1918. április 08-án, szülei mellé temették, az Erdőbényei református temetőbe.

Utazásai során írt terjedelmes leveleiből – részben tudtán kívül - a Miskolcz, a Borsodmegyei Lapok, a Budapesti Hirlap, a Pesti Hirlap, a Magyar Ujság és az Armee- und Marine-Zeitung kivonatokat közöltek.

Lucich Károly altengernagy

1868. március 10-én született Pozsonyban, apja Lucich Géza korának jelentős kémikusa és gyógyszerésze volt, anyja Mözer Karolina. Feleségével Brauer Sárával 1898-ban Pozsonyban házasodtak össze, három gyermekük született, akik közül csak Aliz érte meg a felnőtt kort. 1888-ban végezte el a Haditengerészeti Akadémiát. A harminc évig tartó haditengerészeti pályafutása alatt többek között részt vett a Saida korvett nyugat-indiai és észak-amerikai útján, a kínai bokszerláadás leverésében és Montenegró blokádjában. Szolgált a pólai Tengernagyi Hivatal Katonai Osztályán, és a Tengerészeti Szertár Igazgatóságán. Egyre magasabb rangokba jutva, többször dolgozott Bécsben, a közös Hadügyminisztérium Haditengerészeti Osztályán. 1896-ban került először a Dunára, ahol előbb a SZAMOS monitor első tisztje, majd az „A” őrnaszád parancsnoka lett. Két alkalommal is parancsnoka volt a Dunaflotilának. Először 3 évig béke időben, 1900-tól 1906-ig, másodsor a világháború alatt, 1914-től 1917-ig. Tehát az I. világháború nagy részén ő vezette a Flottillát. 1918-ban ismét visszavezényelték a tengerre, ahol a Fiumei Tengerkerület parancsnoka lett. Október 31-én, a hatalmat átvevő horvátok kiutasították Fiuméből, ő pedig már ellentengernagyi rangban, haza utazott Budapestre. 1919-ben, számos magas rangú tengerésztiszttel együtt, őt is nyugállományba helyezték. 1923-ban a Hadtörténeti Levéltár és Múzeum igazgatója lett vezér főtanácsosi rangban. Ez a rang a haditengerésznél az altengernagyi rangnak felelt meg, ő tehát ezt használta. 56 éves korában végleg nyugdíjazták.

1949-ben méltatlanul elvették nyugdíját, majd feleségével és Aliz leányával kitelepítették Erdőbényére. A Kossuth u. 11. sz. alatt a ma is álló gazdasági épületben laktak (Kastély Géza portáján). Nyomorúságos helyzetükön titokban végzett oktatással segítettek. Felesége német órákat adott, leánya zongorázni tanított. „Aliz néni”, ahogy a helybéliek még ma is emlegetik, szerény javadalmazásért a katolikus templomban orgonált és kecskéket tartott.

A méltatlan sorsra jutott altengernagy, az Osztrák-Magyar Monarchia egykori elit alakulata, a császári és királyi Dunaflozilla legendás parancsnoka, a Duna egykori hőse nyomorogva, kifosztva, családját reménytelen helyzetben hagyva, 84 éves korában, 1952. március 13-án halt meg, az erdőbényei katolikus temetőben helyezték örök nyugalomra. Hosszú évtizedekig elhanyagolt sírját Erdőbénye Önkormányzata a „Cs. és Kir. Duna flottilla Hagyományőrző Egyesület” kezdeményezésére 1998-ban rendbe hozta és a hős tiszteletére a község főterén emlékoszlopot emelt.

Az Erdőbényéhez kötődő személyek életrajzát összeállította: Druzsán József 2020.